

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2.

22. jūnijs.

2. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,60, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, tāl. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tāl. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,60, teistes maades Ls 4,50. Ūksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse adress — Riias, Kr. Baron'i tån. 7, krt. 4, tel. 27826. Våljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hårra Fr. Lasman'ile, Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puiestee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu adress: Riias, Skolas ielā 13.

Latvijas ministru prezidents Kårrlis Ulmanis.
Lāti ministerpresident Karlis Ulmanis.

Latvijas kara ministrs ģen. Jånis Balodis.
Lāti sõjaminister kindr. Janis Balodis.

Latvijas-Igaunijas mēnešrakstam.

Lāti-Eesti kuukirjale.

Latvju tauta ir nostājusies uz jauna ceļa. Latvju tauta grib izbeigt iekšējas nesaskaņas, mākslīgi radītus šķēršļus starp vienas brālīgas saimes locekļiem.

Mēs visi ilgojamies pēc ideāla, par kuŗu mūsu tautieši arvien stāvējuši, kuŗa dēļ vēl nesenā pagātnē savas asinis lēja Latvijas labākie dēli — brīvības kuŗa cīnītāji, pēc brīvas, savā neatkarīgā valstī vienotas tautas.

Tas ir liels uzdevums, kas prasa visus spēkus, un kas attaisno katru upuri.

Tādēļ mūs arvien ar dziļu gandarījumu pilda apziņa, ka mēs neesam vieni savos centienos, ka mums ir domu biedri, ar kuŗiem mūs vieno ciešas vēsturiskas un politiskas saites un neliekuļota draudzība un uzticība. Ar mums ir mūsu sabiedrotais — igauņu tauta.

Ne tikai ligumi mūs vieno, ne tikai kopējās cīņas un ieroču brālība kaujas laukā, bet mūs visnotaļ vieno negrozāma likteņu kopība, kas mūsu sirdīs ieaudzēja karstu gribu uz brīvību, spēku šo brīvību iegūt un paļāvību šo brīvību arī paturēt un viņas gaismā celt savas valstis, par patvērumu vienotām laimīgām tautām.

Lai tāpēc arvien mūsu domās ir sveicināta igauņu tauta, līdzcensone baltās un nebaltās dienās, lai tāpēc vienības apziņa nekad neatslābtu, bet atplauktu jo krāšņi savstarpējā izpalīdzībā un uzmundrinājumā visos darbos, kas ieceļ saulē Latviju un Igauniju.

K. Ulmanis

Lāti rahvas on asunud uuele teele. Lāti rahvas tahab lõpetada sisemised lahkkelid, kunstlikult loodud takistused ühise vennaliku pere liikmete vahel.

Meie kõik igatseme saavutada ideaali, mille eest on meie rahvas alati võidelnud, mille eest valasid verd veel lähedases minevikus Lāti parimad pojad — vabadusõja kangelased, igatseme saavutada oma iseseisvas riigis ühendatud vaba rahvast. See on suur ülesanne, mis nõuab kõike jõude ning mis õigustab iga ohvri.

Sellepärast täidab meid sügava rõõmuga tunne, et meie ei ole oma püüetes üksinda, et meil on kaasvõitlejaid, kelledega meid seovad tihedad ajaloolised ja poliitilised sidemed ning tõsine sõprus ja usaldus. Meiega on meie liitlane — eesti rahvas.

Meid ühendavad mitte ainult lepingud, mitte ainult ühised võitlused ja relvadesõprus lahinguis, vaid samuti ka ühine, muutmata saatus, mis kasvatas meie südameisse palava tahte vabadusele, jõu seda vabadust saavutada ja usu seda vabadust alalhoida ning tema valgusesse tõsta oma riigid, kus leiavad elukoha ühinenud õnnelikud rahvad.

Sellepärast olgu alati meie südameis tervitatud eesti rahvas, meie kaasvõitleja hääl ja raskeil päevil, ärgu kunagi nõrgenev ühtekuuluvuse tunne, vaid õitsegu omavahelises aitamises ja kõigis töis, mis tulevad kasuks Lätile ja Eestile.

K. Ulmanis

Arturs Alberings †

Artur Albering †

Rīgas pilsētas 2. slimnīcā 26. aprīlī, plaušu karšona un sirds vājuma dēļ, mira Latvijas-Igaunijas biedrības priekšnieks Arturs Alberings. Ar plaušu karšoni viņš bija saslimis priekš 14 dienām, saaukstējies braucienā uz Rīgu, no savām lauku mājām.

Riia linna 2. haigemajas suri 26. aprillil kopsu pōletikku ja sūdama nōrkusse Lāti-Eesti ūhingu esimees Artur Albering. Ta jāi haigeks külmetuse tagajārjel 14 pāeva enne seda, sōites Riiga oma Ruhja talust.

Artur Albering'i surm tuli ootamatult kōigile, kes teda tundsīd ja veel hiljuti nā-

Artura Alberinga ģimene.

Artur Albering'i perekond.

Artura Alberinga nāve nāca negaidīta visiēm, kas viņu pazina un nesen vēl bija redzējuši darbā. Tik dzīvības un enerģijas pilns bija šis zemtura dēls, kuŗa dzimtas piederīgie ir lepojušies ar ilgiem dzīvības gadiem, ka 58 gadu vecums priekš viņa nebija paguruma un atpūtas laika ievadījums. Tik pēkšņi un negaidot pārtrūka Artura Alberinga dzīves pavediens,

gid tōos. See pōllumehe poeg oli elu ja energiat tāis. Kōik tema perekonnaliikmed on elanud kaua. 58 aastat ei olnud Albering'ile mitte veel vāsimume ja puhkuse aja alguseks. Artur Albering'i elu katkes niivōrd ootmata ning jārsult, et ei suuda veel uskuda, et mōōdapāēsematu surm on juba tulnud, et teda ei ole enam meie keskel. Veel hiljuti nāgime teda

ka negribējās nemaz ticēt, ka nenovēršamais jau noticis, ka nav vairs viņa starp dzīvajiem. Tik nesen vēl viņš bija redzēts Latvijas-Igaunijas biedrības sarīkojumā un biedrības lietas kārtojot, tik nesen vēl bija viņš redzēts Zemes bankā, kur pēdējos gadus darbojās kā pārvaldnieka biedrs, ieliekot šīs lielās valsts bankas darbā savus bagātīgos piedzīvojumus un novērojumus par lauksaimniecību un tās vajadzībām. Tik nesen vēl bija lasīts laikrakstos, ka Alberings piedalījies lauku sapulcēs, kur noskaidrojās zemniekiem saimnieciski-politiskos jautājumus. Un vēl svētdien pēc viņa nāves tam vajadzēja būt kādā lauku sapulcē Vidzemē. Viņš bija pastāvīgā darbā un izbraukumos. Pat uz slimības gultas viņš ir runājis un rīkojies par savu darbu. Un pēkšņi straujā sirds ir apstājusies pukstēt. Piedzīvojumu bagātais, enerģijas un spēka pilnais Arturs Alberings izbeidzis zemes gaitas.

Arturs Alberings dzimis 1876. g. 26. decembrī Valmieras apriņķī, Rūjienas pagastā, kā zemtūra dēls. Pēc vidusskolas gatavības apliecības iegūšanas viņš studējis zemkopību, pēc kam savas zināšanas papildinājis Vācijā un Norvēģijā.

Sākumā Alberings, kā visa latviešu toreizējā studēto paaudze, spiests doties uz Krieviju, sev darbu meklēt. Tur viņš darbojās līdz 1906. gadam, gan kā muižu pārvaldnieks, gan kā lauksaimniecības un zirgkopības skolas direktors. Bet dzīve un darbs Krievijā Alberingu neapmierināja. Ilgas un vēlēšanās strādāt dzimtenē, pie tās lauku garīgās un materiālās kultūras pacelšanas, ņēma virsroku un, atsakoties no daudzām materiālām priekšrocībām, kādas bij Krievijā, Alberings atgriezās dzimtenē.

No 1910. g. Alberings ir toreizējās Rīgas, tagad Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrības rosīgāko darbinieku vidū. Ar lielu aizrautību un sirsniņu Alberings vada lauksaimniecības kursus, darbojas lauksaimniecības biedrībās, organizē kopmoderniecības. Pie lauksaimniecības attīstības un kultūras, ar ko mūsu lauksaimniecība var godam nostāties līdzās attīstītākām lauksaimniecības zemēm Eiropā, Alberingam ir lieli nopelni.

Lāti -Eesti ūhingu peol ja ūhingu juhatuse istungeil, veel hiljuti töötas ta Riigi Maapangas, kus ta viimaseil aastail te gutses valitseja abina, kasutades selle suure panga töös omi rikkaid kogemusi ja tähelepanekuid põllumajanduse ja tema vajaduste alalt. Hiljuti veel lugesime ajalehis, et Albering võttis osa siin ja säääl maarahva koosolekuist, kus selgitas põllumeestele majanduslikke ja poliitilisi küsimusi. Veel pühapäeval pärast tema surmata pidi osa võtma ühest maarahva koosolekust Liivimaal. Ta oli alati tööl ja sõitudel. Isegi haigevoodis ta rääkis oma tööst ja tegi korraldusi. Ja korraga tema hoogne süda ei tuksu enam. Kogemusterikas, energiline ja jõuline Artur Albering on surnud.

Artur Albering sündis 26. detsembril 1876. aastal Volmari maakonnas, Ruhja vallas põllumehe pojana. Pärast keskkooli lõpetamist astub ta ülikooli põllumajanduse teaduskonda ja hiljem täiendas oma teadmisi Saksamaal ja Norras.

Esialgul Albering, nagu kogu selleaegne läti haritlaste põlv, pidi otsima tööd Venemaal. Säääl tegutses ta 1906. aastani küll mõisate valitsejana, küll põllutöö ja hobusekasvatuse koolide direktorina. Kuid elu ja töö Venes Albering'i ei rahuldanud. Ta soovib töötada kodumaal, tõsta siin maarahva vaimlist ja materjaalset kultuuri, loobudes Venemaa suurtest materjaalsetest kasudest ja eesõigustest ja tuleb tagasi kodumaale.

1910. aastast näeme Albering'i selleaegse Riia, praeguse Läti Põllumajanduse Keskühisuse energilisemate tegelaste keskel. Suure südamlikkuse ja vaimustusega juhatab Albering põllumajanduslikke kursuseid, tegutseb põllumajanduse organisatsioonides, organiseerib piimaühisusi. Albering'il on väga suured teened Läti põllumajanduse arengu ja kultuuri alal, mille tagajärjel meie põllumajandus võib auga seista teiste tähtsamate põllumajandusriikide kõrval Euroopas.

A. Albering ei rahuldunud tegutsemiseega ainult ühes majanduslikus suunas.

A. Alberings nav apmierinājies ar darbību tikai vienā saimnieciskā virzienā. Pie pirmās izdevības viņš ir sācis darboties pie zemnieku politiskās organizēšanas, kas nepieciešams, lai zemnieki varētu ieņemt viņiem cienīgi piekrītošo vietu valsts vadībā. Alberings iestājās Zemnieku Savienībā un darbojās tanī no tās paša sākuma. Alberingu redzam jau Vidzemes zemes padomē, kas sanāca 1917. g. agrajā pavasarī. Kad proklamēta ir valsts, zemnieki Alberingu sūta kā savu priekšstāvi Tautas padomē. No tā laika Alberings ir bijis Latvijas likumdošanas iestādes loceklis.

Kā Zemnieku Savienības politisks darbinieks Alberings kļuva jo pazīstams agrārreformas likuma izstrādāšanas laikā. Viņa vadībā ir ritējusi agrārās reformas likuma sagatavošana un izveidošana. Ar retu sirsnību un dedzību nelaiķis aizstāvēja zemnieku māju neaizskaramību un dzimtsīpašuma tiesības. Viņš bija pretinieks tam, ka zemnieku mājas grib sadrumstalot, un vairākkārt ir ieteicis radīt likumus, kas paglābj zemnieku mājas no sadalīšanas. Pie jaunu saimniecību radīšanas viņš cīnījies par tādu zemes platību piešķiršanu, kas dotu Latvijas apstākļos pilnīgu iespēju uz šīs zemes strādāt, iztikt pašam un ražot vēl pārdošanai.

Agrārreformas likumu un lauksaimniecības darbā nelaiķa līdzdalība ir bijusi tik plaša, ka prasa īpašu apcerējumu. Šeit gribētu atzīmēt tikai atsevišķas epizodes no Alberinga dzīves un darba pēdējiem gadiem. Viens no pēdējo gadu likumiem, kuŗu nelaiķis "veda cauri", bija likums par pilsētu zemju nomnieku māju piešķiršanu dzimtsīpašumā. Pilsētām bija liels aizstāvju pulks. Likumi bija diezgan sarežģīti un dažādi tulkojami. Un kaut arī taisnība un agrārreformas gars prasīja, lai pilsētas rentes mājas piešķirtu dzimtsīpašumā, taču likumdošanas ceļā panākt šī jautājuma nokārtošanu bija ārkārtīgi grūti. Cīņas priekšgalā par dzimto īpašumu nostājās Alberings. Pēc vairāku gadu pūlēm, viņam arī izdevās panākt pilsētas zemju nomniekiem labvēlīgus noteikumus.

Esimesel soodsal juhusel hakkas ta organiseerima põllumeeste poliitilist elu, mis oli tarvilik, et põllumehed võiksid omandada neile õigustatult kuuluva koha riigi juhtimises. Albering astus Lāti Põllumeeste Liitu ja tegutses sääal juba selle tegevuse algul. Albering'i näeme juba ka Liivimaa maanõukogus, mis tuli kokku 1917. aasta varakevadel. Kui oli proklaameeritud Lāti riik, saatsid põllumehed teda oma esindajana Rahvanõukokku. Sellest ajast on Albering alati olnud Lāti seadusandluse asutise liige.

Lāti Põllumeeste Liidu poliitilise tegelesana sai Albering tuntuks ja kuulsaks maareformi seaduse väljatöötamise ajal. Tema juhatusel valmis maareformi seadus ja viidi ka ellu. Suure südamlikkusega ja energiaga kaitses ta põllumeeste varandust ning õigusi. Ta oli vastane kõigile neile, kes tahtsid killustada põllumeeste talusid ning soovitas väljaanda seadusi, mis kaitsesid põllumeeste maad jaotamisest. Kui loodi uusi maatüksusi, siis võitles Albering sellise maa jaotamise eest, et Lāti oludes oleks võimalik sääal töötada, hästi elada ja toota müügiksiki.

Maareformi seaduste ja põllumajanduse tööst võttis Albering nii laial ulatusel osa, et sellest võiks kirjutada terve raamatu. Siin mainime vaid üksikuid episoode Albering'i elust ja tööst viimaseil aastail. Üks viimase aja seadusist, mille Albering viis ellu, oli linnamaade rendimajade pärisomanduseks muutmise seadus. Oli palju linnade huvide kaitsjaid. Seadused olid keerulised ning oli võimalik neid mitmeti tõlgitseda. Olgugi, et õigus ja maareformi vaim nõudis, et linnade rendimajad oleksid pärisomandused, siiski oli seadusandluse teel väga raske seda küsimust lahendada. Võitluse etteotsa asus Albering. Mitmeaastase töö järel ta saavutaski linnamaade rentnikuile soodsaid määrusi.

Kui poliitilised olud nõudsid, et Albering asuku valitsuse etteotsa ning vahetaks rahuliku seimi abiesimehe ameti ministerpresidendi koha vastu, siis allus ta seimi rühma otsusele ning võttis enesele need rasked kohustused. Hiljem oli ta ka raha-

Kad poliitiskie apstākļi prasīja, lai Alberings nostātos valdības priekšgalā un apmaiņū goda pilno un mierīgo Saeimas vicepriekšsēdētāja amatu pret ministru prezidenta pienākumiem, tad frakcijas lēmumam viņš paklausīja un smagos pienākumus uzņēmas. Vēlāk viņam bija jāiepazīstās arī ar finansu ministra darbu un vairāk gadus viņš ir vadījis zemkopības ministriju.

Katram cilvēkam piemītošās īpatnības iespaido un noteic viņa darbu, kāds tas arī nebūtu. Viena no Alberinga īpatnībām bija, ka nodomātais ir jāizdara ātri un jārikojas neatlaidīgi. Viens no lieliem darbiem, kur ātrums un neatlaidība lielā mērā sekmēja darba iznākumu, bija sēklas labības apgādāšana pēc lielo plūdu vasaras. To veica Alberinga vadībā zemkopības ministrija rekorda laikā. Pie tam veica bez sarežģījumiem.

Liela neatlaidība bija šim dzīvības spēka pilnajam cilvēkam. Viens ierosinājums sekoja otram, viena doma nāca pēc otras. Tās bija tik steidzīgas, ka vajadzēja ātri runāt, lai visu paspētu izteikt. Ātri un steidzīgi nelaikis izteica savas domas Saeimā un sapulcēs. Bet tās nebij atsevišķas frāzes, vai vārdu savirkņēmums. Nē, tās bija apsvērtas domas un noteikti ierosinājumi, kurū apsvēršanai un atzišanai citiem gan vajadzēja gadiem daudz laika. Tā, piem., kur tie gadi, kad nelaikis ar lielu pārliecību atkārtoti ir ieteicis piegriesties sugas lopu un augstvērtīgas sēklas ražošanai, kas noderētu ekportam. Un tikai dažus mēnešus atpakaļ dabūju dzirdēt viena veca politiska darbinieka atzinumu, ka Alberinga ierosinājumus vajadzētu ievērot. Apjautājos, kas tie par ierosinājumiem, un dabūju dzirdēt, ka tie ir jau minētie norādījumi par sugas lopu audzēšanu un sēklas labību. Gadi bija pagājuši, kopš tas jau ierosināts, un nu tikai šis vecais politiķis bija dzirdējis, pareizāki uzmanību piegriezis, šim aicinājumam.

Blakus politiskam darbam, Alberings ir paspējis atlicināt laiku arī ļoti dzīvai līdzdarbībai Latvijas - Igaunijas biedrībā. Neapnicis viņš organizēja tuvinašanas sapulces, aicināja uz sarīkojumiem un ekskursijām. Pēdējā laikā panāca

ministriks ning juhatas mitu aastat põllutöoministeeriumi.

Iga inimese omadused mõjutavad tema tööd, missugune see ka ei oleks. Üks Albering'i omadusist oli, et kavatsetud tööd peab tegema kiirelt ja taganemata. Üks suuremaist töist, kus kiirus ja kindlus suurel määral edendas töö tulemusi, oli külvi-seemne muretsemine põllumeestele pärast suurti veeuputusi. Seda tegi põllutöoministeerium Albering'i juhatusel rekordilise ajaga ja väga korralikult.

Sel elujõulisel inimesel oli väga suur energia. Üks algatus järgnes teisele, üks mõte tuli teise järel; need tulid nii kiiresti, et pidi ruttu rääkima kõiki väljaõelda tahes. Kiirelt ning suure rutuga väljendas Albering oma mõtteid seimis ja koosolekuil. Need polnud fraasid või sõnade kokkukuhjamine. Ei, nad olid tähtsad mõtted ja kindlad algatused, milledest arusaamiseks ja tunnustamiseks teistel kuulus mitu aastat aega. Näiteks, kus need aastad millede jooksul Albering mitmeid kordi soovitas toota suguloomi ja kõrgeväärtuslikku seemet, mis kõlbaks ekspordiks. Ja ainult paar kuud tagasi kuulsin üht vana poliitilist tegelast ütlevat, et Albering'i algatusi peaks tähelpanema. Küsisin, missuguseid algatusi, ning sain vastuse, et need on juba mainitud algatused suguloomade ja viljaseemne kasvatamisest. Mitu aastat on möödunud selle küsimuse algatamise ajast, kuid ainult nüüd see vana poliitikamees oli kuulnud — õigemini tähelpannud — selle soovituse.

Poliitilise töö kõrval leidis Albering aega töötada ka Läti - Eesti ühingu. Ta organiseeris sõpruskoosolekuid, korraldas ekskursioone ja pidusid. Viimasel ajal tema juhatusel ilmus isegi eriline kuukiri läti ja eesti keeles, et mõlemad rahvad võiksid lugeda kirjutisi ühiseist huvidest ja koostööst, mida kirjutatud mõlema riigi poliitika- ja seltskonnategelased. Ka esimees Albering ise kirjutas mõlema rahva sõprusdemete kindlustamisest ning koostööst. Tema loosung oli, et iseseisev Läti ei või püsida iseseisva Eestita ja vastu-pidi.

īpaša mēnešraksta izdošanu latvju un igauņu valodās, lai abām tautām saprotami būtu raksti par kopējām interesēm un sadarbību, ko rakstījuši abu valstu politiskie un sabiedriskie darbinieki. Arī pats priekšsēdētājs neatteicās no apcerējumiem par abu tautu domstarpību izlīdzināšanu un kopdarbību. Viņa tēze bija, ka neatkarīga Latvija nevar pastāvēt bez neatkarīgās Igaunijas un otrādi.

Viņa nopelnus Latvijas valsts labā ir apliecinājuši Trijuzvaigžņu ordeņa dome, piešķirdama augstu ordeni. Arī kaimiņu zemes ir apbalvojušas viņu ar saviem ordeniem. Viņš ir bijis Igaunijas Ērgļa ordeņa, Polijas "Polonia Restituta" un Somijas "Baltās rozēs" ordeņa pirmās šķiras kavaliers.

Kā cilvēks un valsts vīrs, nelaikis bija vienkāršs un izpalīdzīgs, kas sagādāja tam nevienu vien reizi neērtības un pat nepatīkšanas. Tā tomēr neatbaidīja viņu būt izpalīdzīgam un uzņemties pienākumus, kas citiem nebija parocīgi vai izdevīgi. Viņš atklāti pateica savas domas un aizstāvēja savus uzskatus.

Alberings ļoti mīlēja savas lauku mājis. Turp brauca viņš bieži, atraujot laiku atpūtai un miegam. Tikai manās lauku mājās es jutos pilnīgi labi, — ir viņš sacījis. Nesaraujamās saites viņu vienoja ar dzimto Rūjienu, kurās apkārtnes labā viņš daudz ir rūpējies, neprāsojot par to pateicību.

Politiskā darbā un politiskās cīņās bieži jāsaduras ar pretiniekiem. Sevišķi mūsu laikos aktīviem politiskiem darbiniekiem ir japanes pārmetumi un jādzird par sevi runas, kas nepatiesības pamātojas un izdomājumiem gresnotas. Arī Alberingam viņa dzīvē bijuši jādzird pārmetumi par darbiem, kas labi domāti un godprātīgi darīti. Daudz sarūgtinājumu viņam ir bijis jāpiedzīvo. Bet vīrišķīgi viņš tos panesis un no darba nav atteicies. Pie kapa malas, kur apklust visi strīdi, kur noslēdzās visi rēķini, un kur nāk izlīdzinājums un iestājas miers, tur stāvot visiem bija jāatzīst, ka Arturs Alberings bijis zemnieku interešu karsts aizstāvis un cīnītājs.

Arv. Kl.

Tema teeneid Lāti riigi hääks on tunnustanud Kolmetähe ordu nõukogu, annetades kõrgema järgu kolmetähe ordu aumärgi. Ka naabrimaad on saatnud temale oma kõrgemaid aumärke. Tema oli Eesti Kotkaristi, Poola „Polonia Restituta“ ning Soome „Valgeroosi“ ordu esimese järgu kavaler.

Inimesena ja riigimehena oli Albering lihtne ja aitas igauht, kes palus temalt abi, sattudes sellepärast isegi mõnikord ebameeldivaisse situatsioonidesse. Siiski ei keelanud ta kellegile oma abi ning võttis enesele ülesandeid, mida teised ei tahtnud. Oma mõtteid väljendas ta avalikult ja kaitses oma vaateid ise.

Albering väga armastas oma talu. Ta sõitis sinna sagedasti, ta keeldus sellepärast isegi puhkusest ja magamisest. Ta ütles: „Minul on täiesti hää tunne ainult siis, kui olen oma talus.“ Ta oli seotud tuhande sidemega oma sünnipaiga Ruhjaga, mille ümbruse eest ta on väga palju hoolitsenud selle eest tasu ootamata.

Poliitilises töös ja poliitilisis võitlusis ta pidi tihti kokkupuutuma vastastega. Iseäranis meie ajal peavad aktiivsed poliitikategelased kannatama pääletungimisi ja kuulama sõnu, mis pole põhjendatud ja on ilustatud väljamõeldustega. Ka Albering pidi kuulama etteheiteid tõist, mis olid hästi mõeldud ja ausalt tehtud. Ta on kannatanud palju haavamisi, kuid on neid mehelikult üleelanud ning pole loobunud tööst. Haa ääres, kus unustatakse kõik valu ja kus hakkab valitsema rahu, sääal kõik pidime tunnistama, et Albering oli suur riigimees, põllumeeste huvide kaitsja ja nende eest võitleja.

Arv. Kl.

Artura Alberinga piemiņai.

Artur Albering'i mälestuseks.

Cilvēka darba sabiedriskais novērtējums notiek pēc tā, cik liels ir bijis viņa darāmā darba apjoms, cik plašām aprindām viņa darbība ir par labu nākusi. Ja ar šādu mērauklu pieejam pie nelaiķa darba, tad jāliecina, ka Alberings ir bijis liela vēriena darbinieks.

Alberings ir bijis vispirmā kārtā zemniecības darbinieks, zemniecības interešu aizstāvis. Bet tas nenozīmē, ka Alberings ir bijis tikai vienas šķiras, vai vienas partijas darbinieks. Viņš ir aizstāvējis zemniecību kā mūsu tautas pamatšķiru tāl ciešā un pamatotā pārliecībā, ka ja zemniecībai labi klāsies, tad labi klāsies visām pārējām šķirām — visai mūsu tautai.

Pie visa, kas Latvijas pastāvēšanas laikā ir sasniegts zemniecības materiālā stāvokļa uzlabošanā un viņas tiesību nostiprināšanā, Alberingam ir bijusi liela līdzdalība un taisni viņam pie tam ir svarīgi nopelni.

Bet Alberinga skats ir sniedzis vēl tālāk. Viņš strādādamas pie savas tautas pamatšķiras stāvokļa uzlabošanas ir arī rūpējies par to, lai iegūtais tiktu pasargāts, lai tas paliktu kā ieguvums uz visiem laikiem.

Atbildīgie valsts amati, kādus Alberingam ir nācies uzņemt, viņā ir attīstījuši plašu valsts vīra skatu un šajā atbildīgajā stāvoklī atrodoties, Alberings ir nācis pie pārliecības, ka Latvija kā valsts var attīstīties un droši pastāvēt tikai ciešā sadraudzībā ar savām kaimiņu tautām, vispirmā kārtā ar tuvāko kaimiņu — Igauniju.

Tautu tuvināšanās idejas realizēšana Alberingā bija atradusi ideālu darbinieku. Ne tikai tuvināšanās, bet pat ciešas kopdarbības idejas dziļā izpratne spārnoja Alberinga darbu šinī virzienā. "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas" — bija Alberinga devīze un šai devīzei viņš pieskaņoja savu darbību kā Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks un vadītājs. Ja taisni ar

Inimese tūo seltskondlik vāartus oleneb sellest, kui suur on olnud tema tehtud tūo ulatus, kui laiadele hulkadele on tema tegevus kasu toonud. Kui läheme sellise mōōdupuuga Albering'i tūo juure, siis peame tunnistama, et Albering on olnud **suur, teeneterikas tegelane.**

Albering oli esimeses järjekorras **põllumeeste** tegelane, põllumajanduse huvide kaitsja. See aga ei tähenda, et Albering oli ainult **ūhe rahvakihi**, vōi ūhe partei tegelane. Tai kaitses põllumehi kui meie rahva pōhikihti, kindlalt ning kōikumata uskudes, et kui põllumeeste kāsi kāib hāsti, siis on hāa elada ka teistel kihtidel, kogu Lāti rahval.

Kōige selle juures, mis Lāti iseseisvuse ajal on saavutatud põllumeeste materjaalsete olude parandamiseks ning nende õiguste kindlustamiseks, on Albering agaralt osa vōtnud ja temal on neis saavutustes tāhtsad teened. Kuid Albering'i tegevus ulatas veel kaugemal. Tōōtades oma rahva pōhikihi seisukorra parandamiseks, ta hoolitses ka selle eest, et saavutatud tulemused oleksid kaitsstud ning jāāksid saavutusena pūsima ka edaspidi.

Vastutusrikkais riigiametites, milliseis Albering on tōōtanud, tal arenes kaugel-nāgev **riigimehe vaade**, ning selles vastutusrikkas seisukorras olles, Albering tuli veendumusele, et Lāti riik vōib ainult siis areneda ja jāāda iseseisvaks, kui ta elab tihedas sōpruses oma naaberrahvastega, esiteks lähema naabri — Eestiga.

Rahvaste lähendamise idee elluviimine oli leidnud Albering'i isikus enesele ideaalse tegelase. Mitte ainult lähendamise, vaid ka tiheda koostōō tarvidusest sūgav arusaamine tiivustas Albering'i tōōd selles suunas. „Lātita ei ole Eestit ning Eestita ei ole Lātit,“ see oli Albering'i loosungiks ja selle pōhilausega kooskōlastas ta oma tegevuse Lāti - Eesti ūhingu esimehena ja

igauņu tautu patlaban mēs esam nodibinājuši visciešākos sakarus, ja ar Igauniju noslēgtie līgumi pildas ar faktisku saturu, tad tur liels nopelns ir taisni Alberingam.

Alberings nebija sauss teorētiķis, kas savu darbu iekārto pēc iepriekšēja sīki izstādāta konstruktīva plāna. Alberingam bija divas īpašības, kas viņa darbam garantēja sekmes un šīs īpašības bija — sajūsma un griba. Kur cits domātu un sūdzētos mēnešiem un gadiem, tur Alberings darbu sāka un paveica vienā paņēmienā.

Piemēram var noderēt kaut vai "Latvijas - Igaunijas Mēnešraksta" izdošana. Lai izdotu laikrakstu, ir vajadzīgi līdzekļi, ir vajadzīgi līdzstrādnieki. Alberingam nebija ne vienu, ne otru. Bet viņam bija griba un sajūsma, un kād bija abas šīs divas lietas — tad uz vietas radās tā līdzekļi kā raksti.

Un tā tas bija ikvienā darbā, pie kuŗa ķērās Alberings. Viņš nevienu jautājumu nekārtoja birokrātiskā kancelejas kārtībā, bet visas lietas viņš izšķīra ar savu personīgu iniciatīvu, personīgi iedziļinādams lietas būtībā un personīgi pārliecinādams uz vietas par stāvokli.

Alberingam, Latvijas valsts laikmeta tagad jau vēsturē aizgājušam darbiniekam, ir zināma līdzība ar mūsu, tautas atmodas laikmeta lielā darbinieka Krišjāna Valdemāra darbības paņēmieniem — tā darbības vēriena plašuma, kā enerģijas un gribas pārpilnības ziņā. Arī no uzsāktās darbības abi tika izrauti vienlīdz strauji. Kā Valdemāra laikmeta devīze "Latvji, braucat jūrīnā, krājiet zeltu pūriņā", kuŗu Valdemārs vienlīdz attiecināja tā uz latviešiem kā uz igauņiem, ar zelta burtiem ir ierakstīta latviešu kultūrvēsturē, tā arī Alberinga devīze "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas" dzīvos saules mūžu, meklēdama un atrazdama savu piepildījumu.

Alberings bija Latvijas un Igaunijas tuvinašanās idejas dzīvs piemērs, varētu teikt pat — simbols. Viņa dzīves biedrs pēc tautības igauņiete, par savu ir ieguvusi otru tautību — latvietību un savu

juhatajana. Ja nimelt Eesti rahvaga oleme praegu kõigeparemais vahekordades, ning kui Eestiga sõlmitud lepinguil on kindel sisu, siis see on nimelt Albering'i teene.

Albering ei olnud kuiv teoreetik, kes korraldab oma tegevuse kindlalt väljatöötatud konstruktiivse plaani järele. Albering'il oli kaks omadust, mis kindlustasid tema tööle häid tulemusi, ning need omadused olid — **vaimustus** ja suur **tahtejõud**. Kus teine oleks mõelnud ja murdnud pääd aastaid, sääal algas ja lõpetas Albering töö ühe korraga.

Näitena võime mainida Läti - Eesti ühingu kuukirja väljaandmist. Et ajakiri ilmuks, on tarvis suuri rahasummasid, peab olema kaastöölisi. Albering'il ei olnud ühte, ega teist. Kuid temal oli tahtejõud ja vaimustus. Kellel on need mõlemad omadused, see saab korraga ka raha ja kirjutisi.

Nii oli see iga tööga, mida tegi Albering. Iialgi ei korraldanud ta mitte ühtki küsimust bürokraatilise kantselei korra järgi, vaid otsustas kõik oma isiklikkul initsiatiivil, isiklikult süvenedes asja iseloomusse ja isiklikult tutvudes seisukorraga.

Albering'il, nüüd juba Läti riigi ajastu ajaloosse läinud tegelasel, on midagi sarnast meie rahva ärkamisaja suure tegelase Krišjan Valdemar'i töö võtetega, nii tööpõllu ulatuselt, kui ka energia ja tahtejõu üleülluselt. Nad mõlemad kutsuti varaselt oma tööpõllult ära. Valdemari ajastu loosung oli, et lätlased sõidaksid merele, mis võiks tuua neile palju kasu. Selle oma idee pühendas Valdemar ühesuguselt lätlastele ja eestlastele. See Valdemari püüe on Läti kultuurajaloosse kirjutatud kuldtähtedega, Samuti ka Albering'i loosung: „Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit“ elab seni kuni päike paistab taevas, ja see loosung otsib ja leiabki oma täidemineku.

Albering oli Läti ja Eesti lähendamise idee elav näide, võiks ütelda isegi — **sümbol**. Tema abikaasa, rahvuselt eestlane, on omaks saanud läti rahvuse ja kasva-

vienīgo meitu viņa audzina par īstu latviešu tautas meitu. Nelaiķa dzīves biedre, viņa labais gars, ir spāņojusi aizgājēja darbu abu tautu tuvināšanās virzienā, par ko viņai Latvijas - Igaunijas biedrības visdziļākā pateicība.

Latvijas - Igaunijas biedrībā viņas pirmā priekšnieka un vadoņa piemiņa paliks mūžīgi.

O. Nonācs.

tab oma ainukese tūtre lātlaseks. Albering'i abikaasa on tiivustanud tema tööd mõlema rahva lähendamise suunas, mille eest temale Lāti - Eesti ūhing avaldab kõigesūgavama tānu.

Lāti - Eesti ūhingus elab tema esimese esimehe ja juhi mālestus igavesti.

O. Nonats

Latvijas-Igaunijas Biedrības priekšsēdētāja biedra M. Antona runa 28. aprīļa 1934. g. sēdē. Lāti-Eesti ūhingu abiesimehe M. Anton'i kōne ūhingu 28. aprilli 1934. a. istungil.

Augsti godātie valdes locekļi!

Šodien esam sapulcējušies, lai pēc mums visiem zināmā sērīgā, mūs visus pārsteigušā, notikuma, — mūsu dziļi cienītā un milētā biedrības priekšsēdētāja Artura Alberinga nāves — šai vietā atzīmētu viņa darbību un nopelnus biedrības darba gaitā.

Mums visiem ir zināms, ka mūsu dārgais nelaiķis bija mūsu biedrības dibinātājs un pirmais un vienīgais priekšsēdētājs. Viss, ko biedrība ir šais gados veikusi, viss tas ir mūsu nelaiķa darba augļi. Lai šai brīdī man ir atļauts atgādināt vienu nelaiķa izteicienu, kas kā sidraba pavediens vijas cauri viņa darbībai mūsu biedrībā, ideju un centienu realizēšanai, ko ir spraudusi mūsu biedrība sev par mērķi. Daudzkārt nelaiķis savām runām kā motīvu ņēma sekojošus vārdus: "Bez Latvijas nav Igaunijas, un bez Igaunijas nav Latvijas." Vadoties no šīs devīzes, nelaiķis rīkojās visos savos darbos, visos mūsu uzdevumu veicinošos laukos. Latvijas un Igaunijas draudzība, Latvijas un Igaunijas brālība bija viņam aksioma, bija viņam postulāts, no kura viss izrietēja. Daudzkārt mēs esam paraduši piet lietām induktīvi un centienus par priekšu pierādīt, pamatot un tad tikai nākt pie slēdziena. Dažkārt bija viens otrs solis nelaiķa darbībā it kā nesapro-

Lugupeetud juhatuse liikmed!

Tāna oleme kokkutulnud, et pārast meile kõigile teadaoleva kurva ja meid kõiki rabava sündmuse — meie sūgavalt lugupeetud ja armastatud ūhingu esimehe Artur Albering'i surma — mālestada tema tegevust ja teeneid ūhingu tōöpōllul.

Meile kõigile on teada, et Albering oli meie ūhingu asutāja, tema esimene ja ainsu esimees. Kōik, mida meie ūhing on mōōdunuil āstail teinud, on Albering'i tōō tulemused. Olgu mulle lubatud mainida ūht tema tegevuse pōhilauset, mida nāeme igas tema tōōs meie ūhingu, et elluviaa neid pūūdeid ja eesmarke, mis meie ūhing tahab saavutada. Albering vōttis oma kōnede pōhilauseks tihti jārgnevaaid sōnu: „Lātita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lātit.“ See loosung juhtis Albering'i kogu tema tegevuses, kōikidel meie ūlesannet edendavaail aladel. Lāti ja Eesti sōprus, Lāti ja Eesti vendlus oli tema aksioomiks, oli tema postulaadiks, millest olenes kōik muu. Meie oleme harjunud asjade juurde tihti minema induktīivselt, enne pōhjudades oma pūūdeid, tunnistades neid õigeks ja ainult siis jōudes otsuseni. Mōnikord oli meile ūks ja teine samm tema tegevuses arusaamatud. Meile nāis, et ta ruttab sūndmusile ette, et seda, mis ta teeb, tuleks veel jārelmōtelda, ūksmeelselt hāāks tunnistada ja ainult siis

tams. Mums dažkārt šķita, ka viņš aizsteidzās notikumiem priekšā; ka to, ko viņš dara, vajadzētu vēl iepriekš pārdomāt, vienoties un tad tikai darīt, bet viņam tas jau bija ar viņa dziļāko pārliecību, ka citādāki nav iespējams, izšķirts.

Mēs atceramies daudz brīžus nelaiķa sabiedriskā darbībā, kuŗi saistīti ar mūsu biedrības darbību, un mēs atceramies, ka, runājot par mūsu mērķiem, ne vienu reiz vien nelaiķa acīs iemirdzējās asaras. Es atceros to brīdi, kad mēs Tallinnā no Igaunijas-Latvijas biedrības pārstāvjiem saņēmām viņu karogu. Es atceros viņa runu, un šī asara, kas toreiz iemirdzējās viņa acī, vēl tagad mirdz. Tā izteic to dziļāko draudzību, to dziļāko pārliecību, ka nav citāda ceļa, ka ir tikai viens ceļš: labās un grūtās, baltās un nebaltās dienās Latvijai un Igaunijai kopīgi soļot. Un man šķiet, ka tām mūsu dažkārtējām šaubām, vai viens, otrs solis nav sperts par ātru, vai neapdomātu, nav bijis pamata.

Metot atpakaļ skatu, es atļaušos mazu vēsturisku perspektīvi, un man šķiet, ka tas deduktīvais ceļš, kuŗu ir gājis mūsu dziļi cienītais nelaiķis, ir bijis tas pareizākais. Eiropā vēl nesen bija tikai nedaudz lielvalstis, un vesela rinda mazo tautu bija nebrīvas, atradās dažādāku lielvalstu jūgā. Mēs redzam, ka pēdējos 50 gados viena tauta pēc otras gūst savu pašnoteikšanos, gūst savu brīvību un nodibina valstisku neatkarību. Vai mēs to varētu izskaidrot tikai ar visu šo tautu sevišķo darbību, sevišķo apziņas un cīņas sparū? Es domāju, ka šeit runājusi līdzī arī vēsturiskā nenovēršamība. Iet jauns laikmets pār pasauli, laikmets, kur izšķirošs ir tautas vārds, pašnoteicošos tautu vārds. Kā franču revolūcijas laikā tika izvirzīts princips: pilsonis ir brīvs, pilsonis drīkst pašnoteikties, tā mēs pārdzīvojam laikmetu, kur uzvar jauna patiesība, un, proti, tā patiesība, ka katrai tautai ir tiesība uz savu dzīvi, uz savu pašnoteikšanos un uz valstisku izveidošanos; ja tas tā ir, tad man šķiet, ka tīri deduktīvi mēs varam teikt, ka katrai tautai ir šī tiesība. Un, ciktālu Latvijas un Igaunijas tautas ir pašnoteikušās, tik

teha, kuid tema oli küsimuse juba otsustanud kindlama veendumusega, et see ei võigi teisiti olla.

Meie mäletame palju silmapilke Albering'i seltskondlikus tegevuses, mis tihedalt seotud meie ühingu tegevusega, ja meie mäletame, et rääkides meie eesmärkidest, esimehe silmades mitte ainult üks kord särasid pisarad. Mäletan seda silmapilku, kui Tallinnas meile annetati Eesti-Läti ühingu esindajate poolt nende lipp. Ma mäletan tema kõnet ja see pisar, mis siis säras tema silmas, särab veel praegu. See väljendab sügavamalt sõprust, sügavama veendumuse, et ei ole teist teed, vaid on üks ainuke: Läti ja Eesti peavad kääma ühist teed hääl ja raskeil, selgeil ja tumedail päevil. Mulle näib, et ükski tema samm ei ole olnud varajane või kaalumata, olgugi, et meie vahel põhjuse tahtlesime selle üle.

Vaadates tagasi, luban enesele väikese ajaloolise perspektiivi. Mulle näib, et see deduktiivne tee, mida on käinud meie sügavalt lugupeetud esimees Albering, on olnud kõige õigem. Euroopas oli veel hiljuti ainult väike arv suurriike, kuna terve rida väikseid rahvaid polnud vabad, vaid olid mitmekesiste suurriikide võimu all. Näeme, et viimasil 50 aastail üks rahvas teise järel saab iseseisvaks, saavutab vabaduse ja loob iseseisva riigi. Kas selle põhjuseks on ainult nende rahvaste erilisel elav tegevus, eriline rahvustunde ärkamine ja võitlustahe? Arvan, et siis on kaasa rääkinud ka ajalooline paratamatus. Üle maailma käib uus ajastu, mil rahva sõna on määrav. Nagu prantsuse revolutsiooni ajal oli põhilauseks: kodanik on vaba, kodanik võib ise määrata oma saatust, nii meiega elame ajastul, mil võitnud on uus tõde, see tõde, et iga rahval on õigus elada oma elu, endal määrata oma saatust ja asutada riiki. Kui see on nii, siis mulle näib, et puht deduktiivselt võime ütelda, et see õigus on igaühel rahval.

Ning kuivõrd Läti ja Eesti rahvas on ise oma saatust otsustanud, niivõrd tuleb ka loogiline otsus: ühes selle uue tõega, kui oleme kasutanud oma enese määramise

tālu arī nāk loģisks tälaks slēdziens: reizē ar šo jauno patiesību, ja mēs esam noteikuši savu patstāvību un izlietojuši savas pašnoteikšanās tiesības, arī otrai tautai ir savas pašnoteikšanās tiesības. Tā mēs esam divu līdzīgu valstu organismi, un mums pašiem ir vienam otru jāatzīst, un tāpēc mēs nedrīkstam vest tādu politiku, kurā darītu viens otram pāri, kur viens vai otrs varētu kādas priekšrocības gūt. Līdz ar to ir skaidrs, ja mēs prasām sev pašnoteikšanos, tad tā lai ir arī mūsu kaimiņiem, un, cik tālu vēl ir varas, kas, varbūt, šo mūsu uztveri neatzītu, tiktālu mums jāstāv kopā. Un, tā tad, mēs varam visus tos vēsturiskos pienākumus nostiprināt tikai tad, ja mēs, šīs jaunās, pašnoteikušās valstis, kā brāļi, kā draugi visās lietās ejam kopā; un, ja mēs vienā momentā kur apstāsimies un neņemsim vērā kaimiņa intereses, tad otrā momentā tas notiks pret mums un, līdz ar to, sāks irt tas, kas vēsturiskā gaitā un cīņā ir iegūts, un tamdēļ es atkārtāju, ka nelaika uztvere bija pareiza. Priekš Latvijas un Igaunijas draudzības, priekš Igaunijas un Latvijas brālības mums nevajaga nekādas pierādījumus, nekādas debātes. Tā ir postulāts, pamats, uz kura mums jābūvē tälāk, un šī mūsu nelaika uztvere ir liels kapitāls mūsu biedrības dzīvē, un, es gribētu teikt, arī mūsu valsts dzīvē. Mūsu pienākums ir to tälāk izveidot, mūsu pienākums ir no viņa mācīties un turpināt to darbu, kuram viņš ir licis pamatu, un dažkārt neauglīgu diskusiju un debātu vietā, dažkārt, varbūt, neauglīgu pantu un formulu vietā, mums ir jāliek tā dziļā pārlicība, mīlestība un draudzība, kura bija nelaikim, kā pret savu tautu — Latvijū, tā pret kaimiņu tautu — Igauniju, un tamdēļ es uzaicinu visus mūsu valdes locekļus šai brīdī nemt šo nelaika devīzi vērā, uzskatīt to kā viņa pēdējo gribu, kā viņa testamentu, un šai brīdī dot solījumu šo testamentu pildīt. "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas." —

õigusi, siis sellised õigused on ka teistel rahvastel. Nõnda oleme sarnaste riikide organismid ning peame ise tunnistama teineteist ja sellepärast meie ei tohi ajada säärast poliitikat, mis teeks teisele ülekohut või kus üks ehk teine saaks mingisuguseid eesõigusi. Sellega on selge, et kui nõuame omale enesemääramist, siis olgu see ka meie naabritel. Ning kui on veel võimud, mis ei arvestaks meie iseisvusega, siis peame olema üksmeelsed. Nii siis võime neid ajaloolisi kohustusi kindlustada ainult siis, kui meie, need noored riigid, käime igas asjas üht teed, kui vennad ja kui sõbrad. Kui meie mõnel silmapilgul jääme kuskile seisma ja ei pane tähele oma naabri huve, siis teisel silmapilgul sünnib see ka meie vastu ning sellega hakkaks lagunema kõik see, mis saavutatud ajaloo sündmusil ja võitlusil. Sellepärast kordan, et Albering'i mõte oli õige. Läti ja Eesti sõpruse, Läti ja Eesti vendluse tõendamiseks meie ei vaja mingisuguseid tõendusid ega vaidlusi. See on postulaat, alus, millele peame edasi ehitama, ning see Albering'i mõte on suur kapital meie ühingu tegevuses, ja ma tahaks ütelda: ka meie riigi elus. Meie kohus on seda edasi arendada, meie kohus on temalt õppida ja töötada selles suunas edasi, et viia lõpule seda tööd, millele ta on pannud aluse. Ebakasulikkude diskussioonide ja läbirääkimiste asemele, tühjade paragrahvide ja vormelide asemele peame seadma selle sügava veendumuse, armastuse ja sõpruse, mida pühendas Albering oma rahva ja riigile ja oma naaberriigi — Eestile. Sellepärast palun kõiki meie juhatuse liikmeid sel silmapilgul tähelepanna seda meie esimehe loosungit, võtta seda kui tema viimast soovi, kui tema testamenti ja töötada täitma tema viimast tahtmist. „Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit!“

Pamatdomas svētrunai, izvadot A. Alberingu no Fr. Rusticana konventa dzīvokļa.

Põhimõtteid kõnele, mis peetud A. Albering'i Fr. Rusticana konvendi korterist väljasaates.

Ēbreju vēst. 13. nod. 7. un 16. pantā lasām: „Pieņiniet savus vadītājus... un neaizmirstiet labu darīt un izdalīt, jo tādi upuri Dievam labi patīk.”

Ar šiem vārdiem saņemam aicinājumu: neaizmirst labu darīt. Kādēļ to neaizmirst? Tādēļ, ka katrs labs darbs ir upuris, kas Dievam labi patīk. Kas dara labu savam tuvākam, tuvākai apkārtnē, sabiedrībai un tautai, tas ir upurētājs, kas Dievam ir patīkams un kuŗu viņš atzīst par savas valstības veicinātāju. Cilvēks ar saviem labiem darbiem godina nevien to, kuŗa labā viņš tos dara, bet godina arī pašu Dievu. Labu darīt nozīmē upurēt, bet upurēt nozīmē godināt Visaugstāko, debess un zemes Valdnieku. Tādēļ to, kas neaizmirst labu darīt, Dievs atzīst un cilvēki neaizmirst.

Nelaiķis, kuŗu šodien še izvadām, lai rīt to guldītu dzimtenes smiltainē, ir sekojis šim aicinājumam un nav aizmirsis savā mūžā labu darīt. Šinī sēru brīdī varam liecināt par dārgo aizgājēju, ka arī viņš ir nesis tos upurus, kas Dievam labi patīk.

Viņa labos darbus šodien vispirms piemin nelaiķa dzīves biedre un meita. Viņš bija tām labs. Bija mīļš dzīves draugs un izpalīdzīgs kopēja ceļa gājējs. Bija gādīgs un krietns tēvs. Un tādēļ šķiršanās brīdis ir jums vissmagāks, jo zaudējat to, ko nekad atvietot vairs nevar.

Viņa labos darbus šodien piemin rustiķaņu saime, pie kuŗas viņš piederēja un kur roku rokā ar citiem strādāja un centās, lai kopīgiem spēkiem piepildītu šīs saimes devīzes par personību, kas pastāv visu laiku maiņās un sirdi, kas ir augstākais zemnieka gods. Arī tie bija labi centieni, kas gribēja panākt sevī un citos personības nemainīgumu un zemnieka sirds skaidrību.

Viņa labos darbus šodien piemin vecā un jaunā zemniecība. Viņš dedzīgi aiz-

Juudi ajaloo 13. pārtūkis 7. ja 16. salmis loeme: „Māletage oma juhatajaid...” ning ārge unustage hāād teha, sest sellised ohvrid on Jumala meeleepārast.”

Nende sōnadega avaldatakse meile kutse: mitte unustada hāād teha. Mispārast seda mitte unustada? Sellepārast, et iga hāā tegu on ohver, mis on Jumala meeleepārast. Kes teeb hāād oma ligimesele, ta lähemale ūmbrusele, seltskonnale ja rahvale, see on ohvritooja, kes on Jumala meeleepārast, keda Ta tunnistab oma riigi edendajaks. Inimene oma hāāde tegudega austab mitte ainult seda, kelle hāāks ta neid teeb, vaid austab ka Jumalat. Hāād teha tähendab ohverdada, aga ohverdada tähendab austada Kōigeķōrgemat, taeva ja maa Valitsejat. Sellepārast seda, kes ei unusta hāād teha, tunnistab Jumal ja ei unusta inimesed.

Albering, keda tāna siit ārasaadame, et homme matta kodumaa mullasse, on jārgnenud sellele kutsele ning ei ole unustanud oma elus hāād teha. Sel leina tunnil vōime ōelda kallist lahkunust, et ka tema on kandnud neid ohvreid, mis on Jumala meeleepārast.

Albering'i hāid tegusid māletavad tāna esiteks tema abikaasa ja tūtar. Ta oli neile hāā. Oli armas elu sōber ning abivalmis ūhise tee kāija. Oli hoolekas ja tubli isa. Ning sellepārast on see silmapilk teile kōige raskem, sest kaotate selle, keda ei suuda keegi asendada.

Tema hāid tegusid māletab tāna rustiķaanlaste pere, kuhu kuulus ka tema ise ning kus ta tegutses kāsikāes teistega, et ūhiste jõududega saavutada selle pere loosungeid isikust, kes jāāb kindlaks aegade muutusil, ja sūdamest, mis on talupoja ķōrgem au. Ka need olid hāād pūtidēd, mis tahtsid saavutada, et oma ja teiste isiklus ei oleks muutlik ning et pōllumehe poja sūda oleks puhās ja selge.

stävēja zemniecības tiesības un cīņās par tās materiālo labklājību. Viņam pierakstāms agrārreformas izstrādāšanas un izvešanas grūtais darbs. Ar sirdsdedzību viņš cīņās par zemnieka zemes stūrīša dzimts īpašuma tiesībām un zemnieku sētas nesadrumstalošanu. Viņš aizstāvēja privātīpašumu pret tiem, kas to neatzina. Un tas ir liels darbs. Kristīgā ētika ir atzinusi, ka garīgā dzīve un garīgā kultūra var labi plaukt un augļus nest tikai tad, kad stipra ir laicīgā kultūra un augsta ir laicīga labklājība. Ja netaisnība nekā cita laba nebūtu darījis, ka tikai cīņijies par zemniecības un visas tautas materiālo labklājību, lai uz tās varētu celties garīgā celtnē, tad arī tas tomēr ir tik liels darbs, ka nevaram noliegt tā labuma un vērtības nozīmīgumu. Viņš ar labām sekmēm ir cīņijies par ētiskiem mērķiem.

Viņa labos darbus šodien piemin arī Latvijas - Igaunijas biedrība, kuras priekšnieks viņš bija. Viņš apzinājās, ka Latvija savu neatkarību nezaudēs, ja tā nezudīs arī viņas kaimiņiem un ja ar kaimiņu — Igauniju būs satiecīgas, draudzīgas un patiesīgas attiecības. Viņš darīja visu, lai latviešu un igauņu ieroču brālība pārvērstos abu tautu kultūras draudzībā un lai abas tautas viena otrā izjustu un atzitu uzticāmu sabiedroto. Šo netaisnā darba lauku iezīmē miers un draudzība. Bet tāds darbs ir labs un svētiģs.

Labos darbus, kuras tas neaizmirsā darīt, pieminēs vēl daudzi citi, radi un draugi, organizācijas un kaimiņi, pieminēs valsts un pašvaldības iestādes un visa latviešu tauta.

Tādēļ mums jāseko arī otram aicinājumam: pieminēt savu vadītāju. Vārds pieminēt slēpj sevī trīs domas. Pirmkārt pieminēt nozīmē atcerēties ar pateicību. Pateiksimies netaisnīkim par visiem viņa labiem darbiem un pūliņiem. Mūsu pateicības vārdi lai viņu pavada pēdējā ceļojumā uz dzimteni. Otrkārt pieminēt nozīmē atcerēties ar piedošanu. Piedosim viņa kļūdas un sapratīsim viņa maldus. Ikviens, kas darbu dara, arī kļūdas.

Tema haid tegusid mäletavad täna vana- ja noorpõllumehed. Ta kaitse energi- liselt põllumajanduse huve ja õigusi ning võitles põllumeeste materjaalise hääkäe- käigu eest. Tema sai hakkama maare- formi väljatöötamise ja elluviimise tööga. Südamlikkusega võitles ta põllumehe pä- risomanduse õiguste ja põllumehe talu tervikluse eest. Ta kaitse kodaniku era- omandust nende vastu, kes seda ei tunnista- nud. Ning see on suur töö. Kristlik eetika on tunnistanud, et vaimne elu ja vaimne kultuur võivad hästi areneda ja kasu tuua ainult siis, kui on kõrge ilmaik kultuur ja kui on hää ilmaik käekäik. Kui Albering ei oleks teinud midagi muud hääd, kui ainult võidelnud põllumajanduse ja kogu rahva materjaalse hääkäekäigu eest, millel võiks kasvada vaimne kultuur, siis on seegi juba nii suur töö, et keegi ei või eitada selle hääduse ja väärtuse täht- sust. Ta on hääde tagajärgedega võidel- nud ka eetiliste eesmärkide eest.

Ta haid tegusid mäletab täna ka Läti- Eesti ühing, mille esimees ta oli. Ta teadis, et Läti ei kaota oma iseseisvust, kui see ei kao tema naabritel ning kui naabri — Eestiga on hääd, sõbralikud ning läheda- sed vahekorrad. Ta tegi kõik, et lätlaste ja eestlaste relvadesõprus muutuks mõlema rahva kultuurisõpruseks ning et mõlemad rahvad tunneksid ja tunnustak- sid teineteist kui ustavat liitlast. Albering'i selle tööpõllu tähtsamad omadused on rahu ja sõprus. Kuid selline töö on hää ning kasulik.

Haid tegusid, mida ta ei unustanud te- ha, mäletavad veel paljud teised, sugula- sed ja sõbrad, organisatsioonid ja naabrid, riigi- ja omavalitsusasutised ning kogu Läti rahvas.

Sellepärast peame tähelepanema ka teise kutse: mäletada oma juhatajat. Sõnas mäletama peitub kolm mõtet. Mäletama tähendab esiteks — mäletama tänuga. Tä- name Albering'i kõikide tema hääde te- gude eest. Meie tänu sõnad saatku teda viimasele teekonnale kodumaale. Mäleta- ma tähendab ka mäletada andestades. Andestame temale ta vead ning katsume arusaada tema eksitusi. Igaüks, kes teeb tööd, teeb ka vigu. Aga unustagem nad

Bet aizmirsīsim tās un piedosim. Mūsu piedošanas skati lai viņu pavada mūžībā. Treškārt pieminēt nozīmē atcerēties ar sekošanu viņa labai priekšzīmei. Neaizmirsīsim to priekšzīmi, ko viņš mums atstājis.

Māc. Dr. Alb. Freijš.

ning andestagem. Meie andestavad silmad saatku teda igavesse ellu.

Viimaks tähendab mäletama ka elada tema hää eeskuju järel. Ärgem unustagem seda hääd eeskuju, mis ta meile on jätnud.

Õpet. Dr. Alb. Freijš.

Artura Alberinga pēdējais ceļš. Artur Albering'i viimane teekond.

1. maija rītā, kad Rīgas ielās valdīja svētku pacilātība, pie nelaiķa klusā mierā galvas noliekt ieradās draugi, tuvākie darba biedri, Saeimas deputāti un sabiedrisko organizāciju darbinieki — visi, kas strādādami kopā ar Alberingu bij redzējuši un cienījuši viņa lielo enerģiju, lielās spējas un panākumus, sajuzdami robu, kāds tagad paliekas aiz viņa. Arī no laukiem bij ieradusās daudzas zemnieku delegācijas ar Zemnieku Savienības zaļajiem karogiem, nodot Alberingam, kā dedzīgam zemnieku cīnītājam, latviešu zemnieku pēdējos sveicienus.

„Fraternitas Rusticana“ konventa dzīvoklis bij pavadītāju pārpilns. Klāt ministru kabinets ar ministru prezidentu K. Ulmani priekšgalā, Saeimas priekšsēdētājs Dr. Kalniņš un vicepriekšsēdētājs K. Pauļuks, Zemnieku Savienības centrālā valde un frakcija, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš, Latvijas bankas padomes priekšsēdētājs A. Kliive, valdes locekļi Bandrēvičs un Ozoliņš, Zemes bankas pārvaldnieks H. Dzelziņš, bij. valsts prezidents G. Zemgals, bij. ministru prezidenti A. Bļodnieks un M. Skujenieks, daudzi Saeimas deputāti, universitātes profesori un citi. No diplomātiskā korpusa klāt Igaunijas sūtniecība un konsulāts pilnā sastāvā ar sūtni Menningu priekšgalā, Francijas sūtnis Trippjē un Polijas sūtnis Bečkovičs. Tāpat ieradusies Latvijās - Igaunijas biedrības valde ar zv. adv. M. Antonu un O. Nonāci priekšgalā. Plkst. pus 5 ieradās valsts prezidents A. Kviesis ar kundzi. Pēc P. Ašaka izpildītās melodeklamācijas un pavadītāju kopīgas dziesmas „Cilvēks mīļš

1. mai hommikul, kui Riia tänavail valitses pidulik vaimustus, Albering'i sõbrad, lähemad kaastöölised, seimi liikmed ja silmapaistvad seltskonnategelased — kõik, kes temaga koos töötades, olid näinud ja austama õppinud tema suurt energiat, suuri andeid ning saavutusi, nüüd aga valusalt tundes seda suurt kaotust, — läksid tema vaikse kirstu juurde jumalaga jätma. Maalt oli saabunud päänlinna hulk põllumeeste delegatsioon Lāti Põllumeeste liidu roheliste lippudega, et tuua Albering'ile, kui põllumeeste tulisele võitlejale, läti põllumeeste viimase tervituse.

„Fraternitas Rusticana“ konvendi korter oli inimesi täis. Kohal olid: ministrite kabinett ministerpresidendi K. Ulman'iga eesotsas, seimi esimees Dr. P. Kalnin ja abiesimees K. Pauļuks, Põllumeeste liidu keskjuhatus ja seimi rühm, Riia linnapea H. Celmin, Lāti panga nõukogu esimees A. Kliive, juhatusse liikmed Bandrevits ja Osolin, Riigi Maapanga valitseja H. Dselsits, end. riigipresident G. Semgals, endised ministerpresidendid A. Bļodnieks ja M. Skujenieks, hulk seimi liikmeid, ülikooli professorid ja teised. Diplomaatlikust korpusest olid tulnud Eesti saatkond ja konsulaat täies koosseisus saadik Menning'uga eesotsas, Prantsuse saadik Trippjē ja Poola saadik Bečkovič. Samuti oli kohal Lāti - Eesti ühingu juhatus vann. adv. M. Anton'i ja O. Nonats'iga eesotsas. Kell pool viis saabus riigipresident A. Kviesis abikaasaga.

Pärast näitleja P. Ašak'i melodeklamatsiooni ja saatjate ühist laulu, õpetaja

nu atkal kluss“, izvadīšanas vārdus teica māc. Dr. Alb. Freijs, ņemdam savai runai par pamatu Jaunās Derības vārdus: „Pieminat savus vadītājus, neaizmirstat labu darīt un izdalīt, jo šādi upuri Dievam labi patīk.“ Izjusti viņš runāja par Alberinga darbu un to lielo zaudējumu, ko tagad sajūt viņa ģimene, latviešu zemniecība, visa latviešu tauta, kā arī kaimiņu valstu tuvināšanās darbs, kuram Alberings ar sirdi nodevās. Pēc „Zemes Spēka“ koŗa dziesmām un svētīšanas vārdiem šķirstu noguldīja uz bērnu automobiļa, aiz kuŗa sastājās pavadītāju pulks.

Vairāku simtu pavadītāju lielais gājiens, apstādamies pie nelaika kādreizējām darba vietām — Saeimas, Zemes bankas, ārlietu un zemkopības ministrijas, devās pa Rīgas ielām, ar 23 zemnieku zaļajiem karogiem vidū, pa Brīvības ielu uz Gaisa tiltu, kur Vidzemes šosejā apstājās. Notika svinīga un aizkustinoša atvadīšanās. Karogi nostājās goda sardzē un cauri viņiem lēnām izslidēja bērnu auto. Noliekušies karogi salūtēja, nododami aizgājējam pēdējo sveicienu. Tad pavadītāji, atsegtām galvām, tālu ar skatiem uz šosejas pavadīja auto, kuŗš devās prom no Rīgas. Kad klusajā maija naktī sēru braucienis bija sasniedzis Araiŗus, baznīcas tornī sāka skanēt zvans, bet kad īsi pirms pusnakts šosejas priekšā iemirdzējās Cēsu ugunis, viņam atsaucās turienes Jāņa baznīcas zvans. Sēru braucieni Cēsīs sagaidīja zemnieku delegācija, nododama lielajam darbiniekam pēdējos sveicienus.

Rūjienā, pie Virķenu muižas, kur grieŗās ceļš uz Alberinga māju pusi, nelaikīgi gaidīja goda vārti, un klusu, atsegtām galvām viņu saņēma Rūjienas zemnieki un lauksaimniecības skolas audzēkņi. Agrā rīta stundā lielais valstsvīrs un Virķenu Klāvu saimnieks sasniedza savas mājas, lai viņu istabās vēl pēdējo reizi atdusēdamies pārļautu īso rīta cēlienu.

Pēcpusdienā, bērnieku pilnās istabās, sākās izvadīšana. Pie zārka stāvēja „Fraternitas Rusticana“ goda sardze un izvadīšanas vārdus sacīja Rūjienas dienvidu draudzes mācītājs Bachs. „Ko tu bēdājies, mana dvēsele, un esi nemierīga

Freijs ūtles ārasaatmise sōnad, vōttes oma kōne aluseks Uue Testamendi salmi: „Māletage oma juhatajaid, ārge unustage hāād teha, sest sellised ohvrid on Jumala meeleepārast“. Sūdamlikult rāākis ta Albering'i tōost ja sellest suurest kaotusest, mida praegu tunneb tema perekond, lāti pōllumehed, kogu rahvas ja ka naaberrīkide sōprustōō, mida Alberings tegi sūdamest. Pārast „Zemes Spēks“ koori laulude ja pūhendamise sōnade kirst asetati leinaautosse, millele jārgnes suur saatjate hulk.

Mitmest sajast saatjast koosnev pikk leinarong peatus Albering'i endiste tōōkohtade — seimi, Riigi Maapanga, vālisja pōllutōōministēeriumi juures, liikus siis pōllumeeste 23 rohelise lipu saatel Vabaduse tānavat mōōda Ōhu sillani, kus Vidzeme maantel jāi jālle seisma, kus teostus pidulik ja liigutav jumalagajātmine. Lipud asusid teeārde auvalvele ja leinauto liikus tasa nende vahel edasi. Lippude vajudes allapoole nad andsid āra oma viimase tervituse. Paljastatud peadega saatsid jumalagajātjad pilkudega veel kaua leinautot, mis mōōda maanteed sōitis ikka kaugemale Riist.

Kui vaiksiel mai ōōl leinauto oli jōūdunud Araisī lāhedale, hakkas kiriku tornis helisema leinakell. Kui keskōōl eel maanteel hakkasid sārāma Vōnnu tuled, siis kōlasid sāālt vastu Jaani kiriku kurvad kellahelid. Vōnnus oli leinarongile vastu tulnud pōllumeeste delegatsiōōn, tuues suurele riigitegelasele oma viimaseid tervitusi.

Ruhjas, Virķeni mōōisa juures, kus tee pōōrab Albering'i tallu, ootas kadunut auvārāv ja Ruhja ūmbruse pōllumehed ning pōllutōōkooli ōpilased. Oli juba varase hommiku tund, kui suur riigimees ja Virķeni Klavi talu peremees jōōdis koju, et sāāl veel viimast korda puhata selle pāeva lōunani.

Pāālelōunat oli saabunud suur hulk saatjaid ja algas jumalateenistus. Kirstu juures seisis „Fraternitas Rusticana“ auvalve ja ārasaatmise sōnad ūtles Ruhja lōuna-

iekš manis. Cerē uz Dievu un es viņam pateikšu par manas dvēseles pestīšanu!“ — Ar šiem vārdiem mācītājs pamatoja savu sirsniģo un izjusto atvadišanas runu, salīdzinādam bēdas, kas šodien mūs visus tik dziļi pārņēmušas, ar plūdiem, ko pats Dievs sūtījis, lai aizvestu dvēseli uz mūžīgo miera ostu.

koguduse ņpetaja Bach. „Miks sa kurvastad, minu hing, ja oled rahutu mu sees. Looda Jumala pāāle ja mina ūtlen temale minu hinge pāāstmises“. Nendel sōnadel pōhjendas ņpetaja oma sūdamlīku ja kaasakiskuva jumalagajātmise kōne, vōrrel-des meie selle pāeva sūgavaid muresid veeupputusega, mida saatnud Jumal ise, et

Karogi liecas pār Alberinga kapu.
Līpuļ vajuvad ūle Albering'i haua.

Mājas pagalmā saimnieku gaidīja viņa audzētie zirģi, jūģti bēru ratos, lai aizvestu to kapu kalnā. Bēru procesijas priekšģalā brauca "Fraternitas Rusticana" prezidijs ar sērās tītu karogu, bet aiz bēru ratiem apm. 25 pajūģos nelaīķa tuvākie radi un draugi un 15 automobiļos delegāģijas ar vaiņģīgiem un karogiem no Rīģas.

viia inimese hinge igavese rahu sadamasse.

Talu ņues ootasid peremeest tema kasvatatud hobused, et viia tēda leinavankris matusepaigale. Leinarongi ees sōitis „Fraternitas Rusticana“ jūhatus leinalīpuģa, leinavankri jārel 25 sōidukis Albering'i lāhemad sugulased ning sōbrad ja 15 au-

Pie Virķenu muižas netaiķi sagaidīja Rūjienas lauksaimniecības skolas audzēkņi ar dziesmu un dziļas pateicības pilnos vārdos atvadījās skolas pārzinis agr. Reveliņš.

Kad bērū gājiens devās Rūjienā, tur atsegtām galvām stāvēja ļaužu pilnas ielas. Visa Rūjiena bij sagatavojusies savā krietnā dēla un lielā valsts darbinieka cienīgai pavadīšanai pēdējā gaitā. Ielas bij kaisītas skujām un pie daudzām namiem karogi nolaisti pusmastā. Pie zemkopības biedrības nama, — vienas no vecākām biedrībām Latvijā, kurā Alberings nenogurstoši darbojies kopš savām jaunības dienām un kurās goda biedrs viņš bija — gājienu sagaidīja ar sēru maršu Rūjienas ģimnāzijas audzēņu orķestrs un ar dziesmu saviesīgās biedrības koris, bet goda sardzē stāvēja ģimnāzijas audzēkņi un tālāk vesela rinda tuvākās un tālākās apkārtnes zemnieku un sabiedrisko organizāciju delegācijas ar sērās tītiem karogiem un vainagiem.

Vairāki simti mazo skolnieču un skolnieku sagaida bērū gājienu un viņu rindas, sākdamās šaipus draudzēs skolas, nobeidzās tālu aiz baznīcas, kurās tornī dimd zvans. Tas ir skaists un aizraujošs moments, kādu mazie jaunieši parāda aplusušam valsts vīram, kurā domas un darbi piederēja savai tautai un reizē ar to arī viņas jaunatnei, rādīdami tai cildenu un dižu piemēru.

Tad gājiens pa lielceļu dodas uz vairāk kā 2 klm. no Rūjienas attāļajiem Jaunskudrites kapiem. Tās ir lielākās bēres, kādas šī pilsēta jebkad piedzīvojuši un kas nostājas līdzās lieliem tautas sēru gājieniem galvas pilsētā. Ļaužu straume plūst pa lielceļu ap pusotra klm. garumā, ap 50 vainagus nes zārkam pa priekšu un aiz viņa plīvo karogi.

Jaunskudrites kapsētas piekalnē gaida vaļējs kaps. Blakus savam, pirms dažiem gadiem mirušajam tēvam, Artūrs Alberings te apgulsies savas dzimtenes zemē. Zemnieku - rūjieniešu rokas ielaiž viņu kapā.

„No šūpuļa līdz kapam, ceļš īss, nav jāsteidzās. Kā novītušām lapām, mums jā-

tos delegatsioonid pārgadega ning lippudega Riiast.

Virķeni mōisa juures seisid Ruhja pōllu-tōokooli ōpilased, lauldes leinalaulu, kuna koolijuhataja agr. Reveliņš tānusōnadega jāttis lahkunu jumalaga.

Ruhjas ootas leinarongi suur rahvahulk, mis tāitis kōik tānavad. Kogu Ruhja tāhtis saata oma parimat poega ja suurt riigitegelast viimasele teele. Tānavad olid kaetud kuuse okstega ja paljudel majadel lehvisid lipud poolmastis. Pōllumeeste seltsi maja juures — mis on ūks vane- maid organisatsioone Lātis, kus Albering on vāsimata tōotanud oma nooruspōlvest saadik ja mille auliige ta oli — ootas leinarongi leinamarsiga Ruhja ģimnaasiumi ōpilaste orķester ja seltskondliku ūhingu laulukoor lauluga, kuna auvalvel seisid ģimnaasiumi ōpilased ja kaugemal terve rida pōllumeeste ja seltskondlikkude organisatsioonide delegatsioone leinaloori peidetud lippude ja pārgadega.

Kihelkonnakooli juures auvalvel seisab mitu sada selle kooli vāikest ōpilast ja nende read, alates siinpool kooli, lōpevad kaugel sālpool kirikut, mille tornis heliseb kell. See on ilus ja liigutav moment, kui need vāikesed lapsed avaldavad puhkusele lāinud riigimehele viimast au, kuna selle suure mehe mōtted ja tōōd kuulusid tema rahvale ja sellega ka noorsoole, jāādes temale suureks ning hāāks eeskujuks.

Siis liigub leinarong maanteed mōōda Jaunskudrite surnuaiale, mis asub Ruhjast 2 klm. kaugusel. Need on suurimad matused, mīda see linn kunagi nāinud ning oma suuruselt on nad vōrdsed suurte rahva leinarongidega pealinnas. Rahva vool liigub teel umbes 1½ klm. pikkuselt, kirstu ees kantakse 50 pārga, kuna jārel lehvivad paljud lipud.

Jaunskudrite surnuaial, māekūnkal, ootab haud. Sinna, isamaa mullasse, maetakse Albering oma isa kōrvale. Ruhja pōllumeeste kāed lasevad kirstu hauda.

Saatjate laulu jārel ōpetaja Bach ūtleb matusekōne, vōttes sellele aluseks Saa-

krīt, jābeidzās. Bet zeme atkal atdos, ko zeme ņemusi, un jaunā spēkā zaļos, kas nāvē grimuši . . .“ — Pēc bērinieku dziesmas māc. Bachs saka kapa runu, likdams tai par pamatu Zāmuela grāmatas vārdus: ”Cilvēks redz, kas priekš acīm, bet tas Kungs uzlūko sirdi!“ — Dziļas sēras tinas ap šo kapu, pie kura stāv visi Alberinga cilts locekļi, visi rūjienieši un domās visi latviešu zemnieki un visa latviešu tauta. Jo Alberings bij vīrs, kas Rūjienas vārdu darijis plašu un pazīstamu. Viņš ir liels un krietns Rūjienas dēls, dedzīgs tās mīļotājs, kuram likās, ka nekur saule nespīd tik silti, kā nekur, laudis nav tik mīļi kā še. Bet mīļa viņam tāpat bij visa tauta un zeme. Viņš stāvējis pie Latvijas šūpuļa un palīdzējis to izaudzināt. Tie ir darbi, ko mēs redzam priekš acīm, bet no Dieva mēs gribam izlūgties iespēju saredzēt arī viņa sirdi. Sirdi, kas tik karsti pukstēja Alberinga krūtīs, sirdi, kas visa piederēja viņa darbam un šis apslēptais sirds cilvēks ir dargs priekš Dieva!

Nokrīt trīs pirmās smilšu sauļas kapā, met pēdējās zemes sauļas pavadītāji un dziesmai skanot kaps aizveras. Pēc piederīgo atvadišanās, Saeimas prezīdija vārdā vaiņagu noliek Saeimas sekretārs J. Kauliņš, sacīdams: „Arturs Alberings jau pirmskara laikos daudz darīja zemnieku labā, daudz strādāja Latvijas valsts dibināšanā, tāpat visu šo laiku nenogurstoši darbodamies, sevišķi zemnieku organizēšanā un mūsu valsts pamata — lauksaimniecības stiprināšanā. Kā Tautas Padomes, Sautersmes Sapulces un triju Saeimu locekli un darbinieku, Saeimas prezīdijš viņu piemin dziļā pateicībā un kā atzīnības zīmi noliek šo vaiņagu.“

Zemkopības ministrs Budže atvadās ministru kabineta vārdā: ”Pēc Alberinga sēro visa latviešu zemniecība un tauta. Viņš bij liels un nenogurstošs darbinieks. Viņam piederēja lielā agrārreformas izstrādāšana. Tad būdams valdības un zemkopības resora priekšgalā, Alberings veica lielo sēklas labības apgādāšanu lauksaimniekiem plūdu un neražas gados. Bet ir vēl kāds liels Alberinga darbs —

mueli raamatu sōnad: ”Inimene nāeb seda, mis tal silmade ees, aga Jumal vaatab sūdant.“ Suur kurbtus valitseb selle haua ūmber, mille juures seisavad kõik Albering'i suguvōsa liikmed, kõik ruhjalased ning mōttes kogu Lāti põllumehed ja kogu Lāti rahvas, sest Albering oli mees, kes tegi Ruhja nime tuntuks ja kuulsaks.

Ta oli suur ja tubli Ruhja poeg, kes palavalt armastas oma sūnnikohta, kellele nāis, et pāike ei paista kuskil nii soojalt, et inimesed ei ole kuskil nii armsad, kui siin. Kuid samuti ta armastas ka kogu maad ja rahvast. Ta seisis Lāti riigi hālli juures ja aitas teda kasvatada. Need on ta tōōd, mida nāeme oma silmadega, aga Jumalalt tahame paluda jõudu nāha ka tema sūdant. Sūdant, mis nii palavalt tuksus Albering'i rinnas, sūdant, mis kuulus tema tōōle ja see sūdame inimene on kallis Jumalale!

Hauda langesid kolm esimest liiva peotāit, mullaga viskavad viimaseid tervistusi saatjad ja laulu kōlades haud vajub kinni igaveseks. Pārast omakste jumalagajātmist, asetab seimi juhātuse nimelpārja sekretār J. Kauliņš, ōeldes: „Artur Albering tegi juba enne maailmasōda põllumehe hāaks palju tōōd. Ta tegutses ka Lāti riigi loomisēl ja kogu aeg tegi vāsimate tōōd, iseāranis organiseerides põllumehi ja pūides kindlustada meie riigi alust — põllumajandust. Kui Rahva Nōukogu, Asutava Kogu ja kolme seimi liiget ja tegelast māletab teda seimi juhātus sūgava tānuga ning asetab selle pārja.“

Põlluminister Budže jātab jumalaga ministrīte kabinetī nimel:

Albering'i jārel leinab kogu lāti rahvas ja põllumehed. Ta oli suur ja vāsimate tegelane. Tema saavutus on suure maa-reformi vāljatōōtamine. Olles valitsuse ja põllutōōministeeriumi eesotsas, Albering muretsets põllumeestele kŭlviseemet veeputuse ja ikalduse aegadel. On veel ūks suur tōō, mida Albering tegi — ta pūidis ūhendada kogu Lāti rahvast, kuna tema teadis, et omavaheline vaen ei vōi edendada rahvahāākāekāiku ja ta tegi kōike, et sem-

cenšanās panākt vienotu latviešu tautu, jo viņš saprata, ka neiecietība nevar sekmēt tautas labklājību un viņš darīja visu, lai zengals, latgals, sēlis un kūrs, visi justos kā viens. Dižais latvju dēls! Tu atdusies dzimtenes smiltīs, bet tavi darbi tautā nezudīs!“

Tad sirsnīgus piemiņas vārdus sacīdami vainagus noliek Igaunijas un Francijas sūtniecību priekšstāvji. No Zemes bankas valdes, padomes un darbiniekiem atvadās H. Dzelzīts: „Alberings milēja dzimto sētu, milēja visu latviešu zemi. Viņš saprata, ka zemi milēt, tas prasa pastāvīgas rūpes, upurus un lielus darbus. Un viņš atrada spēkus celt šo zemes mīlestību ar lieliem darbiem. Dievs un cilvēks pašķīra viņam šo ceļu un pēdējā laikā Zemes bankā strādādams, viņš redzēja, ka viņa jauneklā sapņi — palīdzēt zemniekiem piepildās vislielākā mērā. Nevienam viņš negāja garām, negribēdams palīdzēt!“

Zemnieku Savienības centrālās valdes un darbinieku vārdā, vainagu nolikdams, atvadījās partijas vicepriekšsēdētājs A. Klīve: „Viens no lielākiem un redzamākiem zemnieku darbiniekiem pašos spēka gados aicināts atstāt darba vietu. Dzīli skumst zemnieki pie viņa kapa, bet divkārt dzīli skumst organizētie zemnieki un partija, kuŗas priekšgalā viņš tik dedzīgi un neatlaidīgi, un ar tik plašu vērību strādājis, būdams drošsirdīgs un nelokams savos uzskatos un katrā savā solī priekš viena mērķa — Latvijas nacionālas, daiļas un spēcīgas! Par 3 lietām zemnieki viņam ir sevišķi pateicību parādā: par agrārreformu, kas deva dzimto zemes stūrīti simts tūkstošiem latviešu bezzemnieku un tikai tagad, kad Alberings jau iet vēsturē, jaunie zemnieki sapratīs, ko tie ar Alberingu ir zaudējuši: Otrkārt — lauksaimniecības likumi, pie kuŗu izveidošanas un izvešanas Alberings štrādāja un kuŗu aizvējā tagad lauksaimnieki dzīvo. Treškārt — zemnieku organizēšanas darbs. Godbijībā lieksim galvas pie šī kapa, izlūgdamies Visu Vareņajam Likteņu lēmējam, kuŗam labpaticis Alberingu nelaikā aizsaukt pie

gallane, lettgallane, ja kuuralane oleksid üks mees. Suur Läti poeg! Sa puhkad juba kodumaa mullas, kuid sinu tööd ei kao!“

Siis asetavad südamlikkude sõnadega pärgi Eesti ja Prantsuse saatkondade esindajad. Maapanga juhatuselt, nõukogult ja tegelastelt jättis jumalaga H. Dselsits: „Albering armastas oma isatalu, armastas kogu Lätimaad. Ta teadis, et maa armastamine nõuab alalist hoolitsemist, ohvreid ning suuri töid. Tema leidis jõudu tõsta seda armastust suurte töödega. Jumal ja inimesed valmistasid temale seda teed ja viimasel ajal, töötades Maapangas, ta nägi, et tema noorpõlve unistus — põllumeeste abistamine — läheb täide kõige suuremal määral. Ta ei läinud kellegist mööda, ei jätnud kedagi abita!“

Läti Põllumeeste Liidu keskjuhatuse ja tegelaste nimel asetas pärja partei abiesimees A. Kliive: „Üks suurimaid ning silmapaistvamaid põllumeeste tegelasi on töölt ära kutsunud. Sügavat leina tunnevad põllumehed tema haa juures, aga mitu korda rohkem leinavad organiseeritud põllumehed ja partei, mille eesotsas on ta energiliselt väsimatult ja laiaulatuslikult töötanud, olles julge ning kõikumatu oma vaadetes ja astudes iga samm uhe eesmärgi saavutamiseks — rahvusliku, tugeva, ilusa Läti eest! Kolme asja eest võlgnevad põllumehed temale iseäranis suurt tänu: maareformi eest, mis andis oma maatüki saja tuhandele läti maatameestele ja ainult praegu, kus Albering kuulub juba ajalukku, noored põllumehed saavad aru, mis nad on kaotanud Albering'iga. Teine — põllumajanduse seadused, millede väljatöötamise ja elluviimise juures Albering on suurt vaeva näinud, ja millede kaitsel Läti põllumehed praegu elavad. Kolmas — põllumeeste organiseerimise töö. Langetame pääd selle haa juures suurima lugupidamisega, paludes Jumalalt, kes on hääks arvanud kutsuda Albering'i oma juure, et ta ei võtaks meilt enneaegselt teisi põllumeeste juhte ja tegelasi!“

Põllumeeste Liidu seimi rühmalt asetasvad pärja rahvasaadik J. Birsnieks ja J.

sevis, lai viņš vismaz tikpat nelaikā neaizsauc citus zemnieku vadoņus un darbiniekus!

No Zemnieku Savienības frakcijas noliek vaināgu dep. J. Birznieks un J. Mežaraups. „Šodien mūsu skumjas iet pāri visam,” atvadīdamies saka J. Birznieks, „jo mēs guldām vīru, kas apkopdams savas mājas un rūpēdamies par savu ģimeni uzskatījis par pienākumu iet arī tai darbā, kas tautai vajadzīgs. Saeimas frakcija, kaut arī pēdējā laikā Alberings nedarbojās tās vidū, tomēr izjutīs viņa zaudējumu, jo viņa padoms bij visur nepieciešams. Šis padoms bij īsts, nācis no lauku sētas, saaudzis ar zemes spēku.

No „Brīvās Zemes” redakcijas savam mīļajam līdzstrādniekam vaināgu nolika un atvadījās redaktors J. Druva: „Tava darba mīlestība un pienākuma apziņa ir cildens paraugs, kā mums pašiem izpildīt savu darbu. Tu paliksi un dzīvosi mūsos gaišā piemiņā!”

No „Fraternitas Rusticana” filistru biedrības runāja tiesnesis Salmiņš: „No pirmām dienām tu biji rustikaņu vidū, augi mūsu dzīvē, un audzināji līdzī mūs. Tavš gars un tavas idejas rustikaņu saimē, kuplos joprojām.” No zemkopības ministrijas darbiniekiem atvadījās dir. Grāvs, cildinādams Alberingu kā krievu un taisnu priekšnieku. No Latvijas bankas atvadījās dir. Stalbovs.

No Latvijas - Igaunijas biedrības plašā, sirsniņā un izjustā, dziļas nožēlas pilnā runā atvadījās O. Nonācs: Bez tā lielā un neatsveramā darba, ko Alberings darīja Latvijas valsts labā, viņa sirds piederēja arī latviešu tautas tuvināšanai ar kaimiņu tautu. Nav Latvijas bez Igaunijas un nav Igaunijas bez Latvijas” — tāda bija Alberinga devīze. Viņš bija mūsu biedrības pirmais un vienīgais priekšnieks, un dziļas nožēlas un neatsveramu zaudējumu mēs tagad sajūtam ar viņa nāvi. Alberings savā darbā un šī darba nozīmē salīdzinams ar tautas atmodas laikmeta lielo darbinieku Krišjāni Valdemāru, kuŗš mudināja: „Braucat, latvji, jūriņā, krājat zeltu pūriņā!”, kamēr Alberings mudināja latviešus piegriezties zemei un kopt to, lai vairotu savu labklājību, lai būtu droša

Mežaraups. „Meie tänane lein puudutab kõiki,” ütles jumalaga jättes J. Birznieks, „sest meie matame hauda mehe, kes hoolitsedes oma talu ja perekonna eest, pidas oma ülesandeks teha ka seda tööd, mida nõuavad rahva huvid. Olgugi, et viimasel ajal Albering ei töötanud seimi rühmas, meie tunneme siiski valusalt tema kaotust, kuna tema nõu oli igalpool tarvilik. Alati andist ta meile hää nõu, mis oli tulnud maalt ning oli kokkukasvanud maa jõuga.

„Brīvā Zeme” toimetuselt tõi oma armsale kaastöölisele pärja ja jättis jumalaga peatoimetaja J. Druva: „Sinu tööarmastus ja vastutustunne on hääks eeskujuks, kuidas peame tegema oma tööd. Sa jääd meie südameis ja mälestusis elama!”

„Fraternitas Rusticana” vilistlaste ühingult kõneles kohtunik Salmin: „Esimesilt päevilt sa olid rustikaanlaste keskel, kasvasid meiega ning kasvatasid meid. Sinu vaim ja sinu ideed püsivad rustikaanlaste peres igavesti.” Põllutöömisteeriumi tegelastelt jättis jumalaga dir. Graavs, mäletades Albering’i kui hääd ja unnustamatut ülemat.“ Läti pangalt jätis jumalaga dir. Stolbov.

Läti - Eesti ühingult pikas, südamlikus, kaasakiskuvus ja täis sügavat leina kõnes jättis jumalaga O. Nonats: „Vaatomata sellele suurele ja tähtsale tööle, mida Albering tegi Läti riigi hääks, tema süda kuulus ka läti rahva lähendamisele naaberahvastega. „Ei ole Lätit Eestita ja ei ole Eestit Lätita — see oli Albering’i loosung. Tema oli meie ühingu esimene ja ainus esimees ja meie tunneme nüüd sügavat leina, et surm on toonud meile nii suure kaotuse. Albering’i võime võrrelda rahva ärkamisaja suure tegelase Krišjan Valdemar’iga, kes juhatas lätlasti mereasjandusse, mis võiks tuua meile palju kasu. Albering pööras lätlaste tähelpanu maale ja soovitas harida maad, et suurendada oma sissetulekuid, et rahva ja riigi tulevik oleks kindel. Meie kaotame Albering’i surmaga suure tegelase ja tubli riigimehe ja ainult nüüd, kui Albering kuulub juba ajalukku, meie hakame nägema tema suurt tähtsust. Rahva armastus ja rahva

valsts un tautas nākotne. Krietnu darbinieku un lielu valsts viru mēs zaudējam ar Alberinga nāvi un tikai tagad, kad Alberings jau pieder vēsturei, mēs visā pilnībā izpratīsim viņa īsto nozīmi un svaru. Tautas mīlestība un tautas žēlabas pavada cēlo Latvijas dēlu! Dūsi saldi dzimtenes zemē!" No Igaunijas - Latvijas biedrības vaiņagu nolika konzuls Rozenfelds, sacīdams īsus, sirsnīgus pieņiņas vārdus. Tam sekoja vēl vesela rinda delegāciju ar vaiņagiem un runām, kopskaitā 60.

Runātāju un vaiņagu virknei noslēdzoties, karogi atvadīdamies noliecās pār kapu un viņu nesēji trīsreiz apgāja ap to. Beigās rustikaņu saime ar sērās tīto karogu nostājās pie sava filistra kāpa kopas, nodedzinādama „Integer vitae“.

Saule rieteja, kad lielā un plašā bērū ceremonija beidzās. Zem ziedu un vaiņagu kalna, kapu nogāzē dusēdams palīka nelaiķis, kuŗa pēdējo gājienu pavadīja tik lielas, dziļas un patiesas sēras.

H.

lein saadavad suurt Lāti poega!“ Eesti-Lāti ūhingult asetās pārja konsul Rosenfeldt,öeldes lühikese, südamlīku mälestuskõne. Jārgnes veel terve rida delegatsioone pārgade ja kõnedega — kogusummas 60.

Kui lõppes kõnelejate ja pārgade rida, vajusid lipud üle lilledega kaetud kūnka ja nende kandjad läksid kolm korda ūmber haua. Lõpul võttis aset oma vilistlase puhkepaige juures rustikaanlaste pere, lauldes „Integer vitae“.

Pāike läks juba looja, kui lõppes suur ja laiaulatuslik matuste tseremoniaal. Lilledega ja pārgade alla jāi puhkama kadunu, keda tema viimaseļ teekonnal saatis nii suur, sügav ja tōsine lein. H.

Cēsu kauju atcerei.

Võnnu lahingute mälestuseks.

Vēl agris rīts. Nav cēlies pat i cīrulis.
Du-dū, du-dū pie gultas iepīkst tāļrunis.
— Kas runā? Komandieris? Klausos!
Saprotu! Tūlīt!

— Šurp zirgu!

Izlūki uz priekšu, lēkšos, marš!
Un tumsā vijās teka, sakustējās
krūms. —
Uz bateriju es, uz punktu*) jāja
Dūms**).

Tik tagad nojautām, ka atkal sāksies
karš,
ka kaujas karogus būs atkal vaļā tīt.
un tēvuzemes dēlu mīļu pierādīt.

Bet rīts aust glāstošs, silts un noslēpumu pilns...
Man sakarsušo seju veldzē dzidra gaisa
vīln's. —

On hommiktund. Ei kōla taeva all veel
lōokese toon.

Tu—tu, tu—tu mu laual piuksub telefon.
Kes rāāgib? Juht? Ma kuulen! Arusaan!
Ja ruttan!

Siia hobune!
Nūūd, mehed, edasi, marss! Rutem,
rutem!

Ja pimedusest lābi läks meil pikk ja
kitsas tee.

Ma ratsutasin patareisse, ja punkti*)
ruttas Duums**).

Nūūd alles oli selge meil, et sōda algab
jālle,

Et lahinglippe kandma peame,
Et isamaad me kaitsma läheme.

*) Artilerijas novērošanas punkts.

***) 2. Cēsu baterijas virsleitnants V. Dūms.

*) Kahurvāe vaatluspunkt.

***) 2. Vōnnu patarei ūlemlleitnant V. Duums.

*

Tad sākās... Z-z-z-trā-trach! Bij pir-
mais sveiciens dots.
Mēs atbildējam spēji. Vaļā vērās
un naida liesmas splāva saniknots
mūsu tāļšāvējs.

Bet svaru kausi svērās
Uz otru pusi... Gāzēs smacējošās
bij viņu viltus pilnais aprēķins.
Ar bagātīgu dižgabalu skaitu
tie kaujai teica pirmo laimes gaitu.
Un tad, kad saule bij jau labā gabalā —
pār kaujas lauku spārnus izplēta
dziļš klusums. Ko tas nozīmē
mums nav neviena, izskaidrot kas spētu:
ar štābu pāršauts vads, ar punktu*) ir
tas pats.
Bet redzu — aulēkšo šurp jātnieks,
vēsti nes:
„Jums priekšā fronte rauta, rotas
atkāpušās,
jel vediet bateriju prom! Tā pavēle no
štāba.“
Ai vārdi šausmīgie! Kā viņi sirdi
žņaudz!
Bet kaņavīram gudrot daudz nav ļauts.
Ir jāsteidzas.

Karsts saules skūpstu kvēls
bij mierinājums tāļš, bij mierinājums
vēls — —

*

Un atkāpamies mēs.
Bet drīzi vien no jauna
mūs atkal ieraudzīja vizuļošā Rauna.
Še draugi — igauņi bij kuplā skaitā
klāt
un ienaidniekam teica: vairs ne soli!
Stāt!
Mums atkal acīs dedza dzirkstošs
prieks —
bij projam baigā nakts un — sakauts
ienaidnieks.
Viņš aizrāvās par daudz, tam gavilēja
sirds,
tam šķita uzvara jau droša rokā mirdz,
bet nelaimīgs bij viņa laimē sāktais
rīts — —
Mēs pirmās neveiksmēs tad mācijamies
sist

Kuid hommik on nii ilus, soe ja saladusi
täis...
Ning rasked mõtted keerlevad meil päis.

*

Siis algas... S—s—s—tra—trah!
Meil anti esimene tervitus.
Me vastasime neile kohe,
Ning lahti läksid meie kahurid
Ja vaenutuld nad sülgasid.
Ah, õnn läks siiski nende poole...
Nad saatsid meile gaasi voole,
See oli nende kavalus.
Neil oli suurem kahurite arv,
Ja täienes ka nende õnne sarv
Kõik järsku vaiksaks jäi.
Ei saanud sellest aru keegi
Mis ootamatult hävitanud võitlusleegi,
Ei olnud ühendust meil staabiga
Ja sidemed on katkend punktiga*.)
Ning siis, kui päike läks ju looja,
Siis meie poole ruttas sõnumitetoaja:
„Teil ees on rinne läbimurtud
Ja kõik on juba taganemishoos,
Te viite patarei nüüd ära!“
Oh sõnad koledad!
Kui õudselt südant rõhuvad nad mull!
Ei ole aega, sõdur, arutleda sull:
Pead ruttama!
Küll palav oli päikse suudlus teel,
See siiski mind ei rahuldand ja kurvaks
jäi mu meel...
*
Me taganesime.
Ei läinud aga aega kuigi kaua,
Kui nägime me juba jälle Rauna.
Sää! sõbrad — eestlased ju olid ees
Ja meiega nad tulid kui üks mees.
Meil jälle säras silmis rõõm,
Sest vaenlane sai võidetud ja kadus
pime öö.
Saks arvas, et tal vaprad väed,

šo laimē apskurbušo ienaidnieku
un viņam vajadzēja krist!
Bet arī daudziem mums karsts saules
skūpstu kvēls
bij mierinājums lieks, bij mierinājums
vēls...

V. Skaistlauks

1919. g. jūlijā.

Et vōit on temal juba kāes,
Kuid õnnetuks sai õnnes algatatud päev,
Me vaenlast lõime nii, et langema ta pidi!
Küll palav oli päikse suudlus teel,
Meist paljud aga olid lahkunud, ja kurvaks
jāi mu meel...

V. Skaistlauks.

1919. a. juulil.

Cēsu kauju gaita. Võnnu lahingu käik.

15. gadus atpakaļ latvju tauta pārdzīvoja bezcerību un traģisma pilnu laikmetu, kas viņai draudēja atnest jaunu verdzību un to pakāpeniski iznīcināt. Smagas brūces latvju tautai sita padomju valdības šausmīgais terora režīms, kas turpinājās 5 mēnešus. Kad tas 22. maijā izbeidzās, Latvijai šķita pienākušas saulainas prieka dienas. Bet kas tā domāja, rūgti pievilās. Vietējie muižnieki kaldināja jaunus tālu ejošus plānus par pasaules karā un revolūcijas laikā pazaudētās varas atjaunošanu. Viņi loloja cerības no jauna nostiprināt Latvijā savas viduslaikos iegūtās privilēģijas, kurās pat liberālākie krievu gubernātori, — kad tie iepazinās ar Baltijas provinču apstākļiem — un nepārdeva savu pārliecību par materiāliem labumiem, — atrada tās par kaitīgām plašāku tautas masu labklāības pacelšanai. Muižniekiem bij nodomā izvest dzīvē plašus kolonizācijas plānus, kas latviešu zemniekiem atņemt katru iespēju savā dzimtenē kļūt par zemes īpašnieku. Šo savu nolūku realizēšanai muižnieku rīcībā atradās ar Vācijas ieročiem labi apgādāts karaspēks — landesvērs. Muižnieku iespaidu sfairā stāvošais landesvēra komandēers Flečers nesūtīja vis landesvēru sakautās sarkanarmijas vajāšanai austrumu virzienā, kur pret lielnieku armiju cīnījās igauņu un latviešu pulki (starp citu, 1. Valmieras pulks un pulkveža Baloža brigādes daļas), bet raidīja to uz ziemeļiem, kur darbojās Ziemeļlatvijas karaspēks un mūsu sabiedroto igauņu armijas daļas. Tāds vācu landesvēra vadības solis atklāja viņu

15 aastat tagasi elas Lāti rahvas üle lootseta ja traagilise ajastu, mis ähvardas talle tuua uue orjaaja ning rahva enda hävitada. Sūgavaid haavu lāti rahvale lōi nõukogude valitsuse hirmsa terrori režiiim, mis kestis 5 kuud. Kuj see 22. mail lõpes, siis nāis, et Lātīle on saabunud päiksepaistelised rōõmupäevad. Kuid kes nii mõttes, see pettus rāngasti. Kohalikud mõisnikud sepiitsesid uusi, kaugeleulatuvaid plaane maailmasōja ja revolutsiooni ajal kaotatud vōimu tagasisaamisest.

Nad lootsid uuesti, kindlustada Lātīs oma keskajal saavutatud eesōigusi, mida laiade rahvahulkade kēekāigule kahjulikud leidsid olevat isegi liberaalsemad vene kubernerid, kui nad olid tutvunenud Balti provintside oludega ja kui nad ei mūinud oma veendumusi materjaalse kasu eest. Mōisnikud tahtsid elluviia suuri kolonizatsiooni plaane, mis pidid vōtma lāti põllumehelt viimase vōimaluse saada omal kodumaal maaomanikuks. Nende eesmärkide realiseerimiseks oli mõisnikude korralduses Saksa relvadega hāsti varustatud sōjavāgi — landesveer. Mōisnikude mōju all olev landesveeri juhataja Fletscher ei saatnud landesveeri punavāe vastu ida suunas, kus enamlaste sōjavāe vastu vōitlesid lātlaste ja eestlaste sōjavāe osad (muuseas ka 1. Volmari polk ja kolonel Balodis'e brigadi osad), vaid saatsid teda pōhjapoolē, kus tegutses Pōhja-Lāti sōjavāgi ja meie liitlase Eesti sōjavāe osad. Selline saksa landesveeri juhatusē samm paljustas nende tōsiseid kavatsusi. See nāitas, et saksa mõisnikude suurim vaenlane ei ole mitte enamlaste sōjavāgi, mis

istos nolükus. Tas liecināja, ka vācu muižnieku galvenais ienaidsnieks nav lielinieku armija, — tā viņus vairs neinteresēja, — bet viņi pielika visus spēkus latviešu un igauņu bruņoto spēku salaušanai, lai no jauna abas tautas kalpinātu skaitliski niecīgās muižnieku korporācijas savtīgo nolūku sasniegšanai. Ka landesvērs uz latviešiem un igauņiem neturēja labu prātu, liecināja viņu terrora piesātinātā darbība, kurā nevarēja saskatīt naidu pret atsevišķām personām, bet tanī jau izpaudās izrēķināšanās tieksmes pret latvju un igauņu nācijām.

Bet katra darbība rada pret darbību. Tā arī šoreiz. Latvju tauta un viņas ziemeļu kaimiņi — igauņi, kam ar latviešiem bij vienādas vēstures gaitas, izaicinājumu pieņēma un pieteica muižnieku landesvēram cīņu uz dzīvību un nāvi. Abu tautu nacionālie bruņotie spēki apvienojās kopējai cīņai ar melno bruņinieku un sarkano armiju.

Igauņu 3. divīzija, kopīgi ar 2. Cēsu pulku, vajājot lielinieku panikā bēgošās kaŗaspēka daļas, sekoja tām pa karstām pēdām, lai tās nepagūtu sakārtoties un uzsākt pret darbību. 30. maijā 2. Cēsu pulks, nākdams no Rūjienas, sasniedza Valmieru. Kāda pulka nodaļa 31. maijā ienāca Cēsīs. Tur 1. jūnijā ieradās arī pulks pulkveža-leitnanta Kr. Berķa vadībā. 2. jūnijā Cēsīs mēģināja ienākt arī vācu landesvēra avangards, bet latviešu kaŗaspēka vadība tam aizrādīja, ka Cēsīs aizņēmis latviešu garnizons un ka tāpēc vāciešu ienākšana Cēsīs nav vajadzīga. Landesvēra nodaļa novietojās Kārļa muižā, Cēsu tuvumā. Bij redzams, ka vācieši tomēr grib Cēsīs ieņemt, lai iegūtu šē atbalsta punktu tālākām operācijām, un gatavojās uz kauju.

Tāda arī notika 6. jūnijā, kad pulksten 1 naktī landesvērs uzbruka 2. Cēsu pulkam, kas atradās Līvu pagasta robežās. Pulkam nācās pieņemt kauju ļoti neizdevīgos apstākļos. Pulka rīcībā bija daudz maz apmācītas tikai 3 rotas; no jaunmobilizētiem un neapmācītiem kareivjiem un Valmieras un Cēsu skolu jaunatnes dienu pirms kaujas pulks saformēja nelielas komandas un tās piedalīja pulkam. Pulka komandiera rīcībā toreiz skaitījās ap 700

neid ei huvitanudki enam, vaid nad kasutasid kogu oma jõu Lāti ja Eesti relvastatud jõudude purustamiseks, et uuesti suruda mõlemad rahvad oma alla väiksearvulise mõisnikude pere isiklikkude eesmärkide saavutamiseks. Landesveeri suhtumist lätlastesse ja eestlastesseiseloomustas nende terroriline tegevus, milles ei avaldunud vaen üksikute isikute vastu, vaid milles väljendusid nende kättemaksu püüded Lāti ja Eesti rahvuse vastu.

Kuid iga mõju kutsub esile vastumõju. Nii oli siingi. Lāti rahvas ja tema põhjanaaber — eestlased, kelledega lätlasid olid ühised saatused minevikus, võtsid vastu nende väljakutse ja kuulutasid mõisnikkude landesveerile võitluse elu ja surma päale. Mõlema rahva rahvuslikud sõjaväed ühenised ühiseks võitluseks nii musta rüütli kui ka punase sõjaväe vastu.

Eestlaste 3. divisjon, ühes 2. Võnnu polguga, tagaajades enamlaste paanikas põgenevaid sõjaväe osasid, oli neil kannul, et nad ei saaks endid korraldada vastupanuks. 30. mail tuli 2. Võnnu polk Ruhjast ja jõudis Volmarini. Üks polgu rühm saabus 31. mail Võnnu. Sinna ilmus 1. juunil ka kolleitn. Kr. Berkis'e juhatusel olev polk. 2. juunil katsus Võnnu linna sisse tulla ka saksa landesveeri eelvägi, kuid lāti sõjaväe juhatus teatas sellele, et Võnnus on juba lāti garnisoon ning sellepärast ei ole sakslaste asumine Võnnu tarvilik. Landesveeri osa jäi Kaarli mõisasse, Võnnu lähedusse. Oli näha, et sakslased tahavad Võnnu vallutada, kus neil oleks hää toetuspunkt edaspidiseiks võitlusiks, ning valmistusid lahinguks. See toimuski 6. juunil, kui kell 1 öösi algas landesveeri päaletung 2. Võnnu polgule, mis asus Liivi valla piirides. Polk pidi lahingu vastuvõtma väga halbades tingimustes. Polgus oli ainult 3 enamvähem õppuse läbi teinud roodu: vastmobiliseeritud õpetamata sõduritest ning Volmari ja Võnnu kooliõpilastest moodustati üks päev enne lahingut väikseid rühme ja nendega täiendati polku. Polguülema korraduses oli seekord 700 täaki, 17 automaatpüssi ning 78 ratsameest 3 raske kuulipildujaga. Selliste jõududega asus polk 3¹/₂ kilomeetrit pikale rindele. Ühen-

durkli ar 17 **patšautenēm** un 78 jätnieki ar 3 smagiem ložmetējiem. Ar tādium spēkiem pulks ieņēma 3 ar pus kilometrus garu fronti. Sakaru līdzekļu trūkuma dēļ pulka štābu neizdevās savienot ar visām rotām, trūka arī kareivju — **sakarnieku**. Stipri sajūtams bij arī lauku artilērijas trūkums, jo igauņu bruņotie vilcieni (Nr. 2. un Nr. 4), kas atsteidzās Cēsu pulkam palīgā, atradās 200 kareivji ar 2 lielgabaliem un 16 ložmetējiem, bet viņi nespēja visu kaujas lauku apšaudīt.

Kaujas sākumā landesvērs atklāja spēcīgu lielgabalu, ložmetēju, mīnumetēju šauteņu uguni pa visu 2. Cēsu pulka fronti. Pēc pulksten 7 rītā landesvērs savu uguni koncentrēja pret pulka vidējo kaujas iecirkni, vēlāk to pārnesa uz kreiso spārnu. Pēc tādus uguns sagatavošanas darba ienaidnieks pārgāja uzbrukumā, bet to ar šauteņu uguni Cēsu pulkam izdevās likvidēt. Tad savukārt pārgāja uzbrukumā mūsu labais spārns, bet zem ienaidnieka koncentrētas uguns tas bij spiests atkāpties, galvenā kārtā tāpēc, ka cīņā krita viņa komandieris virsleitnants Veitmanis.

Pulkā ienāca ziņas, ka ienaidnieks koncentrē spēkus Kātrinas muižā; pulka štābs mēģināja stāties sakaros ar igauņu bruņoto vilcieni, bet izrādījās, ka tas no Cēsīm aizbraucis uz Lodes staciju. Tas latviešu stāvokli pasliktināja un deva ienaidniekam iespēju pāriet uzbrukumā. Tam sekmju tomēr nebij, jo mūsu spēki turējās varonīgi. Tad ienaidnieks mēģināja sarīkot apiešanas manevru, lai mūsos piespiestu atkāpties. Apiešanas mēģinājuma likvidēšanai pulka komandieris izsūtīja pēdējās rezerves; tās ar sajūsmu devās cīņā un pašai dziedīgi, zem stipras ienaidnieka uguns noturēja pozīcijas dažas stundas. Bet tā kā apiešanai landesvērs izlietoja prāvus spēkus un apdraudēja mūsu **aizmuguri**, tad Cēsu pulka komandieris 6. jūnijā, pulksten 13, pavēlēja atstāt Cēsis un atkāpties uz Raunas upi.

6. jūnija kaujā Cēsu pulkam krita 1 virsnieks un 12 kareivji, bet ievainoja 1 virsnieku un 36 kareivjus.

Landesvēra uzbrukumā sākumā igauņu 3. divīzijas daļas — 3., 6. un 9. kājnieku pulki ar 1., 3., 4. un 6. baterijām gatavo-

dusabinōude puudumise tōttu ei olnud polgu staabil vōimalik ūhendust luua kōikide roodudega, puudusid isegi sōdurid - sipedidajad. Valusalt tunti ka vālja kahurvāe puudumist, sest Eesti soomusrongides (Nr. 2. ja Nr. 4.), mis tulid Vōnnu polgule abiks, oli küll 200 sōdurit 2 kahuri ja 16 kuulipildujaga, kuid nad ei jõudnud ūksinda tulistada kogu rinnet.

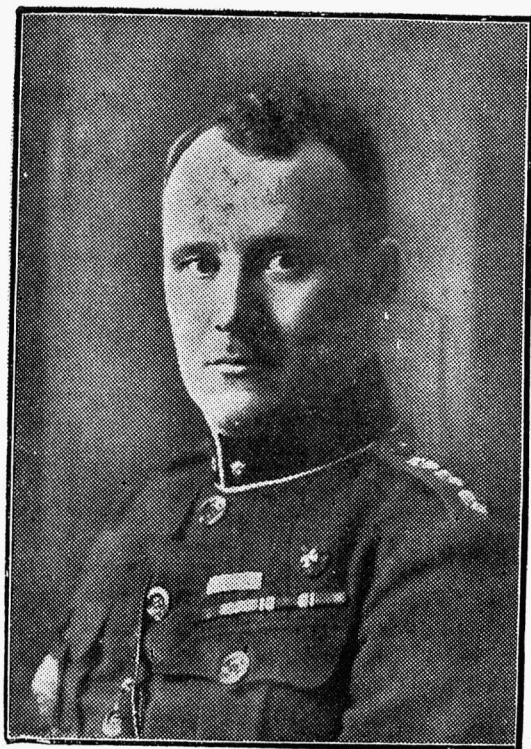
Lahingu algul avas landesveer marulise kahuri-, kuulipilduja-, miiniviskaja- ja püssitule kogu 2. Vōnnu polgu rindele. Kell 7 hommikul kontsentreeris landesveer oma tule polgu keskmise osa pääle, kuid hiljem suunis selle pahemale tiivale. Sellise ettevalmistuse järgi, vaenlane asus tormijooksule, kuid Vōnnu polgul läks korda seda likvideerida püssitulega. Siis algas omakorda pääletungima meie parem tiib, kuid vaenlase kontsentreeritud tule all pidi taganema päämiselt sellepärast, et võitluses langes tema juhataja ülemleitnant Veitmanis.

Polk sai teate, et vaenlane kogub jõude Kadrina mõisas; polgu staap katsus saada ūhendust Eesti soomusrongiga, kuid selgus, et see oli sõitnud Vōnnust ära Lode jaama. See asjaolu tegi lätlaste seisukorra halvemaks ning andis vaenlasele võimaluse pääletungiks, millel siiski ei olnud tulemusi, kuna meie väed võitlesid sangarlikult. Siis katsus vaenlane ümberhaaramise manōovriga sundida meid taganemisele. Selle katse likvideerimiseks saatis polguülem viimased tagavarad, kes vaimustatult läksid võitlusse ja ennastsalgavalt hoidsid vaenlase tule all positsioone oma käes mitu tundi. Kuna vaenlane oli kasutanud ümberhaaramise manōovriks suuri jõude ning ähvardas meie seljatangust, siis käskis Vōnnu polguülem 6. juunil kell 13 jätta Vōnnu ja taganeda Rauna jõeni.

6. juuni lahingus langes Vōnnu polgust 1 ohvitser ja 12 sōdurit, kuna haavati 1 ohvitseri ja 36 sōdurit.

Landesveeri pääletungi ajal eestlaste 3. divisjoni osad — 3., 6. ja 9. jalaväe polgud 1., 3., 4. ja 6. patareiga valmistusid minekuks Krustpilsis suunas, olles Vōnnust 25—50 kilomeetrit kaugusel.

jās iešanai Krustpils virzienā un no Cēsīm atradās 25—50 kilometrus.

Gen. J. Laidoners.
Kindr. J. Laidoner.

Kad Igaunijas armijas virspavēlniekam Laidoneram kļuva zināms landesvēra uzbrukums Cēsīm, viņš apturēja 3. divīzijas gājienu uz Krustpili un deva rīkojumu vērsties pret vācu landesvēru.

7. jūnijā 6. igauņu kājnieku pulks no-mainīja Cēsu pulku pie Raunas. Viņš aizgāja atpūtā un novietojās Liepas muižas rajonā, lai papildinātu spēkus un sagatavotos izšķirošām cīņām. Igaunu 3. divīzijas daļas ieņēma šādu kaujas līniju: Stalbe — Vidriži — Dukuļi — Raunas upes labais krasts — Veselauska — Bērzu krogs — Līča krogs.

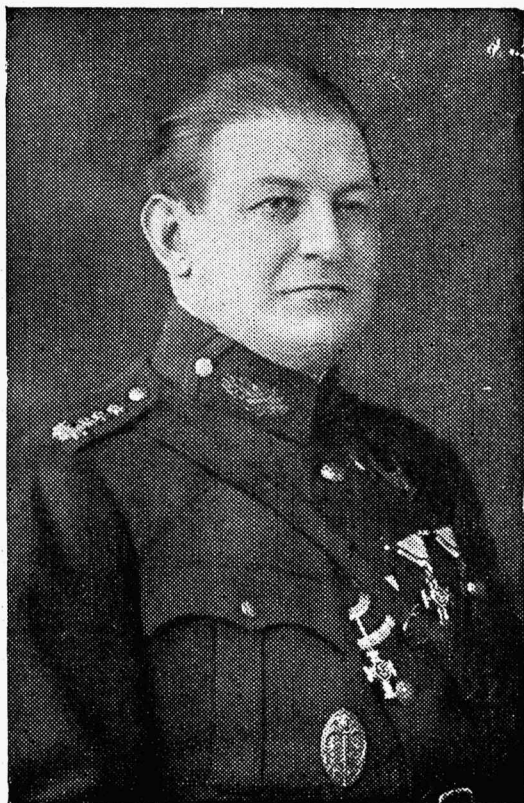
Igaunu 6. pulka frontē 8. un 9. jūnijā norisinājās kaujas darbība. Igauni mēģināja ieņemt Cēsis, bet landesvērs savukārt tiecās forsēt Gauju.

10. jūnijā Cēsīs ieradās Francijas, Anglijas un Amērikas savienoto valstu mili-

Kui Eesti sõjaväe ülemjuhataja Laidoner sai teada landesveeri pääletungist Võnnule, ta keelas 3. divisjonile mineku Krustpilsini ning käskis sellel minna sakslaste landesveeri vastu.

7. juunil asus 6. eesti jalaväe polk Võnnu polgu asemele Rauna juures. Viimane läks puhkusele ja võttis aset Liepa mõisa ümbruses, et täiendada jõude ja valmistuda otsustavaiks lahinguiks. Eesti 3. divisjoni osad asusid järgmisel lahinguliinil: Stalbe — Vidriži — Dukuli — Rauna jõe parem kallal — Veselauska — Beersi kõrts — Liitsi kõrts.

Eesti 6. polgu rindel oli 8. ja 9. juunil lahingutegevus. Eestlased katsusid vallutada Võnnu linna, kuid landesveer üleminna Koivast.

Gen.-maj. N. Rēks.
Kindr.-maj. N. Reek.

tāro misiju pārstāvji, viņi pieprasīja kara darbības pārtraukšanu un pamiera noslēgšanu. Notikušās sarunās abas naidīgās puses vienojās noslēgt pamieru uz 10 dienām.

Vācieši izmantoja pamiera laiku papildu spēku savākšanai un visnekautrīgākās agitācijas dzīšanai pret igauņu un latviešu karaspēku. Niedras valdības vārdā viņa izplatīja uzsaukumus („Latvju tautai“), kurus latviešus kūdīja pret igauņiem un deva padomu, kā no tiem atbrīvoties; vācu lidmašīnas kaisīja proklamācijas Ziemeļlatvijas karaspēka ieņemtā teritorijā un mēģināja dabūt kareivju un iedzīvotāju simpātijas savā pusē. Lielu panākumu tādai propagandai nebij, bet zināmu iespaidu tomēr atstāja. Naidīgu agitāciju pret igauņiem vācu landesvēra virsvadonis grafs fon der Golcs ievadīja Somijā, kur viņam kopš 1918. g. bij nodibināti sakari un kur viņš guva panākumus pie somu jēgeriem. Bet Ziemeļlatvijas karavīri nepalika atbildi parādā. Viņi savukārt izgatavoja uzsaukumu (vācu valodā) landesvēra karavīriem un to pārsūtīja pāri fronti. Ziemeļnieki uzaicināja landesvēristus turpināt kopēju cīņu pret lieliniekiem un neatbalstīt muižnieku dēkaino politiku.

Ar speciālu uzsaukumu pie saviem bijušiem cīņu biedriem landesvērā un dzelzsdīvīzijas daļās griezās rotmistrs O. Goldfelds, kas 1918. g. beigās iestājās landesvērā, bet jau 1919. g. marta vidū dažādu nesaskaņu dēļ ar Flečeru, viņš atstāja landesvēru un iestājās Ziemeļlatvijas armijā. Viņš bijušos kaujas biedrus brīdināja no baronu viltīgiem nolūkiem un arī no Vācijas junkuriem ar grāfu Golcu priekšgalā, „Ne vieniem, ne otriem nerūpot lielinieku apkaņošana, ne tautas plašāko slāņu labklājība, bet viņus interesējot personīgo labumu iegūšana un privilēģiju nodrošināšana.

Pamiera laikā grāfs Golcs pielika visas pūles landesvēra spēku pastiprināšanai, lai tas sekmīgi spētu cīnīties ar igauņu-latviešu apvienoto karaspēku, jo landesvērs bij viens pats par vāju muižniekiem vēlamo panākumu iegūšanā. Uz Cēsu fronti nevarēja nosūtīt visu landesvēru, bet daļa bij jāatstāj Rīgā garnizona die-

10. jūnijā saabusid Vōnnu Prantsuse, Inglise ja Ameerika ūhendriikide sōjavāelise misjoni esindajad. Nad nōudsid sōjategevuse lōpetamist ja vaherahu sōlmimist. Pārast lābirāākimisi otsustasid mōlemad vaenlased sōlmida vaherahu 10 pāevaks.

Sakslased kasutasid vaherahu aja uute jõudude kogumiseks ūhtlasi kõigehābematumalt agiteerides lātlaste ja eestlaste sōjavāe vastu; Niedra valitsuse nimel nad laotasid laiali lendehti („Lāti rahvale“), milledes āssitasid lātlasi eestlaste vastu ja andsit nōu, kuidas nendest vabameda. Saksa lennukid pillusid lendehti Pōhja-Lāti sōjavāe valdusel olevale territooriumile ja katsusid vōita sōdurite ja elanikke sūmpaatiaid. Sāārasel propagandal ei olnud suuri tulemusi, kuid jāttis siiski teatava mōju. Saksa landesveeri ūlemjuhataja krahv fon der Golz alustas vaenulikku kihutustōod eestlaste vastu ka Soomes, kus tal olid hāād vahekorrad 1918. aastast saadik, ning kus tal oli poolehoidjaid soome jāāgrite hulgas. Pōhja - Lāti sōjavāelased aga ei jāānud vastust vōlgu. Nad valmistasid omaltpoolt ūleskutse (saksa keeles) landesveeri sōduritele ja saatsid selle ūle rinde. Pōhjalased kutsusid landesveerlasi algama ūhist vōitlust enamlaste vastu ja loobuma mōisnikude poliitikat toetamast.

Erilise ūleskutsega oma endiste kaasvōitlejate poole landesveeris ja rauddivisjonis pōördus rotmister O. Goldfeld, kes 1918. aasta lōpul oli landesveeri mees, kuid juba 1919. a. mārtsi keskel tuli sāālt āra, kuna tal oli juhtunud arusaamatused Fletscher'iga, ja astus Pōhja - Lāti sōjavāēkke. Ta hoiatas oma endisi kaasvōitlejaid parunite kavaluse eest, ning ka Saksa junkrute eest krahv Golz'iga eesotsas. Ei ūhele, ega teisele ei ole tāhtis enamlaste vastu vōitlemine ega rahva laiemate kihide hāākākākāik, vaid neid huvitavad ainult isiklikkud asjad ja oma eesōiguste kindlustamine.

Vaherahu ajal tegi krahv Golz kōik landesveeri jõudude suurendamiseks, et vōidelda Eesti-Lāti ūhendatud sōjavāēga, kuna landesveer ūksinda oli liig nōrk, et saa-

nesta pildīšanai un pukveža Baloža brigādes daļu uzraudzīšanai. Baloža brigādei landesvēra vadība neuzticējās un sagaidīja no tās puses visādus pārsteigumus. Tādi arī neizpaliktu, ja brigāde nebūtu no landesvēra vadības atkarīga bruņojuma apgādes ziņā; brigādes rīcībā bij tikai 2 lielgabali, ložmetēju skaits stipri ierobežots, municijas krājumi mazi. Īsi pirms Cēsu kaujām landesvēra 2 rotas **ielenca** Baloža brigādes štābu Rīgā, Stabu ielā Nr. 19, un gatavojās to atbrūņot un apcietināt. Pateicoties pulkv. Baloža diplomātiskai veiklībai konfliktu izdevās novērst, bet attiecības ar landesvēru palika ļoti saspīlētas. Tāpēc arī klūs saprotams, kāpēc Cēsu kauju laikā Rīgā stāvēja stiprs vācu garnizons. Ja tam būtu bijis iespējams piedalīties Cēsu kaujā, tad kaujas iznākumi varēja būt arī citādi. Lai atvietotu Rīgā paliekošās landesvēra daļas, grāfs Golcs viņa virspavēlniecībā stāvošās dzelzsdivīzijas daļas uz 2 nedēļām ieskaitīja landesvērā un nosūtīja tās uz Ziemeļlatvijas fronti. Landesvēra un piekomandētās dzelzsdivīzijas daļas grāfs Golcs apvienoja vienā vadībā, fiktīvi ieceļot Niedras kabineta kara ministri Dr. T. Vankinu par Latvijas armijas virspavēlnieku un par viņa štāba priekšnieku ģen. Timrotu, bet par faktisko rīkotāju palika pats Golcs. Šis farss bij viņam vajadzīgs, lai ārvalstīs radītu iespaidu, itkā Ziemeļlatvijas karaspēks ir sadumpojies un pacēlis ieročus pret valsts likumīgo varu. Šai komēdijai uzlika kroni Niedras ministru kabineta lēmums par landesvēra komandiera Artūra Flečera uzņemšanu Latvijas pavalstniecībā.

Kad grāfs Golcs bij savu spēku pārgrūpēšanu nobeidzis, viņš pavēlēja tiem pārīet uzbrukumā 19. jūnijā pulksten 8 rītā.

Kaujas priekšvakarā vāciešu spēki bij šādi sagrupēti:

Landesvēra daļas — Jāņu muižas — Priekuļu un Drabežu rajonā, bet dzelzsdivīzijas daļas — Inčukalnā un pie Raganu kroga.

Landesvēra spēcīgāka daļa — 900 līdz 1000 vīru lielais triecienu bataljons — atrodās Rīgā pukveža Baloža brigādes daļu uzraudzīšanai un Cēsu kaujās nepiedalījās.

vtutada mōisnikele tarvilikke tulemus. Kogu landesveeri ei olnud vōimalik saata Vōnnu rindele, kuna osa nad pidid jātma Riiga garnisooni ūlesannete taitmiseks ja kolonel Balodis'e brigaadi osade valvamiseks. Landesveeri juhatus ei usaldanud Balodis'e brigaadi, ning ootas selle poolt kōiksuguseid ūllatusi. Need poleks jāānund tulemata, kui brigaadi relvastu saamine ei oleks olenend landesveeri juhatusest. Brigaadil oli ainult 2 kahurit, vāga vāhe kuulipildujaid ja vāiksed laske-moona tagavarad. Enne Vōnnu lahingut landesveeri 2. rood piiras sisse Balodis'e brigaadi staabi Riias, Stabu tāt. Nr. 19. ning valmistustemalt relvade āravōtmiseks ja vangistamiseks. Tānu kol. Balodis'e diplomaatiale, ōnnestus konflikti kōrvaldada, kuid vahekorrad landesveeriga jāid teravaks. Sellest ongi arusaadav, mispā-rast Vōnnu lahingu ajal seisis Riias suur saksa garnisoon. Kui sellel oleks olnud vōimalik osavōtta Vōnnu lahingust, siis lahingu tulemused oleksid vōinud olla ka teistsugused. Riiga jāāvate landesveeri osade asendamiseks krahv Golz arvestas landesveerisse tema kāsutuse all oleva rauddivisjoni osad kaheks nādalaks ning saatis need Pōhja - Lāti rindele. Landesveeri ja rauddivisjoni osad ūhendas krahv Golz ūhe juhatusē alla, fiktiivselt kinnitades Niedra kabineti sōjainistri Dr. T. Vankin'i Lāti sōjavāē ūlemjuhatajaks ja tema staabi ūlemeks kindral Timrot'i, kuna tegelikuks korraldajaks jāi Golz ise. See farss oli temale tarvilik et tekitada vālisriikides muljet, nagu oleks Pōhja-Lāti sōjavāgi tōstnud māsū ja astunud relvade-ga riigi seadusliku vōimu vastu vālja. Sellele komōōdiale krooniks tuli Niedra ministrite kabineti otsus landesveeri ūlema Artur Fletscher'i vastuvōtmisest Lāti kodakondsusse.

Kui krahv Golz oli lōpetanud oma vāgede ūmberpaigutamise, kāsķis ta neil minna pāāletungile 19. jūnijā kēll 8 hom-mikul.

Lahingu eelōhtul olid sakste vāēd jārg-misēlt gruppeeritud:

Landesveeri osad — Jaani mōisa — Priekuli ja Drabesi raionil, rauddivisjoni osad — Intsukalnas ja Ragani kōrtsi juu-res.

Latviešu — igaunu karaspēks tai pašā laikā ieņēma šādas izējas pozīcijas: jaunsaformētais igaunu 9. kājnieku pulks (926 durkļi) — Salacgrīvas — Limbažu rajonā; 6. igaunu kājnieku pulks (1987 durkļi un 28 zobeni) uz Gaujas labā krasta no Raunas upes grīvas līdz Raiskuma tiltam; 2. Cēsu pulks (1480 durkļi un 12 jātnieki) — uz Raunas upes kreisā krasta Jaunraunas rajonā; 3. igaunu kājnieku pulks (1241 durklis un 18 zobeni) — Vārnu māju — Veselauskas — Bērzu kroga — Skuju pusmūižas līnijā.

Bez tam dažādās latviešu komandantūrās skaitījās 160 durkļu lielas komandas, igaunu bruņotais vilciens Nr. 1. ar 195 durkļiem, bruņotais vilciens Nr. 3 ar 171 durkļi; Tallinnas atsevišķais eskadrons — 65 zobeni, Plan — Dubrovska eskadrons (75 zobeni, 40 durkļi).

Tā tad Cēsu kauju priekšvakarā igaunu — latviešu apvienotā karaspēkā skaitījās 6106 durkļi un 198 zobeni, kurus atbalstīja 26 lielgabali, 64 smagie ložmetēji un 113 patšautenes. Pieskaitot klāt 200 virsniekus, igaunu — latviešu grupā pirmā kaujas dienā varam skaitīt ap 6500 karotāju, bet tā kā pa kaujas laiku 3. igaunu divīzijai pienāca kā pastiprinājumi vairākas karaspēka daļas, kurās skaitījās 1199 durkļi, 10 lielgabali, 31 smagais ložmetējs un 35 patšautenes, — tad visā visumā minētās grupas karotāju kopskaitu varam vērtēt uz 7500 viru lielu.

Noteiktu ziņu par vācu bruņoto spēku sastāvu trūkst, bet ņemot vērā to karaspēka vienību normālo sastāvu, kas piedalījās kaujā, varam teikt, ka viņu rindās varēja būt arī ap 7500 viru.

Tā tad abām karotāju pusēm bij vienāds spēku samērs, bet vācu pusē totiesu bij pārāki kaujas tehniskie līdzekļi.

1. Valmieras pulks Cēsu kaujā nepiedalījās, jo viņš, kopīgi ar igaunu 2. divīziju, vajādams lielnieku armiju, jau 5. jūnijā sasniedza Krustpili un ieņēma pozīcijas pret lielnieku armiju.

Kā jau augstāk norādījam, vācu karaspēks ievadīja uzbrukumu 19. jūnijā pulksten 8 no rīta. Dzelzsdivīzijas grupas komandiers Blankenburgs no Inčukalna virzījās uz Limbažiem un pret vakaru sasniedza Vidrižu muižu, atspiezdams 9.

Landesveeri jūlisem osa 900—1000 meheline bataljon seisis Riias Balodis'e brigaadi osade jārelvalvamiseks ja ei vōtnud osa Vōnnu lahingust.

Lāti - eesti sōjavāgi seisis samal ajal jārgmistel positsioonidel: vastmoodustatud Eesti 9. jalavāe polk (926 tāāki) — Salatsgrīva — Lemsalu raionis; 6. Eesti jalavāe polk (1987 tāāki ning 28 mōōka) Koiva paremal kaldal Rauna jōesuust Raiskumi sillani; 2. Vōnnu polk (1430 tāāki ja 12 ratsameest) Rauna jōe pahemal kaldal Jaunrauna raionis, 3. Eesti jalavāe polk (1241 tāāki ja 18 mōōka) — Varna talu — Veselauska — Beersi kōrts — Skuja poolmōōisa liinil.

Pāāle selle mitmes lāti komendantuuris oli 160 tāāgiga rühmad, Eesti soomusrong Nr. 1. 195 tāāgiga, soomusrong Nr. 3. 171 tāāgiga, Tallinna ūksik eskadron 65 mōōgaga, Pland-Dubrovski eskadron (75 mōōgaga ja 40 tāāgiga). Nii oli Vōnnu lahingu eelōhtul eesti - lāti ūhises sōjavāes 6106 tāāki ja 198 mōōka, 26 kahurit, 64 rasket kuulipildujat ja 113 automaatpūssi. Juurearvates 200 ohvitserid, oli Eesti-Lāti sōjavāes esimesel lahingu pāeval umbes 6500 meest, kuna aga lahingu ajal Eesti 3. divisjon sai juurde tagavarajōude, milledes oli 1199 tāāki, 10 kahurit, 31 rasket kuulipildujat ja 35 automaatpūssi, siis vōime meie sōjavāe kogusummat hinnata 7500 mehele.

Meil ei ole küll kindlaid andmeid saksa relvastatud jōudude koosseisust ja arvust, kuid tāhelepannes nende sōjavāe osade harilikku koosseisu, mis osa vōttis lahingust, vōime ōelda, et nende ridades vōis olla ka umbes 7500 meest.

Nii oli mōlemal poolel ūhesugused jōud, kuid sakslastel olid palju paremad tehnilised sōjaabinōud.

1. Volmari polk ei vōtnud osa Vōnnu lahingust, kuna ta ūhes Eesti 2. divisjoniga, tagaajades enamlasi, jōudis juba 5. juunil Krustpilsni ja jāi sinna positsioonidele enamlaste vastu.

Nagu juba ūlal mainisime, sakste sōjavāgi algas pāāletungi 19. juunil kell 8 hommikul. Rauddivisjoni grupi juhataja

pulka priekšpostenus. Dabūdama zināt par Blankenburga panākumiem, uzsäka gäjienu Straupes virzienä káda cita dzelzsdivizijas grupa majora Kleista vadibä. 20. jünijä Blankenburgs turpinäja uzbrukumu un atrbrivoja sev ceļu uz Limbažiem. Kritiskä bridi 9. pulkam izdeväs väcu uzbrukumu atsist; väcu komandieri Blankenburgu nävigi ievainoja; väcieši, pamezdam ieročus, bëga. Pa to laiku majora Kleista vaditä grupa sasniedza Straupi, kur atradäs igauņu 6. pulka izluki. Pēc isas cīņas Kleista grupas priekšpulki atspieda igauņu izlükus no Straupes. Tas väciem iedeva drosmi. Tagad nolëma uzbrukt arī Flečers ar landesväru. 21. jünijä, isi pirms pusnakts, landesvärs uzbruka 3. igauņu un 2. Cësu pulkam. Pirmais väcu uzbrukums neizdeväs. Pulksten 9 no rita väcieši atjaunoja uzbrukumu Lodes stacijas un Jaunraunas virzienä. No ienaidnieka artilērijas uguns mēs cietäm zaudējumus, bet ar rezerves spēku pienäkšānu väcu uzbrukums apstājäs. Pulksten 10 no rita landesvärs atjaunoja uzbrukumu. Šoreiz viņam sekmējäs un tagad starp 2. Cësu un 3. igauņu pulku väciešiem izdodas pārraut fronti. Pa rādusos spraugu landesvärs traucäs uz Skangāliem un Startes muižu un virzijäs uz Mūra muižu. Ienaidnieks jau gatavojäs pie Lodes stacijas ielenkt igauņu bruņotos vilcienus un Cësu pulka daļas, bet tad viņiem piesteidzäs paligä igauņu Kaleva — Maleva un Kuperjanova partizāņu bataljoni, un väciešu nodomus likvidēja.

22. jünijä agrä rita stundä savukärt pārgāja uzbrukumä igauņu — latviešu daļas. Pulksten 4 no rita sākäs artilērijas sagatavošanas uguns un pēc tam 2. Cësu pulks un igauņu Kaleva — Maleva un Kuperjanova partizāni pārgāja uzbrukumä un ieņëma Bēzru krogu un Skangāļu muižu. 1. igauņu pulka 6. rota, näkdama no Valmieras, uzbruka landesvära nodaļai, kas bij aizvirzījusies jau līdz Dambju mājām (11 kilometrus dienvidos no Valmieras). Tanī pat laikä 3. igauņu un 2. Cësu pulks ievadīja uzbrukumu landesvära daļām gar Rīgas — Pliskavas šoseju un piespieda tās atkāpties. **Atkāpšanās driz izvērtäs paniskä bëgšanä.** Atkāpdamies

Blankenburg hakkas liikuma Intsukalnist Lemsalu poole ja õhtul jõudis Vidrise mõisasse, sundides taganema 9. polgu eelpostid. Saades teate Blankenburg'i edust, hakkas Straupe suunas edasi tungima ka üks teine rauddivisjoni rühm major Kleist'i juhatusel.

20. juunil alustas Blankenburg jälle pääletungi ja vabastas omale tee Lemsalusse. Kriitilisel momendil õnnestus 9. polgul sakslaste pääletungi tagasilüüa, sakste juhataja Blankenburg sai surmavalt haavata. Sakslased jätsid relvad sinna paika ja põgenesid. Sel ajal oli Kleist'i juhatatud grupp jõudnud Straupeni, kus seisid Eesti 6. polgu maakuulajad. Pärast lühikest võitlust eesti maakuulajate rühm pidi Straupest taganema. See andis sakslastele julguse. Nüüd otsustas pääletungida ka Fletscher landesveeriga. 21. juunil enne keskööd algas landesveer pääletungi 3. eesti ja 2. Võnnu polgule. Esimene sakslaste pääletung ei õnnestunud. Kell 9 hommikul tungisid sakslased uuesti pääle Lode jaama ja Jaunrauna suunas. Vaenlase kahurvägi tegi meile suurt kahju, kuid tagavarajõudude saabumisega saksa pääletung vaibus. Kell 10 hommikul algas landesveer uut pääletungi. Seekord oli neil edu ja **sakstel õnnestus läbi murda rindest 2. Võnnu ja 3. Eesti polgu vahel.** Vallutatud tee kaudu tungis landesveer Skangali ja Starte mõisasse ning Muura mõisa poole. Vaenlane valmistus juba lähenema Eesti soomusrongidele ja Võnnu polgu osadele Lode jaamas, kuid meile tulid appi Eesti Kalevi malev ja Kuperjanovi partisanide pataljoniid, ja sakslaste kavatsused aeti luhta.

22. juunil varasel hommikul algasid pääletungi eestlaste ja lätlaste sõjaväe osad. Kell 4 hommikul algas kahurväe ettevalmistustuli ning pärast seda 2. Võnnu polk ja Eesti Kalevi malev ning Kuperjanovi partisanid läksid pääletungile ja vallutasid Beersi kõrtsi ning Skangali mõisa. 1. eesti polgu 6. rood, tulles Volmarist, tungis pääle landesveeri osale, mis oli jõudnud juba Dambi taluni (11 kilomeetrit Volmarist lõunapoole). Samal ajal läks 3. Eesti ja 2. Võnnu polk pääletungile landesveeri osadele Riia — Pihkva maanteel ja sundis

vācieši **uzspridzināja dzelzceļa tiltu** pāri Amatas upei un nodedzināja Cēsu viesīgās biedrības namu. 23. jūnijā Cēsu pulka 3. rota ar igauņu bruņotā vilciena desantu pulksten 9 no rīta iegāja Cēsīs. 22. jūnijā igauņu 9 pulks turpināja ienaidnieka vajasānu un ieņēma Vidrižus un Lēdurgu. Tās pašas dienas vakarā Straupe iebrauka igauņu 6. pulka 2. bataljons. 23. jūnijā dzelzsdīvīzijas daļas salasījās Inčukalnā un mēģināja apturēt igauņu kara spēka uzbrukumu. Tas viņām neizdevās un tās pašas dienas vakarā igauņi ieņēma Inčukalna muižu. Landesvērs un dzelzsdīvīzijas daļas atkāpās Rīgas virzienā.

Tā noslēdzās Cēsu vēsturiskās kauju dienas, par kuru labvēlīgu atrisinājumu kauju laukā latvju tautai jāpateicas igauņu armijas 3. divīzijas komandierim ģenerālim **Pöderam**, sevišķi viņa štāba priekšniekam pulk.-leitnantam **Rēkam**, kas bij Cēsu kauju operatīvais vadītājs, un 2. Cēsu pulka komandierim pulkv.-leitnantam **Kr. Berķim**.

Uzvara Cēsu kaujās prasīja sāpīgus upurus. Cēsu pulkā krita 2 virsnieki un 11 kareivji; ievainoja 3 virsniekus un 40 kareivjus. Igauņu armijas zaudējumi bij prāvāki: kaujā krita 7 virsnieki un 103 kareivji, bet ievainoja 9 virsniekus un 270 kareivjus.

Ar Cēsu kauju posma noslēgšanos vācu muižnieku mēģinājums iznīcināt Latvijas valsts neatkarību un latviešu un igauņu tautas **uzplaukšanu** pēc vairāku gadu simteņu ilgstošas vācu muižnieku virskundzības. Piešķirot Cēsu kaujām izcilus nozīmi Latvijas varoņu laikmeta cīņu vēsturē, Satversmes sapulce savā 1921. g. 30. septembra kopsēdē nolēma 22. jūnija dienu svinēt kā Latvijas brīvības cīnītāju piemiņas dienu un uzņemt to valsts svināmo dienu skaitā.

P. Bērziņš.

neid taganema. **Taganemine muutus paa-niliseks põgenemiseks.** Taganedes sakslased lasid õhku raudteesilla üle Amata jõe ja põletasid ära Võnnu seltskondliku ühingu maja. 23. juunil kell 9 hommikul saabus Võnnu polgu 3. rood koos Eesti soomusrongi dessandiga Võnnu linna. 22. juunil ajas 9. Eesti polk vaenlast taga ja vallutas Vidriisi ja Ledurga. Sama päeva õhtul tungis Eesti 6. polgu 2. pataljon Straupespe. 23. juunil kogunesid rauddivisjoni osad Intsukalnas ja katsusid peatada Eesti sõjaväe pääletungi. See temal ei õnnestunud ja sama päeva õhtul eestlased vallutasid Intsukalna mõisa. Landesveer ja rauddivisjoni osad taganesid Riia suunas.

Nii lõppes ajalooline Võnnu lahing, mille hää tulemuse eest läti rahvas võlgneb tänu Eesti sõjaväe 3. divisjoni juhatajale kindral **Pöderil'e**, iseäranis tema staabi ülemale kol.-leitn. **Reek'ile**, kes oli Võnnu lahingu operatiivne juhataja, ja 2. Võnnu polgu juhatajale kol.-leitn. **Kr. Berkis'ele**.

Võnnu lahingu võit nõudis valusaid ohvreid. Võnnu polk kaotas 2 ohvitseri ja 11 sõdurit; haavati 3 ohvitseri ja 40 sõdurit. Eestlaste sõjavägi kaotas veel rohkem: lahingus langesid 7 ohvitserid ja 103 sõdurit; haavata said 9 ohvitseri ja 270 sõdurit.

Võnnu lahing oli saksa mõisnikkude viimane katse hävitada Läti riigi iseseisvust ja läti ning eesti rahva õitsengut, mis oli algamaspärast mitu sajandit kestnud saksa mõisnikkude valitsust. Võnnu lahingu suure tähtsuse puhul Läti kangelasvõitluste ajaloos, otsustas Asutav Kogu oma istungil 30. septembril 1921. aastal pühit-seda 22. juuni päeva Läti vabadusvõitlejate mälestuspäevana ja nimetada teda riigi pühaks.

P. Berzin.

Cēsu kauju nozīme. Võnnu lahingute tāhtsus.

"Tā tad ne tikai vāciem draudzīgās Niedras valdības un baltiešu septiņi simti gadu vēstures liktenis, bet arī vācu nā-

„Mitte ainult sakslastele sõbraliku Niedra valitsuse ja baltlaste seitsme saja aastase ajaloo saatus, vaid ka saksa tulevik idas ja kodanlise, sakstele sõbraliku Venemaa loomine olenes sellest, et juba uuesti alustatud kodanikkude sõda ei lõpeks Ulman'i hääks, keda toetasid eestlased ja inglased. Siin (Võnnu all) ei olnud kõne Niedra'st või Ulman'ist, vaid Saksamaale sõbralikust autonoomsest Lätist moodsalt korraldatud Venemaal...“

Nõnda kirjutab krahv fon der Golz omas raamatus „Meine Sendung in Finnland und im Baltikum“, vormuleerides noorte Baltiriikide vastu pööratud sõja kaugemaid eesmärke ja Võnnu lahingute poliitilist situatsiooni.

Krahv fon der Golz arvab, et lahing oleks lõppenud sakslaste võiduga, kui nen-

Gen. Ed. Kalniņš.
Kindr. Ed. Kalmin.

Gen. Kr. Berķis.
Kindr. Kr. Berkis.

kotne austrumos un pilsoniskas, vāciem draudzīgas, Krievijas rādīšana atkarājās no tam, ka jau no jauna iesāktais pilsoņu karš neizšķirtos par labu Ulmanim, kuŗu pabalstīja igauņi un angļi. Ne ap Niedru vai Ulmani te (pie Cēsīm) lieta grozījās, bet ap Vācijai draudzīgu autonomu Latviju moderni nokārtotā Krievijā...“

Tā grāfs fon der Golcs savā grāmatā "Meine Sendung in Finnland und im Baltikum" formulē sava pret Baltijas jaunajām valstīm vērstā kara gājiena tālākos mērķus un Cēsu kauju politisko situāciju.

Pēc grāfa fon der Golca pārlicības kauja būtu beigusies ar vācu uzvaru, ja

viņu karaspēks — Vācijas dzelzs divīzija un Baltijas landesvērs — būtu apzinājies stāvokļa milzīgo nozīmi un būtu pierādījis attiecīgo varonību un militārās spējas, kā tas bija pie pretinieka — Latvijas Ziemeļarmijas un igauņiem, un ja Vācija nebūtu parakstījusi Versaļas miera līgumu, un ja vācu kara virsvadībai nebūtu jārēķinājās ar šī miera līguma noteikumiem, apmierinoties tikai ar puslīdzekļu lietošanu (skat. l. p. 201. un 203.).

Augšējā augsti autoritātīvā liecība rāda, ka 22. jūnija notikumiem pie Cēsīm nav tikai šauru vietēju kauju raksturs, bet ka viņiem ir plaša starptautiska nozīme; ka šīs kaujas iznākums ir pārvilcis stripu tāli ejošiem nodomiem, kuŗi viņu piepildīšanās gadījumā būtu lielā mērā pārgrozījuši Eiropas karti un radījuši stipri citādākas valstu attiecības, nekā tās, kādas toreiz jau bija nodibinājušās un kādas pastāv vēl šo baltu dienu. Latvijas un tāpat Igaunijas patstāvība un neatkarība šai gadījumā būtu pilnīgi iznīcināta. Versaļas miers gan bija parakstīts, bet Vācijas reakcionārie spēki, fon der Golca vadībā, izdarīja pēdējo mēģinājumu glābt situāciju sev par labu, sadodoties rokām ar Krievijas pretlieliniecisko armiju, kas toreiz operēja ziemeļrietumos. Šajā nolūkā vācu reakcionārā militārā lavīne sāka velties pāri Baltijai, bet Ziemeļlatvijas teritorijā šī lavīne atdūrās pret latviešu un igauņu varonību, un pie Cēsīm dabūja tādu prettriecienu, kas lavīni atsvieda atpakaļ, pēc kam, uzbrukumam atkārtojoties — Bermonta dēkā, šī lavīne tika galīgi iznīcināta.

Tā Cēsu kaujas nozīmē izejas punktu Latvijas-Igaunijas kara gājienā pret viņu bīstamāko un stiprāko ienaidnieku un spilgtāko momentu abu šo valstu pastāvības nodrošināšanā.

Cēsu kaujas ir augstākais patriotisma piemērs, kas ir cienīgs, ka viņu jau mātes saviem bērniem un audzinātāji uz skolas sola visai jaunatnei tura par priekšzīmi. Nekad latviešu tauta nav stāvējusi tik tuvu bezdibēna malai, kā 1919. gadā, un taisni Cēsu kauju priekšvakarā. Ja viņa šai bezdibēni iegāztos — viņa būtu pazudusi uz visiem laikiem. Šī apziņa

de sōjavāgi — Saksa rauddivisjon ja Balti landesveer — oleks teadnud seisukorra määratut tähtsust ja oleks olnud vastavalt sangarlik ning sōjaliselt jõuline, nagu oli vastane — Lāti Põhjaarmee ja eestlased; ning kui Saksamaa ei oleks allakirjutanud Versaille'i rahulepingut ja kui saksa sōjavāe juhatusel ei oleks tarvitsenud arvestada selle rahulepinguga, rahuldudes ainult poolabinõude tarvitamisega (vaata lhk. 201. ja 203.).

See kõrgelt autoriteetne tunnistus näitab, et 22. juuni sündmustel Võnnu all ei olnud ainult kitsas kohalikkude lahingute iseloom, vaid neil oli suur rahvusvaheline tähtsus; et selle lahingu tulemused on tõmmanud kriipsu päälle kaugeleulatavaile plaanidele, mis nende elluviimise juhusel oleksid suurel määral muutnud Euroopa kaardi ja loonud palju teistsugusemaid riikide vahekordi kui neid, mis siis juba olid ja missugused püsivad tänapäevani. Lāti ja samuti ka Eesti iseseisvus ja sõltumatus sel juhusel oleks täiesti hävitatud. Versaille'i rahuleping oli küll allakirjutatud, kuid Saksamaa reaktsionilised jõud fon der Golz'i juhatusel katsusid veel viimast korda päästa situatsiooni, ulatades kätt Venemaa enamlusvastuse armeele, kes seekord opereeris põhjaläänes. Selle eesmärgiga hakkas üle Baltimaa voolama saksa reaktsioniline sōjavājōud, kuid Põhja-Lāti territooriumil ta jäi seisma lätlaste ja eestlaste sangarlikkuse ees ning Võnnu juures sai säärase vastulōōgi, mis viskas neid tagasi. Pärast seda, kui pääletung korralti Bermonti poolt, sakslased hävitati lõplikult.

Nii on Võnnu lahing lähtepunktiks Lāti-Eesti ühises sōjakāigus nende suurema ja kardetavamana vaenlase vastu ning tähtsamaks momendiks mõlema riigi iseseisvuse kindlustamises.

Võnnu lahing on suurim patriotismi näide, mis on väärt, et emad jutustaksid sellest oma lastele ja kooliõpetajad seaksid noorsoole eeskujuks. Lāti rahvas ei ole kunagi seisnud nii lähedal kuristikule kui 1919. aastal ja nimelt Võnnu lahingu eelõhtul. Kui ta oleks langenud sellesse kuristikku — ta oleks kadunud igaveseks. See teadmine tiivustas rahvast enneolemata ohvrimeelsusele ja sangarlikkusele.

spārnoja tautu uz vēl nepārspētu pašuzupurēšanos un varoņdarbiem. Cīņā gāja visi vīrieši, no zēna līdz sirmgalvim. Mājas darbus — arī vīriešu — izpildīja sievietes. 1919. gada pavasarī Ziemeļlatvijas laukus, lielgabalu dunoņā, apstrādāja — apaļa un apsēja sievietes. Un aprinķu padomes savos ziņojumos liecina, ka taisni šai pavasarī, kur visapkārt tiešā tuvumā bija fronte, neviena pēda atbrīvotās zemes nav palikusi neapsēta. Tanī pašā laikā šīs sievietes caur savām organizācijām remdēja ievainoto ciešanas un gādāja par armijas iespējamo labklājību. Tā arī latviešu sieviete šai slavenajā laikmetā ir atradusies patriotisma kalngalos.

Valsts idejas izprašanu tauta te ir demonstrējusi visspilgtākā izpausmē — ne iznīcināšanas draudi, ne vilinoši glābšanas solījumi tautu nenovīla no viņas uzņemšanās atzīt un aizstāvēt vienīgi uz tautas padomes platformas nodibināto Ulmaņa pagaidu valdību. Tautai bija skaidrs, ka taisni tajā brīdī katra no virzīšanās no šīs pamatdomas nozīmētu jaunās Latvijas valsts bojā eju.

Cēsu kaujām ir liela, pat izšķiroša nozīme mūsu agrārreformas likuma izdošanā. Strīka savvērestība Liepājā un kara gājiens uz Cēsīm, kuŗos abos aktos bija cieši iejaukta vācu muižniecība, izsauca dziļu psiholoģisku lūzumu visās latviešu sabiedrības attiecībās pret šo muižniecību. Agrārā reforma Latvijā būtu nākusi tā kā tā, bet šai reformai varēja būt pavisam cits raksturs, ja nebūtu notikusi Liepājas savvērestība un Cēsu karagājiens. Šie abi divi agresīvie akti pret Latvijas patstāvību un latviešu tautas dzīvības interesēm padarīja par pilnīgi neiespējamu katru kompromisu ar muižniecību agrārās reformas izvešanā. Visi mēģinājumi šai virzienā jau iepriekš bija apzīmēti ar neizdošanos. Muižniecība gribēja iegūt visu, bet tā vietā — zaudēja visu.

Cēsu kaujās ir likti pamati latviešu un igauņu tautu brālībai un abu valstu sadarbībai. Abu tautu likteņi bija vienlīdz apdraudēti, tamdēļ nacionālā izšķirība starp latviešiem un igauņiem neeksistēja. Neeksistēja arī ne teritoriālas,

Võitlusse läksid kõik meessoost elanikud, poisekeseohtu noormeeste kuni raukadeni. Naisterahvad tegid kodus ka meeste töid. 19. aasta kevadel harisid Põhja - Läti põlde naised — kündsid ja külvasid, olgugi, et lähedal oli kuulda kahurite mürinat. Ning maakondade nõukogude teadaanded tunnistavad, et nimelt sel kevadel, mil kogu maa oli otseses sõjavälja läheduses, mitte ükski jalg vabastatud maast ei ole jäänud külvamata. Samal ajal naised hoolitsesid oma organisatsioonide kaudu haavatute eest ning kandsid muret, et sõjaväel oleks võimalikult hääd riided, söök ja muu. Nii oli Läti nainegi sel kuulsal ajastul isamaa-armastuse kõrgemal tippudel.

Arusaamist riikluse ideest on rahvas demonstreerinud väga silmapaistval kujul — ei hävitamise ähvardused, ega meelitavad päästmise lubadused ei suutnud rahvast sundida loobuma tema veendumusest kaitseda ainult Ulmani ajutist valitsust, mis oli moodustatud Rahva nõukogu platvormi alusel. Rahvas teadis, et taganemine sellest põhimõttest tähendaks nimelt sel silmapilgul Läti riigi hukkumist.

Võnnu lahinguil on suur, isegi määrav tähtsus meie **maareformi** seaduse väljandmises. Strik'i mäss Liepājas ja pāāletung Võnnu all, kuhu mõlemal juhusel olid segatud saksa mõisnikud, olid põhjuseks sūgavale psūholoogilisele murrangule kogu läti seltskonna vahekordades mõisnikkudega. Maareform Lātis oleks tulnud nii kui nii, kuid sellel reformil oleks olnud hoopis teistsūgune iseloom, kui ei oleks olnud Liepāja mässu, ja Võnnu sõjakāiku. Need mõlemad agressiivsed aktid Lāti iseseisvuse ja läti rahva eluliste huvide vastu tegid võimatuks kokkuleppe mõisnikkudega maareformi elluviimisel. Kōik katsed ses suunas jāid tagajārgedeta. Mōisnikud tahtsid saada kōik, kuid selle asemel kaotasid kōik.

Võnnu lahinguis pandi alus **lāti ja eesti rahva sõprusele** ning mõlema riigi koostōole. Mõlema rahva saatused olid ūhesuguselt hādaohus, sellepārast ei olnud lātlaste ja eestlaste vahel rahvuslikku vahet. Ei olnud ka territoriaalset ega tollipiiri. See ūhise saatusē tunne oli nii hiilgavalt

ne muitas robežas. Šī likteņu kopības apziņa bija tik spilgti izjūsta, ka viskritiskskām brīdim abas tautas un abas armijas gāja pretī ar aprīņojamu mieru un svētvinīgu atdošanas liktenim. Šajā liktenīgajā brīdī dzimusē atziņa, ka bez Latvijas nav Igaunijas un bez Igaunijas nav Latvijas, ir kļuvusi par abu tautu mantojumu un šī apziņa, par spīti diplomātijas nesekmībai, sakņojās abās tautās arvien dziļāk. Ka tas tā, to pierādīja arī nupat, 10. maijā, Valkā noturētās jaunatnes svinības. Kur 15 gadus atpakaļ abas tautas manifestēja savu brālību ar ieročiem rokās, tur tagad manifestēja mierīgu sadarbību un sadraudzību karogotā abu tautu jaunatne ar patriotiskiem lozungiem sirdī un uz karogiem:

Visu par Latviju!

Visu par Ēstiju!

Visu par abu tautu vienību!

O. Nonācs.

lābi tuntud, et kõigekritilisemal silmapilgul mõlemad rahvad ja mõlemad sõjaväed läksid võitlusse imestamisväärse rahuga, pūhalikult andes end saatuse hoolde. Sel saatuslikul silmapilgul sündinud tunne, et Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit, on saanud mõlema rahva päranduseks ning see tunne, vaatamata diplomaatia tagajärjetusele, juurdub mõlema rahvas ikka sügavamale. Et see tõesti nii on, seda näitas ka 10. mail Valgas peetud noorsoopäev. Kus 15 aastal tagasi mõlemad rahvad demonstreerisid oma sõprust relvadega käes, sääl demonstreeris nüüd mõlema rahva noorsugu rahulikku koostööd ja sõprust patriootiliste loosungitega südames ja lippudel:

Kõike Läti eest!

Kõike Eesti eest!

Kõike mõlema rahva

ühtluse eest!

O. Nonats

Latvijas-Igaunijas līgumu sistēma. Lāti-Eesti lepingute sūsteem.

Attiecības valstu starpā tiek nokārtotas ar savstarpējiem līgumiem, kuŗi sastāda pamatu sakaru izveidošanai. Mūsu laikos neviena valsts nevar noslēgties savās robežās; katras valsts nepieciešama vajadzība ir uzturēt satiksmi ar citām valstīm. It īpaši kaimiņi, kurus šķiro resp. vieno, sauszemes vai arī jūras robeža, mēdz būt savā pastāvēšanā tik cieši saistīti savā starpā kā atsevišķi indivīdi ar blakus dzīvojošiem līdzcilvēkiem.

Bet kā atsevišķam cilvēkam ir savas specifiskas intereses tā arī katrai valstij ir savas intereses, kādēļ sakari valstu starpā ir regulējami ar sevišķiem līgumiem, kas dod tiesības un uzliek arī pienākumus līgumslēdzēju labā. Šādi līgumi var būt noslēgti starp diviem partneriem, bet var būt arī parakstīti no daudziem dalībniekiem.

Saprotams, ka arī starp Latviju un Igauniju, valstīm ar kopīgu sauszemes robežu, kopīgu vēsturi un kultūru, pastāv daudz līgumu, kas nosaka savstarpējas attiecības. Daudzi tādi līgumi vai konvencijas ir slēgtas kopīgi ar citām valstīm, bet vesela rinda ir arī tādu, kuŗās vienošanās notikusi tikai starp minētām divām

Vahekorrad riikide vahel korraldatakse omavaheliste lepingute kaudu, mis on aluseks lābikāimise arendamisele. Meie ajal ei vōi ūkski riik sulguda oma maa piiridesse; igal riigil on mōōdapāāsemata tarviduseks ūhenduse pidamine teiste riikidega. Iseāranis naabrid, keda lahub, resp. ūhendab maa- vōi merepiir, on oma olemasoluga nii tihedalt seotud, nagu ūksikud isikud kōrval elavate kaaskodanikkudega.

Nagu ūksikutel inimestel on oma spetsifilised huvid, nii on ka igal riigil omad huvid, mispārast riigid peavad korraldama omi vahekordi lepingute kaudu, mis annavad ūigusi, kuid panevad pāāle ka kohustusi lepinguslēmijate nāāks. Šāaraseid lepinguid vōib sōlmidā kahe partneri vahel, kuid neid vōivad allakirjutada ka paljud osalised.

Arusadav, et ka Lāti ja Eesti, kui ūhise piiriga, ūhise ajaloo ja kultuuriga riikide vahel, on sōlmitud palju lepinguid, mis korraldavad nende vahekordi. Paljud lepingud ehk konvencioonid on sōlmitud ūhiselt teiste riikidega, kuid on terve rida ka selliseid, kus kokkulepe on sündinud ainult mõlema mainitud riigi vahel. Nende

valstīm. Šo rindinu mērķis ir sniegt īsu vispārēju pārskatu par pēdējiem.

Vēsturisku saišu un kopēju likteņa priekšnoteikumu pastāvēšana dara saprotamu, ka grūtajos 1817., 1918. un 1919. gados abas tautas un valstis sadzīvoja blakus un kaŗoja plecu pie pleca bez sevišķiem līgumiem vai svinīgām deklarācijām. Uz vietas atsevišķas vadošas personas vienojās par dotā acumirkļa vajadzību, un izveda to bez liekām formalitātēm, kopēja labuma labad. Tādēļ pirmo formēlo **konvenciju** abu valstu starpā mēs redzam tikai 1920. gadā, kad 19. oktobrī Rīgā Zigfrids Meierovics un Juliuss Feldmanis no Latvijas puses, bet Aleksanders Hellats un pulkv.-lt. Arnolds Hinņoms — no Igaunijas, parakstīja **vienošanos attiecībā uz robežu līniju**, akceptējot visā visumā tā saucamo pulkv. Tallenta protokolu (1.—3. jūlija 1920.). Šai konvencijā bez tam paredzētas vienas valsts pilsoņu tiesības otrajā, un ar robežu pārdalīto nekustamo īpašumu liktenis. Ar līdzīgas dabas jautājumu nodarbojas Rīgā, 1921. gada 13. novembrī no Voldemāra Aboltiņa un Hermana Hellata parakstīta **konvencija par Igaunijas hipoteku bankas (bij. Vidzemes pilsētu hipotekas biedrības) darbības likvidāciju Latvijas robežās**.

Izbūvējot tālāk attiecību komplektu, Rīgā, 1921. gada 12. jūlijā no Z. Meierovica un Antona Piipa parakstīta **konvencija par noziedznieku izdošanu un jūrīdisku palīdzību**, kuras saturs iet vēl tālāk par parasta veida līdzīgiem nolīgumiem, paredzot vēl tālāku pretimnākšanu. Tad pat no tiem pašiem pārstāvjiem parakstīts ļoti svarīgs **konsulārais līgums**, kas jau tālējoši nokārto praktiskās dzīves un it īpaši tirdzniecības dabas jautājumus.

Par iedzīvotāju veselības sargāšanu runā **sanitārā konvencija**, kuŗa 1922. gada 24. jūlijā parakstīta Tartū, no Jāņa Kivicka un Kārļa Barona — no Latvijas, un Alfreda Möttusa, Sigfrida Talvika un Hermana Hellata — no Igaunijas puses. Svarīgākais punkts — sērgu apkaŗošana un lokalizēšana.

Seko abu valstu dzīve vissvarīgākā diena savstarpēju sakaru izveidošanā: 1923. gada 1. novembrī Tallinnā Z. Meierovics un Frederiks Akels paraksta četrus līgumus — par aizsardzības savienību, par

ridade eesmärk on anda lühike ülevaate viimastest.

Ajalooliste sidemete ja ühiste saatuste olemasolu teeb arusaadavaks, et raskeil 1917., 1918. ja 1919. aastail võisid mõlemad rahvad elada teine teise kõrval ja võidelda külĳ külje kõrval mingisuguste lepinguteta või deklaratsioonideta. Üksikud juhtivad isikud ühinesid, kui silmapilk seda nõudis ning toimetasid kõike formaliteetideta ühiseks kasuks. Sellepärast näemegi esimest ametlikku **konventsiooni** mõlema riigi vahel alles 1920. aastal, kui 19. oktoobril kirjutasid alla **ühinemise piiri joone kohta** Sigfrid Meierovits ja Julius Feldmanis Läti poolt, ning Aleksander Hellat ja kol.-leitn. Arnold Hinņom — Eesti poolt, aktsepteerides nii nimetatud kol. Tallenti protokoli (1.—3. juuli 1920. a.). Selles konventsioonis on pääle muu ettenähtud ühe riigi kodanikkude õigused teises ning piiriga pooleks jagatud kinnisvarade saatus. Sama küsimust käsitab ka Riias 13. novembril 1921. aastal Voldemar Aboltin'i ja Herman Hellati poolt allakirjutatud **konventsioon** Eesti hüpoteegipanga (end. Liivimaa linnade hüpoteegiseltsi) tegevuse likvideerimisest Läti piirides.

Moodustades edasi suhete kompleksi, sõlmiti Riias 12. juulil 1921. aastal S. Meierovits'i ja Anton Piip'u poolt allakirjutatud **konventsioon kurjategijate väljandamisest ja juriidilisest abist**, mille sisu ulatub veel kaugemale harilikkudest sellistest lepingutest, ettenähes veel suurema vastutuleku. Samal korral samade esindajate poolt kirjutati alla väga tähtis **konsulaarleping**, mis kaugele ulatavalt korraldab praktilise elu ning iseäranis kaubandusliku iseloomuga küsimusi.

Elanikkude tervise kaitsmisest räägib **sanitaarkonventsioon**, millele kirjutasid alla 24. juunil 1922. aastal Tartus Jaan Kivitski ja Karl Baron Läti poolt ning Alfred Möttus, Sigfrid Talvik ja Hermann Hellat Eesti poolt. Tähtsaim punkt — taudide ravimine ja lokaliseerimine.

Siis tuli mõlema riigi elus tähtsaim päev omavaheliste suhete arendamises: 1. novembril 1923. a. kirjutasid alla S. Meierovits ja Frederik Akel neli lepingut — liidulepingu, majandus- ja tolliliidu le-

oikonomisku un muiatas savienibu, papilddiigumu robežas jautajumos, un noligumu par savstarpjo prasibu nokartošanu.

Visievrojamaikais ir pirmas ligums — par aizsardzibas savienibu. Seit abas valstis pirmo reizi formali un oficiali visas pasaaules prieksā (ligumi registreiti Zenevā) aplicina gribu baltās un it ipasi ne baltās dienās turēties kopā. Liguma atseviski panti runā par draudzibas saitēm; par saimnieciskiem sakariem; kopjo ārjo politiku; militāru palidzibu, — kurās veidu nosaka speciālisti; par to ka neviens neslēgs bez otra mieru vai pamieru; ka varbūtējas domstarpibas nokartojamas škirējtiesas ceļā; ka neviens bez otra piekrišanas neiestāsies kādās savienībās vai politiskās saistībās. Šis ligums slēgts uz desmit gadiem, paredzot vienu gadu ilgu uzteikšanas termiņu. (Tagad, kā redzēsim zemāk, šī vienošanās atjaunota vēl ciešākā veidā).

Pagaidu ligums par oikonomisko un muiatas savienibu paredzēja starp citu kopju muiatas tarifu; vēlāk tas ir ticis modulēts un dzivē līdz šai dienai visā visumā vēl nav izvests, ievērojot ļoti lielas praktiskas dabas grūtibas.

Papilddiigums robežas jautajumos paredz nedaudzus sīkus grozījumus — izlabojumus, bet noligums par savstarpjo prasibu nokartošanu dzēsa visas pretenzijas pie kam Latvijas valdiba, par atzinibu Igaunijas palidzibai atbrivošanas karā, nodod Igaunijas valdibai 30 miljonus igauņu marķu karā invalidu un viņu ģimeņu palastiem.

Dienu iepriekš Tallinnā no tiem pašiem pārstāvjiem paraktita konvencija attiecībā uz ostas nodokļu ņemšanu, kurā atvietota ar Rīgā, 1931. gada 28. februārī no Hugo Celmiņa un Eduarda Virgo paraktstīto jauno konvenciju. Pie tam viena valsts piešķir otrai vislielākā apmērā atvieglojumus šai jautājumā.

Pierobežas joslas iedzīvotāju vajadzibas paredz Rīgā, 1924. gada 10. janvārī no A. Ziepnieka, pulkv.-lt. J. Baloža, E. Dundura, A. Engmaņa un D. Jansona paraktstītais noligums par robežas pāriešanas noteikumiem. Par to pašu jautājumu runā Rīgā, 1924. gadā 2. aprīlī no Viļa Holcmaņa un A. Angmaņa paraktstītais noligums par pierobežas joslas ceļu kopju lietoša-

pingu, tāienduslepingu piirikūsimusis ja lepingu omavahelistenōuete korraldami-seks.

Kōige tāhtsam on esimene — liiduleping. Siin tunnistavad esimest korda vormilikult ja ametlikult mōlemad riigid kogu maailma ees, et tahavad olla ūhendatud hāil ning iseāranis raskeil pāevil (need lepingud registreiti Genfis). Lepingu ūksikud paragrahvid kōneleavad sōprusidemeist; majandlikest suhetest; ūhisest vālispoliitikast; sōjavāelisest abist, mille kuju māravad spetsialistid; sellest, et ūks ega teine ilma teiseta ei sōlmi rahu ega vaherahu; et vōimalikud arusaamatused peab korraldama vahekohtu kaudu; et ūksteise nōusolekuta ei astu liitudesse ega seo poliitilisi sidemeid. See leping sōlmiti kōmnēks aastaks, ettenāhes ūhe aastase tāhtaja lepingu ūlesūtlemiseks. (Nagu nāeme hiljem, on see leping nūid uuendatud veel tihedamal kujul).

Ajutises majandus- ning tolliliidulepin-gus oli ettenāhtud muuseas ka ūhine tollitariif; hiljem see moduleeriti ja senini ei ole veel ellu viidud, arvestudes vāga paljude praktilise iseloomuga raskustega.

Tāiendusleping piirikūsimusis nāeb ette mōningaid vāikseid muudatusi — parandusi, kuna leping omavaheliste nōuete korraldamisest kustutas kōik nōudmised, kusjuures Lāti valitsus andis tānuks Eesti abi eest vabadussōjas Eesti valitsusele 30 milj. Eesti marka sōjainvalidide ja nende perekondade toetuseks.

Pāev enne seda kirjutasid samad esindajad alla konventsioonile sadamamaksude kohta, mis on praegu asendatud Riias 28. veebruaril 1931. aastal Hugo Celmin'i ja Eduard Virgo poolt allakirjutatud uue konventsiooniga. Mōlemad riigid annavad teineteisele selles kūsimumes kergendusi kōigesuuremas ulatuses.

Piiriārsete elanikkude vajadusi nāeb ette Riias 10. jaanuaril 1924. aastal A. Siepniek'i, kol.-lt. J. Balodis'e, E. Dundur'i, A. Engman'i ja D. Janson'i poolt allakirjutatud leping piiri ūlekāimise mārusrisist. Neist samadest kūsimumest kōneleb ka Riias 2. aprillil 1924. aastal V. Holtsman'i ja A. Angman'i poolt allakirjutatud leping piiriārsete teede ūhisest tarvita-

nu. Neliels pārgrozījums šai nolīgumā ievests ar Tallinnā 1925. gadā 16. martā no J. Seska un R. Gabriēla parakstīto vienošanās.

Satiksmi starp abām valstīm vislielākā mērā atvieglo Tallinnā 1925. gada 11. novembrī no J. Seska, Voldemāra Ludiņa un A. Birka parakstītais **nolīgums par savstarpējas satiksmes atvieglošanu**: atceltas vizas un ir dota iespēja otrās valsts robežās dzīvot (divus mēnešus) un ceļot ar savas valsts iekšzemes pasi. It īpaši šis nolīgums ir jāuzlūko par sevišķi svarīgu praktiskās dzīves vajadzībām.

Tālāk 1925. gada 28. oktobrī Rīgā no Markusa Gailiņa un Juliusa Seljamaa parakstīta **konvencija par zivju aizsardzību un zvejniecības nokārtošanu**. Koku plūdināšanu pierobežas upēs nokārto Tallinnā 1926. gada 5. februārī no J. Seska un A. Piipa parakstītais **nolīgums**. Jautājumu par naudas sodu piedzišanu uz dzelzceļiem paredz 1926. gada 2. februārī Rīgā no P. Aronieša un J. Seljama parakstīta vienošanās.

Muitas unijas jautājumu skar atkal 1927. gada 5. februārī Rīgā no Feliksa Cielēna un Fr. Akela parakstītais **līgums par šādas unijas izvešanu**. Šis līgums atceļ 1923. gada 1. novembra līgumu (cf. augstāk) un paredz vispārējas jauktās komisijas nodibināšanu preču sarakstu izstrādāšanai viena gada laikā. Papildu protokols paredz abu valstu valūtu apmaiņu obligātoriski attiecīgām valsts bankām Rīgā un Tallinnā.

Immobiļu stāvokli nokārto Rīgā 1927. gada 22. jūlijā no F. Cielēna un J. Seljamaa parakstīta **konvencija par nekustāmu mantu ierakstīšanu zemes grāmatās**, kur vēl iet runa par pierobežu saimniecībām.

Valsts izdevumu un drukas darbu savstarpējo apmaiņu paredz Rīgā 1928. gada 19. oktobrī no Antona Baloža un Eduarda Virgo parakstīta attiecīga konvencija.

Zemūdens kabeļu stāvokli starp abām valstīm nosaka 1929. gada 20. decembrī Rīgā no A. Baloža un E. Virgo parakstīta konvencija, kas atvieglo telegrafiskus sakarus abu valstu starpā.

Robežas uzturēšanu kārtībā kā arī to joslu lietošanu uz kuņām īpašuma tiesības

misest. See leping muudeti veidi Tallinnas 16. märtsil 1925. aastal J. Seskis'e ja R. Gabrieli' poolt allakirjutatud täienduslepinguga.

Liiklemist mõlema riigi vahel suurel määral hõlbustab Tallinnas 11. novembril 1925. aastal J. Seskis'e, Voldemar Ludini' ja A. Birk'i poolt allakirjutatud **leping omavahelise liiklemise kergendamisest**: tühistati viisad ja anti võimalus teise riigi piirides elada (kaks kuud) ja reisida oma riigi sisemaa passiga. See leping on eriti suure tähtsusega praktilises elus.

28. oktoobril 1925. aastal kirjutasiid alla **konventsioonile kalade kaitsest ning kaalanduse korraldamisest** Markus Gailit ja Julius Seljamaa.

Puude parvetam'st piiriäärseis jõgedes korraldab 5. veebruaril 1926. aastal J. Seskis'e ja A. Piip'u poolt allakirjutatud **leping**. Kõsimuse rahatrahvi sissenõudmisest raudteedel näeb ette 2. veebruaril 1926. aastal Riias P. Aronietis'e ja J. Seljamaa poolt allakirjutatud leping.

Tollunioni küsimust puudutab jälle 5. veebruaril 1927. aastal Riias Feliks Cieleni' ja Fr. Akeli' poolt allakirjutatud **leping selle unioni elluviimisest**. Selle lepinguga tühistatakse 1. novembril 1923. aastal sõlmitud leping (vaata eelpool) ja ta näeb ette üldise segakomisjoni asutamist kaupade nimekirjade kokkuseadmiseks ühe aasta jooksul. Täiendusprotokoll näeb ette mõlema riigi sundusliku valuutavahetuse vastavasis riigipankades Riias ja Tallinnas.

Immobiilide seisukorda korraldab Riias 22. juulil 1927. aastal F. Cieleni' ja J. Seljamaa poolt allakirjutatud **konventsioon kinnisvarade sissekirjutamisest maaramatudesse**, kus räägitakse veel ka piiriäärseist taludest.

Riigiväljaannete ja trükitööde omavaheline vahetamine on ettenähtud Riias 19. oktoobril 1928. aastal Anton Balodis'e ja Eduard Virgo poolt allakirjutatud vastavas konventsioonis.

Allvee kabeelite seisukorda mõlema riigi vahel määrab 20. detsembril Riias A. Balodis'e ja E. Virgo poolt allakirjutatud konventsioon, mis kergendab telegraafiiühendust mõlema riigi vahel.

aprobežotas, paredzēta Rīgā 1930. gadā 5. septembrī no H. Celmiņa un E. Virgo parakstītais nolīgums.

Svarīga loma piekrit Tallinnā 1931. g. 3. jūnijā no K. Zariņa un Jāņa Tõnissona parakstīta **papildu vienošanās par saimniecisko pagaidlīgumu**, kur paredzēti konkrēti saraksti par precēm, kas bauda muiņas atvieglojumus. Šī vienošanās jau atkal papildināta un pāngrozīta ar Rīgā no K. Zariņa un Jāņa Möldera 1932. gada 14. novembrī parakstīto vienošanos.

Beidzot mēs nonākam pie visas līdzšinējās līguma konstrukcijas jaunākā un augstākā sasnieguma: 1934. gadā 17. februārī Rīgā no Valdemāra Salmāja un J. Seljama parakstīts **līgums starp Latviju un Igauniju savienības organizēšanai**.

Īsā rakstā izsmeltoši izteikt šī līguma nozīmi nemaz nav iespējams. Līguma saturs ir tik plašs pēc savas būtības (kaut arī īss pēc formulējuma); plašs arī citādā ziņā, jo paredz citu valstu (Lietuvas!) pievienošanas iespēju tam. Viņa formālais saturs ir sekošs. Paredzētas divas reizes gadā periodiskas ārlietu ministru konferences, kurās aplūkos visus ārējās politikas jautājumus, pēc iespējas saskaņojot viedokli un taktiku. Tālāk paredzēta sevišķas padomes dibināšana abu valstu likumdošanas saskaņošanai. Pārstāvniecība starptautiskās konferencēs paredzēta, kā kopīgai jauktai, tā arī vienas valsts delegācijai vai delegātam, saskaņojot vispārīgi ārlietu resora pārstāvju ārzemēs darbību. Pēdīgi līgumā paredzēta iespēja citām valstīm tam pievienoties.

Mēs redzam, ka līguma saturs aptver vissvarīgāko valsts dzīves sektoru — attiecības ar citām valstīm, un apvieno un saskaņo abu valstu darbību šai virzienā līdz pat ļoti ievērojamam sīkumam — kopīgai reprezentācijai. Patmīlības un prestiža iedomas laikmetā šis sīkums ir zīme tam, ka griba sadarboties abu valstu starpā ir nopietna un dziļa.

Šis līgums ir vēl jauns un viņa praktiskās sekas vēl nav parādījušās pietiekošā mērā, lai dotu par tām atsauksmi. Nenoliedzams tomēr ka šāds līgums ir priekšpēdējais solis un abu valstu visciešāko apvienošanās, — kas jau arī izriet no viņa virsraksta.

Piirijoone korrashoidmine ja piiriäärste maade kasutamine, millede omandus-õigused on piiratud, on ettenähtud Riias 5. septembril 1930. aastal H. Celmin'i ja E. Virgo poolt allakirjutatud lepingus.

Tāhtis osa on Tallinnas 3. juunil 1931. aastal K. Sarin'i ja J. Tõnisson'i poolt allakirjutatud kokkuleppel **ajutisest majanduslepingust**, kus ettenähtud konkrētsed nimekirjad kaupadest, milledele antakse tollisoodustusi. See kokkulepe on juba jälle täiendatud ja muudetud Riias K. Sarin'i ja J. Mölder'i poolt 14. novembril 1932. aastal allakirjutatud kokkuleppega. Lõpuks jõuame kõikide seniste lepingute ehituse uuema ja kõrgema tulemuse juure: 17. veebruaril 1934. aastal kirjutasiid Voldemar Salmaj ja J. Seljama alla **lepingule Läti ja Eesti liidu organiseerimisest**.

Lühikeses kirjutises puudub võimalus põhjalikult väljenduda selle lepingu tähtsusest. Lepingu sisu on oma loomult väga laiaulatuslike (olgugi lühidalt väljendatud); laiaulatuslik ka veel teises mõttes sest ta näeb ette kolmandate riikide ühinemise võimaluse sellega (Leedu!). Tema ametlik sisu on järgmine. On ettenähtud periodilised välisministrite konverentsid kaks korda aastas, milledele käsitletakse kõike välispoliitilisi küsimusi, võimaluse piirides kooskõlastades seisukohti ja taktikat. Edasi on ettenähtud erilise nõukogu asutamine mõlema riigi seadusandluse kooskõlastamiseks. On ettenähtud ühine delegatsioon rahvusvahelistel konverentsidel üldse saatkondade ja konsulaatide tegevuse kooskõlastamine välisriikides. Lõpuks on ettenähtud kolmandate riikide ühinemise võimalus lepinguga.

Näeme, et selle lepingu sisus on käsitletud kõige tähtsam riigielu küsimus: suhted teiste riikidega ning ta ühendab ja kooskõlastab mõlema riigi koostööd selles suunas isegi väga tähelepanitava peensuseni, ühise representatsioonini. Enese-armastuse ja prestiži küsimuse ajastul on see väike asi tõenduseks, et tahe koostööks mõlema riigi vahel on tõsine ja sügav. See leping on veel noor ja tema praktilised tulemused pole veel nii suurel määral nähtavad, et anda selle üle otsust. Siiski on see leping eelviimaseks sammuks

Noslēdzot šo īso pārskatu par līgumu sistēmu jāuzsver beidzot, ka gan līgumi un solījumi palīdz sadarboties, nogludina ceļu, novāc aizsprostojumus, bet galvenais faktors tomēr ir pašas valsts griba, pašas tautas prāts un sirds, kas tiecas uz noteiktu darbību, kuŗas ārējās formas ir uz zīmētas papīra protokolos. Un te nu ir jāsaka, ka vēsturiskas saites un kopīgs liktenis, līdz ar cenšanos arvien tuvāk nostāties blakus viens otram, ir tik tālu vienojis latviešus un igauņus, ka dzīvē pāri visiem līgumiem un tālāk par tiem stipri un nesatricināmi izpaužas abu brāļu tautu kopīgs gars. Concordia crescut!

Cand. iur. Valters Voits.

mõlema riigi kõigetihedamaks ühinemiseks, mis avaldatud juba tema päälkirjaski.

Lõpetades selle lühikese ülevaate lepingute süsteemist, pean rõhutama, et lepingud ja lubadused aitavad küll koos tegutseda, tasandavad teed ja kõrvaldavad takistusi, kuid pāāasi on ikka riigi enese tahe, rahva enese süda, mis pūiāab kindlale tōole, mille vālised vormid on mārģitud paberlistes protokollides. Pean siin ütleva, et ajaloolised sidemed ja ūhine saatus ūhes pūidega ikka rōhkem lāheneda teineteisele, on niivōrd ūhendanud lātlasi ja eestlasi, et ūle lepingute end elus kindlalt vāljendub mõlema vennasrahva ūhine vaim. Concordia crescut!

Cand. jur. Valter Voits.

Ceļi un to loma Latvijas-Igaunijas savstarpējā satiksmē.

Teed ja nende osa Lāti-Eesti omavahelisel lābikāimisel.

Ceļi ir tās saites, kas saista vienu zemi ar otru, tās artērijas, pa kurām plūst savstarpējai apmaiņai vienas zemes ražojumi uz otru. Ja ceļu tiklu vienā valstī var pielīdzināt asinsvadu sistēmai cilvēka ķermenī, no kuŗas pareizas funkcionēšanas atkarājas visas zemes saimnieciskā labklāģiba, tad starptautiskā dzīvē tiem nav mazāka nozīme.

Sen nogrimuši aizmirstības jūrā tie laiki, kad varēja iztikt tikai ar pašu mājas ražojumiem vien, un arī pašreizējie autarkijas centieni ir tikai pārejoša, ar tagadējo vispašāules saimniecisko krīzi saistīta parādģiba. Bet ja jau reiz mums kāda prece jāieved no ārienes, tad taču ir pareizāk to ņemt no sava kaimiņa, nekā to vest no tālākām zemēm. Ir vega patiesģiba, ka, blakus saimnieciskas dabas sakariem, agrāk vai vēlāk nodibinās arī ciešākas saistģibas arī tģri garģgās sfāirās. Jau aiz tā iemela vien, ja arī neievērotu citus ne mazāk svarģigus motģivus, būtu jāveicina Latvijas un Igaunģijas saimnieciskie sakari, jo abām tautām, kā vienā likteņa māsām, jāturas ciešā draudzģibā,

Teed on need sidemed, mis seovad ūhe maa teisega, nad on need tuiksooned, mil lede kaudu voolavad omavaheliseks vahe tuseks ūhe maa kaubad teisse riiki. Kui teede vōrku ūhes riigis vōime vōrrelda inimese keha vere ringvooluga, mille korralikust funktsioneerimisest oleneb kogu maa majanduslik seisukord, siis rahvusvahelises elus on neil veel suurem tāhtsus. Juba ammu on mōōdunud need aastad, mil vōis lābisaada ainult omamaa kaupadēga, ning praegusedki autarkia pūiēdēd on ainult mōōdaminev nāhe, mis seotud praeguse rahvusvahelise majandusliku krģisģiga. Kui aga peame mōne kauba vālis maalt sissevedama, siis on ju parem vōtta seda oma naabrģilt, kui tuua kusāģilt kauge mault. On vana tōde, et majanduslikkude sidemete kõrval arenevad varem vōi hiljem tihead vahekorrad ka puht vaim lģisel alal. Juba ainult sel pōhģusel peame edendama Lāti ja Eesti majanduslikke suhteid, kui ka ei vōtaks arvesse teisi mitte vāhem tāhtsaid motģiive, kuna mõle mad rahvad ūhiste saatuste osalistena peavad elama tiheadas sōpruses ning kindel

bet stipra draudzība var dibināties tikai uz labu savstarpēju pazišanos. Vēl varētu minēt plašākas saimnieciskās teritorijas nodibināšanos, līdz ar muitas ūnijas noslēgšanu, un citas, varbūt, ne mazāk svarīgas lietas, bet pie tām uzkavēties nav šī raksta nolūks.

Lai sakari abu valstu starpā varētu labāk nodibināties un noritēt bez traucējumiem, ir vajadzīgi arī labi ceļi. Tāpēc patlaban esošie satiksmes ceļi starp abām kaimiņvalstīm ir jāizveido un jāizkopj, un, ja vajadzīgs, — jāpapildina. Tāpēc aplūkosim, kāds ir pašreizējais stāvoklis.

Ūdensceļi starptautiskā satiksmē ir visvecākais un ilgus laikus arī galvenais ceļu veids. Arī tagad tiem ir ļoti liela nozīme, galvenā kārtā sava lētuma labad. Tiklab latvieši, kā igauņi jau cāriskā Krievijā stāvēja visu Krievijas tautu priekšgalā, bet patstāvību ieguvuši, ir spēruši vēl dažu labu soli uz priekšu, un tikai uznākusē krīze šo attīstību uz laiku ir pārtraukusi. Tā tad no šīs puses nekādi kavekli nevar rasties, un viss atkarājas no labas gribas saimnieciskās sadarbības laukā. Konkrete te varētu minēt, bez apmaināmo preču pārvadāšanas pa jūru, vēl sadarbību ostu izmantošanas ziņā, neskatoties tik daudz uz robežām, bet vairāk ņemot vērā atsevišķo ostu gravitācijas rajonus. Te mināmas galvenā kārtā Rīgas un Pērnavas ostas. Attiecībā uz iekšējiem ūdensceļiem, iespējāmības ir jau daudz mazākas. Gan kādreiz ir pacelts jautājums par Gaujas un Narvas-Embachas (Mētras) ūdensceļu sistēmu savienošanu, bet ievērojot Gaujas nepastāvīgo raksturu, ar pastāvīgo gultnes mainīšanos, par to varētu būt runa tikai pēc Gaujas izregulēšanas, kas ir vēl stipri attālas nākotnes jautājums. Pašreiz te varētu runāt tikai par Gaujas un tās pieteku, kā arī dažu citu, mazāku upju izmantošanu plūdināšanas vajadzībām.

Dzelzsceļus Baltijas valstīs būvējot, agrākā krievu valdība neņēma vērā vietējās intereses, tā kā tie ir tikai gali no Krievijas dzelzsceļiem, un ja arī piešķaita dažas līnijas, kas tos savieno, tad tomēr tie izveido vietējām vajadzībām ne sevišķi piemērotu dzelzsceļu tīklu. Gan abas valstis te diezgan daudz ir jau da-

sōprus vōib areneda ainult hāa teineteise tundmise pōhjal. Veel vōiks mainida laiemat majandusliku terriitoriumi asutamist ūhes tolliunioni sōlmimiseģa ja teisi mitte vāhem tāhtsaid asju, kuid nende juures peatuda ei ole selle kirjutise eesmārgiks.

Mōlema riigi vahel hāade suhete arenadamiseks ja liiklemise hōlbustamiseks, vajame hāid teid. Sellest seisukohast vāljudes peame mōlema naaberriigi vahel praegu olevad teed parandama, korras pidama ja, kui see oleks tarvilik — ka tāiendama. Sellepārast meid huvitab kūsimums, missugune on nende praegune seisukord.

Veeteed on rahvusvahelises liikumises kōigevanemad ja kaua aega olnud ka ainukesed teed. Praegugi on neil vāģa suur tāhtsus, pāāmiselt sellepārast, et nad on odavad. Nii lātlased, kui eestlased olid juba tsaari ajal Venemaa rahvaste hulgas esikohal ning saavutades iseseisvuse nad on jōudnud veel mōnegi sammu edasi ja ainult praegune kriis on selle arengu ajutiselt katkestanud. Nii siis ei ole sellest kōljest mingisuguseid takistusi ning majanduslikul alal oleneb kōik hāast koostōō tahtest. Konkreetselt siin vōiks mainida, pāāle vahetuskaupade transporti merekaudu, veel koostōōd sadamate kasutamises, mitte tāhelepannes niipalju piire, vaid ūksikute sadamate gravitatsiooni rajoone. Siin mainime pāāmiselt Riia ja Pārnu sadamaid. Siseveeteil on vāhemad vōimalused. Kōll on kord rāāģitud Koiva ja Narva - Emajōe veeteede sūsteemide ūhendamisest, kuid arvestades Koiva muutuvat iseloomu, kuna ta alati muudab oma sāngi, sellest vōiks kōneleda ainult pārast Koiva reguleerimist, mis on veel liig kauges tuleviku kūsimums. Praegu vōime rāākida ainult Koiva ja teiste vāiksemate jōģede kasutamisest puuparvetamiseks.

Ehitades raudteid Baltimail endine Vene valitsus ei arvestanud kohalikkude huvidēģa, mille tōttu need on ainult Vene raudteede lōpud. Kui arvame juure ka mōnningad raudtee harud, mis neid ūhendavad, siis ei moodusta nad siiski kohalikele nōuetele vastavat raudteede vōrku. Kōll

rījušas, bet daudz darba vēl ir priekšā. Ja līdz šim tiklab Latvija, kā Igaunija dzelzsceļu tīkla izbūves ziņā rīkojušās pilnīgi patstāvīgi, tad uz priekšu vēlams, lai tas būtu citādi. Tiklab saimnieciskās, kā stratēģiskās intereses prasa, lai abām valstīm nebūtu atsevišķi, bet gan viens kopējs dzelzsceļu tīkls, pie kam, protams, jāievēro arī vietējās intereses. Arī pastāvošā dzelzsceļu tīkla izmantošanā būtu vēlams vēl ciešāka sadarbība, nekā līdz šim pastāv. Sevišķi tas būtu sakāms par dzelzsceļu līnijām, kas šķērso abu valstu teritorijas, tā tad Alūksnes - Tahevas-Valkas un Valkas-Moisakilas-Rūjienas līnijām. Lai šo līniju ekspluatācija dotu labākus rezultātus, tiklab priekš paša dzelzsceļa, kā arī apvidus, ko viņš apkalpo, tad būtu pēc iespējas novēršami visi šķēršļi, ko rada šīs līnijas vairākkārt šķērsojošā robeža. Tas būtu panākāms, cik vien iespējams, samazinot robežas pārejas formalitātes (varbūt, pēc muitas ūnijas ieviešanas tās pat likvidējot).

Zemesceļu izbūvē būtu jāievēro līdzīgi principi, pie kam zemesceļu tīkls jāpieskaņo dzelzsceļu tīklam. Attiecībā uz šosejām, kas būvētas agrākās Krievijas laikā, jāsaprot, ka tas pats, kas teikts par tajā laikā būvētiem dzelzceļiem, tur pat vēl mazāk ievērotas vietējās intereses. Ieguvušas patstāvību, abas valstis ir gan izbūvējušas diezgan daudz šoseju, bet tās ir galvenā kārtā vietējām vajadzībām domātas un izkaisītas nelielos gabalos pa visu valsts teritoriju. Patlaban Latviju un Igauniju nesaista neviena šoseja, ja neskaita agrāko Rīgas - Apes - Pleskavas šoseju, kas skar tikai mazu stūrīti no Igaunijas teritorijas, pie tam nenozīmīgā nomalē. Tuvākās nākotnes uzdevums būtu uzbūvēt vismaz vienu autotraktu, kas savienotu abu valstu galvas pilsētas, kā mēr ar citām šosejām varētu pagaidīt, kā mēr abas valstis izveido plašāku šoseju tīklu savu valstu iekšienē.

Beidzot, attiecībā uz vismodernāko satiksmes veidu — gaisa satiksmi, jāsaprot, ka tai varētu būt diezgan plašas nākotnes izredzes, bet tā kā abās valstīs civilā aviācija ir vēl bērnu autiņos, tad par to patlaban grūti runāt. Pašreizējos ap-

on mōlemad riigid siin juba palju teinud, kuid palju tōōd on veel ees. Senini on Lāti ja Eesti raudteede ehitamises tegutsenud tāiesti iseseisvalt, aga edaspidi on soovitav, et see oleks teisiti. Nii majanduslikud, kui strateegilised huvid nōuavad, et mōlemal riigil oleks ūks ūhine, aga mitte kaks iseseisvat raudteede vōrku, kusjuures, iseenesest mōista, peab arvestama ka kohalikude huvidega. Ka praeguse raudteede vōrgu kasutamiseks on soovitav tihendam koostōō, kui senini. Iseāranis tuleb seda ūtelda nende raudteede kohta, mis asetsevad mōlema riigi territooriumil, nāiteks: Aluksne — Taheva — Valga ja Valga — Mōisakūla — Ruhja. Nende raudteede paremate tulemuste mōttes, niihāsti raudteele kui ka ūmbrusele, peaks kōrvaldama kōik takistused, mida tekitab piir. Seda vōiks saavutada vōimaluse piirides vāhendades piirist ūlekāigu formalsusi, (vōibolla, pārast tolliuniooni elluviimist neid isegi tūhistades).

Maanteede ehitusel peaks tāhelpanema samaseid pōhimōtteid ja maanteede vōrk tuleks kooskōlastada raudteedega. Maanteedest, mis ehitatud end. vene ajal, peame ūtlema seda sama, mis sel ajal ehitatud raudteedest — sāal on veel vāhem mōeldud kohalikest huvidest. Pārast iseseisvuse saavutamist on mōlemad riigid ehitanud kūllalt palju maanteid, aga pāamiselt kohalikuks tarvitamiseks. Neid leiame lūhikeste juppidenā kogu riigis. Lātit ei ūhenda Eestiga mitte ūks maantee, kui ei loe end. Riia — Pihkva maanteed, mis puudutab ainult vāikest osa Eesti territooriumist, seejuures vaikeses maanurgas. Lāhema tuleviku ūlesandeks oleks ehitada vāhemalt ūks autotee, mis ūhendaks mōlema riigi pealinnu. Teisi maanteid vōiks veel oodata, kuni mōlemad riigid on ehitanud laiema maanteede vōrgu oma sisemaal.

Lōpuks moodsama liikumisvahendi — **ōhutee** kohta pean ūtlema, et sellel on vāga suured vāljavaated, kuid kuna eralennuasjandus ei ole veel vāljaarenenud, siis sellest on raske rāakida. Praegustes oludes vōiks rāakida ainult vōimaluste kohaselt tiheadast koostōost, tōmmates

stākļos runa varētu būt tikai par pēc iespējas ciešu kopdarbību, ieskaitot abas valstis starptautiskās aviācijas ceļu tīklā.

Izveidojoties un paplašinoties sakariem starp Latviju un Igauniju saimnieciskā laukā, jānodibinās ciešai kopdarbībai arī satiksmes ceļu izbūvē un izmantošanā. Neaizmirsīsim, ka vecajā parunā, ka cieši nomīdīta taka starp kaimiņu mājām ir labākā kaimiņu draudzības lieciniece, slēpjas dziļā patiesība.

K. Ieleja.

mõlemaid riike rahvusvaheliste õhuteede võrku.

Majanduslikul alal arenedes ja laienedes häil suhetel Läti ja Eesti vahel peame edendama ka tiheadat koostööd teede ehitamises ja kasutamises. Ärgem unustagem vanasõna, et palju tallatud jalgteed naabertalude vahel on parim naabrite sõpruse tunnus. Neis sõnus peitub palju tõtt.

K. Ieleja.

Chronika.

Jaunie goda biedri, — Uued auliikmed.

Latvijas - Igaunijas biedrība savā gada sapulcē š. g. 31. maijā vienbalsīgi ievēlēja par savu goda biedri nelaiķa pirmā priekšsēdētāja Alberinga kundzi, kuŗa visu laiku būdama par biedrības dāmu komitejas priekšnieci ir daudz strādājusi un paveikusi biedrības labā.

Sakarā ar Cēsu kauju 15 gadu atceri par biedrības goda biedriem tāpat vienbalsīgi ievēlēja kauju nopelniem bagātos kara vadoņus: ģenerāli J. Balodi, ģenerāli J. Laidoneru, ģenerāli N. Rēku, ģenerāli Kr. Berķi, ģenerāli E. Kalniņu.

Magda Albering

dzimusi 30. martā 1878. g. Tallinnā, apmeklējusi Veisenšteinā (Paidē) pamatskolu un pēc tam beigusi Pēterpilī vidusskolu: 1910. gada 18. augustā apprecējusies ar Arturu Alberingu.

Magda Albering aktīvi darbojās vairākās sabiedriskās organizācijās: Latvijas-Igaunijas biedrības dāmu komitejā, Latviešu - franču tuvināšanās biedrības dāmu komitejā, labdarības biedrībā „Māte un Bērns“, Bērnu palīdzības savienībā un bij. Latviešu Zemnieku Savienības dāmu komitejā.

Laidoners, Juhans, igauņu armijas ģenerālis, dzimis 31. janvārī 1884. gadā, iestājās kara dienestā 1901. g., beidza Viļņas kara skolu 1905. g. un Krievijas kara akadēmijas kursu 1912. gadā. Pa-

Lāti - Eesti ūhingu valis oma aasta koosolekul 31. mail auliikmeks ūhingu esimese Artur Albering'i abikaasa, kes kogu aeg on tegutsenud ūhingu naiskomitee esinai-sena ja vāga palju teinud ūhingu hääks.

Võnnu lahingu 15. aasta mälestuspidus-tuste puhul valiti samuti üksmeelselt ūhingu auliikmeteks teeneterikkad vabadus-sõjajuhid: kindral J. Balodis, kindral J. Laidoner, kindral N. Reek, kindral Kr. Berkis ja kindral E. Kalnin.

Magda Albering

sündis 30. märtsil 1878. aastal Tallinnas, õppis Paide algkoolis ja lõpetas Petrogradis keskkooli. 18. augustil 1910. aastal ta abiellus Artur Albering'iga.

Magda Albering tegutseb mitmes selts-kondlikus organisatsioonis: Läti - Eesti ūhingu naiskomitees, Läti - Prantsuse sõprusūhingu naiskomitees häätegevase self-sis „Ema ja Laps“, „Laste abiandmise liidus“ ja end. Läti Põllumeeste Liidu nais-komitees.

Eesti armee kindral Juhan Laidoner sündis 31. jaanuaril 1884. aastal, 1901. a. astus kaitsevākke, 1905. a. lõpetas Viļno sõjakooli ja 1912. a. Vene Sõjaväe Akadeemia. Maailmasõja algul oli Laidoner

saules kaŗa sākumā Laidoners ieņēma divīzijas štāba vecākā adjutanta, bet 1917. gadā divīzijas štāba priekšnieka amatu, piedalījās vairākās kaujās, ievainots divas reizes un kontuzēts. Nodibinoties igauņu pulkam, Laidoneru 1917. g. iecēla par igauņu strēlnieku divīzijas komandieri. 1918. g. 23. decembrī Igaunijas valdība iecēla Laidoneru par armijas virspavēlnieku; šo amatu viņš izpildīja līdz brīvības kaŗa beigām. Par kaujas nopelniem Igaunijas valdība paaugstināja Laidoneru par ģenerāli. Laidoners veicināja arī Ziemeļlatvijas armijas organizēšanos un apgādi. Kad landesvērs jūnija sākumā uzsāka naidīgu darbību pret Ziemeļlatvijas kaŗaspēku, Laidoners tūlī izšķīrās par kauju ar landesvēru un deva attiecīgu rīkojumu igauņu 3. divīzijas komandieram. Kauju vainagoja uzvara pie Cēsīm 1919. g. 20.—22. jūnijā. Bermonta uzbrukuma laikā Laidoners atsūtīja uz Rīgu divus brunotos vilcienus. Par nopelniem Latvijas labā Laidoners apbalvots ar Lāčplēša kaŗa ordeņa III., II. un I. šķiru. 1921. g. Laidoners atstāja kaŗa dienestu un piedalījās politiskā dzīvē; kā zemnieku partijas locekli viņu ievēlēja 1., 2. un 3. parlamentā. 1924. g. 1. decembrī, sakarā ar komunistu apvērsuma mēģinājumu, valdība iecēla Laidoneru par armijas virspavēlnieku; viņa vadībā dumpis bij likvidēts dažās dienās. 1934. g. martā, sakarā ar Igaunijas atbrīvotāju gatavoto valsts apvērsumu, atkal iecelts par armijas virspavēlnieku.

Rēks, Nikolajs, ģenerālmajors, armijas štāba priekšnieks, dzimis 2. februārī 1890. gadā. 1910. g. beidzis Čugajevas kaŗaskolu un 1917. g. Krievijas kaŗa akadēmiju. Pasaules kaŗa sākumā dienējis 97. Vidzemes kājnieku pulkā, Daugavpilī. 1917. g. nozīmēts Monzunda nocietinājumu rajona štābā un vēlāk iecelts pār šī štāba priekšnieku. 1918. g. februārī igauņu divīzijas štāba priekšnieks. Kad vācu okupācijas vara igauņu divīziju izformēja, Rēks līdz ar pārējiem virsniekiem darbojās slepeni valsts aizsardzības spēku noorganizēšanā. 1919. g. janvārī 1. divīzijas un aprīlī 3. divīzijas štāba priekšnieks. Jūnijā iecelts

diviisistaabi vanemaks adjutandiks, kuid 1917. a. diviisi staabi ūlemaks, vōttis osa mitmest lahingust, kaks korda haavatud ja kontuusitud. Kui 1917. a. asutati esimesed Eesti polgud, Laidoner määрати Eesti rahvuslise diviisi ūlemaks 23. detsembril 1918. a. Eesti Vabariigi valitsus määras Laidoneri kaitsevāgede ūlemjuhatajaks, selle ameti ta taitis vabadussōja lōpuni. Teenete eest ūlendas Eesti valitsus Laidoneri kindraliks. Laidoner aitas organiseerida Pōhja - Lāti armeed. Kui landesveer algas sōjategevust Pōhja-Lāti sōjavāe vastu, Laidoner valis lahingu landesveeriga ning andis vastava kāsu Eesti 3. diviisi komandōōrile. Lahing vōideti 20.—22. juunini 1919. a. Vōnnu all. Bermonti pāāletungi ajal saatis Laidoner Riiga kaks somusrongi. Teenete eest Lāti hāāks annetati Laidoner'ile Karutapjate ordu 1., 2. ja 3. jārgu aumārgid. 1921. aastal Laidoner lahkus sōjavāe teenistusest ja vōttis osa poliitilisest elust. Pōllumeeste liidu esindajana ta valiti 1., 2. ja 3. riigikokku. 1. dets. 1924. a. kommunistide riigipōorde katse puhul, valitsus määras Laidoneri armee ūlemjuhatajaks ning tema juhatusel mās likvideeriti paari pāeva jooksul. 1934. a. mārtsil, kui Eesti vabadussōjalased valmistasid riigipōoret, määрати Laidoner jalle kaitsevāgede ūlemjuhatajaks.

Kindral-majors Nikolai Reek, armee staabiūlem, sündis 2. veebruaril 1890. a. 1910. a. lōpetas Tschugajevi sōjakooli ja 1917. a. Vene sōjaakadeemia. Maailmasōja algul teenis 97. Liivimaa jalavāe polgus Dvinskis. 1917. a. saadeti Suure Vāina kindlustuste rajooni staapi ja hiljem määрати staabiūlemaks. 1918. a. veebruaril oli ta Eesti diviisi staabi ūlem. Kui saksa okupatsioonivāed segasid Eesti diviisi tegevusse, Reek ūhes teiste ohvitseridega tegutses salaja ja organiseeris riigi kaitsevāgesid. 1919. a. jaanuaril ta oli 1. diviisi ja aprillil 3. diviisi staabiūlem. Juunil määрати ta nende vāgede ūlemaks, kes vōitlesid landesveeriga Vōnnu all. Hil-

par priekšnieku spēkiem, kas cīnījās ar landesvēru pie Cēsīm. Vēlāk ģenerālstāba kursu priekšnieks un kara mācības iestāžu inspektors (1921.—1923. g.). 1923. gadā komandēts uz Francijas kara akadēmiju, kur kursu beidz 1925. gadā. Iecelts par ģenerālstāba priekšnieku un kara padomes locekli. 1926. g. paaugstināts par ģenerālmajoru un iecelts par 2. divīzijas komandieri. No 1927.—1928. g. kara ministrs. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa III. un II. šķiru. Vairākkārt apciemojis Latviju.

Balodis, Jānis, ģenerālis, dzimis 20. februārī 1884. gadā, iestājies kara dienestā 1898. g., 1902. g. beidzis Viļņas kara skolu. Ņēma dalību krievu - japāņu karā un pasaules karā, sākumā kā jaunākais virsnieks, vēlāk kā rotas komandieris. 1915. g. 20. februārī krita vācu gūstā. Iestājās Latvijas armijā 1918. g. decembra sākumā, ka virsnieku rezerves rotas komandieris. Pēc Kalpaka nāves 6. martā 1919. g. komandēja atsevišķo bataljonu un tā priekšgalā izcīnīja visas kaujas Kurzemes frontē. 1919. g. martā Balodi iecēla par brigādes komandieri, vēlāk par Kurzemes grupas virspavēlnieku. 1919. g. jūlijā, sakarā ar Kurzemes grupas pārformēšanu divīzijā, Balodi iecēla par Kurzemes divīzijas komandieri, ar kuŗu darbojās Latvijas austrumu frontē. 1919. g. oktobrī Balodi iecēla par Latvijas armijas virspavēlnieku; viņa vadībā tika sakauta Bermonta armija un atbrīvota Latgale.. 1920. gada sākumā Tautas padome paaugstināja Balodi par ģenerāli. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa visām šķirām. Ar kara stāvokļa izbeigšanos Balodis atstāja kara dienestu. 1925. g. Balodi ievēlēja Saeimā, kuŗā darbojās līdz viņas darbības apturēšanai 1934. g. 16. maijā. Kopš 1931. gada 7. decembra Balodis nepārtraukti līdz šim laikam ieņem kara ministra amatu.

Berķis, Krišjānis, ģenerālis, dzimis 26. aprīlī 1884. g. 1903. g. iestājās Viļņas kara skolā un 1906. g. to beidza. Iecelts par podporučiku 2. Somijas skolnieku pulkā, kur dienēja līdz pasaules karā. Kara sākumā komandēja rotu, vēlāk bataljonu; ņēma dalību visās kaujās

jem oli ta kindralstaabi ülem ja sõja õppeasutiste inspektor (1921.—1923.). 1925. aastal Reek lõpetas Prantsuse sõjaakadeemia. Siis määrati kindralstaabi ülemaks ja sõjanõukogu liikmeks. 1926. a. Reek ülen dati kindralmajoriks ja määrati 2. diviisi komandööriks. 1927.—1928. a. oli ta sõjaminister. Tema on Karutapjate ordu 2. ja 3. järgu aumärgi kavaler. On mitu korda külasthanud Lätit.

Kindral Janis **Balodis** sündis 20. veebruaril 1881. aastal. Sõjaväelaseks hakkas ta 1898. aastal ja 1902. a. lõpetas Vilno sõjakooli. Võttis osa Vene - Jaapani ning maailmasõjast, algul noorema ohvitserina, hiljem rooduülemana. 20. veebruaril 1915. aastal ta vangistati sakslaste poolt. Läti armees hakkas ta tegutsema detsembri algul ohvitseride tagavara rooduülemana. Pärast Kalpak'i surma 6. märtsil 1919. a. juhtis ta üksikut pataljoni ja võitis selle eesotsas kõik lahingud Kuuramaa rindel. 1919. aasta märtsil Balodis ülendati brigaadiülemaks ja hiljem Kuuramaa grupi ülemjuhatajaks. 1919. aasta juulikuul, Kuuramaa grupi divisjoni ümbermoodustamise puhul, nimetati Balodis Kuuramaa divisjoni komandööriks ning pärast seda ta tegutses Läti idarindel. 1919. aasta oktoobrikuul määrati ta Läti armee ülemjuhatajaks, tema juhatusel löödi Bermonti armee ja vabastati Lätgallia. 1920. aasta algul Rahvanõukogu ühendas Balodi kindraliks. Temale annetati Karutapja ordu kõik kolm aumärki. Rahu ajal Balodis lahkest sõjaväelase ametist. 1925. aastal ta valiti seimi liikmeks, kellenä tegutses seimi tegevuse lõpetamiseni 16. maini 1934. aastal.

7. detsembrist 1931. aastast senini on Balodis kogu aeg sõjaminister.

Kindral Krišjanis **Berķis** sündis 26. aprillil 1884. aastal. 1903. aastal astus ta Vilno sõjakooli ja lõpetas selle 1906. aastal. Ta määrati ohvitseriks 2. Soome küttide polku, kus teenis sõja alguseni. Sõja algul oli ta roodu ja hiljem pataljoni komandööriks. Võttis osa lahinguist Ida Preisi-

Rītprūsijā. 1917. g. iestājās 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulkā, kur komandēja bataljonu. Piedalījās Rīgas aizstāvēšanas kaujās 1917. g. augustā. Pēc 1917. gada oktobra apvērsuma aizbrauca uz Somiju. Iesākoties Latvijas atbrīvošanas karam, Berķis ieradās Rēvelē un iestājās Latvijas armijā. Viņu iecēla par rezerves bataljona, vēlākā 2. Cēsu pulka komandieri. Nēma daļību kaujās pret landesvēru, lieliniekiem un Bermonta armiju. 1919. g. iecelts par Latgales divīzijas komandieri. Par kaujas nopelniem paaugstināts 1919. g. par pulkvedi, bet 1922. g. par ģenerāli. Berķis apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa visām šķirām un daudziem ārvalstu ordeņiem! Kopš 1934. g. aprīļa komandē Vidzemes divīziju.

Kalniņš, Eduards, ģenerālis, dzimis 31. decembrī 1876. g., 1899. g. beidzis kursu pirotehnikas artilērijas skolā; 1901. g. izturējis pārbaudījumu virsnieka dienesta pakāpes iegūšanai kara skolā. Krievu - japāņu karā piedalījās Portartūras cietokšņa aizstāvēšanā. Pasaules karā darbojās cietokšņu artilērijā un pārzināja municijas izgatavošanu. 17. janvārī 1919. g. iestājās Latvijas armijā kā Ziemeļarmijas brigādes artilērijas priekšnieks. 1919. g. 15. jūlijā iecelts par virspavēlnieka štāba priekšnieku, 18. oktobrī — par artilērijas pārvaldes priekšnieku. 1922. g. 1. aprīlī uzņēmās artilērijas inspektora amata pienākumus. 1926. un 1928. g. ģenerālis Kalniņš pa diviem lāgiem ieņēma kara ministra amatu. Par ģenerāli Kalniņš paaugstināts 1925. g.

maal. 1917. aastal astus 6. Tukumi lāti kütide polku, kus juhatas pataljoni. Ta võttis osa Riia kaitsmise lahingust 1917. aasta augustil. Pärast 1917. aasta oktoobri pööret sõitis ta Soome. Läti vabadussõja algul saabus Berkis Tallinna ja hakkas tegutsema Läti armees. Ta määrati tagavara pataljoni ja hiljem 2. Võnnu polgu komandööriks. Võttis osa lahinguist landesveeri, enamlaste ja Bermont'i armee vastu. 1919. aastal ta määrati Lätgallia divisiooni komandööriks. Teenete eest 1919. a. ülendati koloneliks ning 1922. aastal kindraliks. Berkis'ele on annetatud kõik Karutapja ordu ja paljud välismaa aumärgid. 1934. aprillist saadik on ta Vidseme divisiooni komandööriks.

Kindral Eduard Kalnin sündis 31. detsembril 1876. aastal. 1899. a. lõpetas kursuse pürotehnika - kahurväe koolis. 1901. a. sooritas eksami sõjakoolis ohvitseri aukraadi saamiseks. Võttis osa Vene-Jaapani sõjast, iseäranis Port-Arturi kindluse kaitsemist. Maailmasõjas tegutses kindluste kahurväes ja juhtis munitsiooni valmistemist. 17. jaanuaril 1919. a. astus Läti armeesse Põhja - Läti brigaadi kahurväe ülemana.

15. juulil 1919. aastal ta määrati ülemjuhataja staabiülemaks. 1. aprillil hakkas täitma kahurväe inspektori kohustusi. 1926. ja 1928. aastal kindral Kalnin oli kaks korda sõjaministriks. Kindraliks ülendati Kalnin 1925. aastal.

Cēsu kauju 15 gadu atcere. Võnnu lahingu 15 aasta mälestuspidustused.

Šogad 22. jūnijā paiet 15 gadi kopš slavenajām Cēsu kaujām, kurās ir viens no visizcilākkiem momentiem mūsu brīvības cīņās un reizē ar to raksturo tos laikus Latvijas tapšanas vēsturē, kur patriotisms izglāba tautu no bojā ejas, tā zīmīgi atgādinādamas tagadējo laikmetu. Lai šo gadījumu pienācīgi atzīmētu, tad šīnī nolūkā ir sadevušās rokas gandrīz visas Cēsu pilsētas un apriņķa valsts un pašvaldības iestādes, vietējais garnizons, aizsargi un privātas organizācijas un bez

Tānavu, 22. juunil, möödub 15 aastat kuulsate Võnnu lahingute päevist, mis on üks tāhtsamaid silmapilke meie vabadusvõitlusis ja ūhes sellega iseloomustab neid aegu Läti iseseisvuse ajaloo, mil isamaa-armastus päästis rahva hukkaminekust. Seeaeg sarnaneb praeguste sündmustele. Et mäletada neid päevi, on liitunud peagu kõik Võnnu linna ja maakonna, riigi ja omavalitsusasutised, kohalik garnison, kaitseliit ning eraorganisatsioonid ja kõik need ūhingud, mis ūhendavad

tam tās biedrības, kuras apvieno citkārtējās karavīrus — Cēsu kauju dalībniekus, kā: brīvības cīnītāju biedrība "Ziemeļnieki", bij. Cēsu skolnieku rota, tālāk organizācijas Vislatvijas mērogā — Lāčplēša kara ordeņa kavalieru biedrība un Latvijas - Igaunijas biedrība. Visas šīs iestādes un organizācijas ir nodibinājušas vienotu rīcības komiteju no 28 personām, kuras darbus savukārt vada prezidijs, sastāvošs no 8 personām un kurā ieiet: Cēsu apriņķa valdes priekšsēdētājs, Cēsu garnizona priekšnieks pulkvedis K. Olekss, apriņķa priekšnieks J. Štucers, pilsētas galva K. Kauce, 10. Cēsu aizsargu pulka saimnieciskās daļas priekšnieks K. Auškap, tautskolu inspektors D. Zoste, pulkvedis V. Šēnfelds un O. Nonācs. Abi pēdējie rīcības komitejā reprezentē tās organizācijas, kuru sēdeklis nav Cēsīs.

Atceres galvenā daļa notiks citkārtējos kaujas laukos **Liepas** pagasta robežās, kur paskaidrojums par 1919. gada cīņām dos toreizējie kauju vadoni, un tā būs saistīta ar iepriekšēju vaiņa nolikšanu **Cēsu** brāļu kapos, kur notiks kapu svētki; **Veselavā**, kur atrodas igauņu brāļu kapi, un **Jaunraunas** brāļu kapos. Par kapu uzkopšanu un viesu uzņemšanu rosīgi gādā vietējo pagastu sabiedrība. Svinības noslēgsies Cēsu pilsētā. Atcerē nems dalību pēc iespējas visi Cēsu kauju dalībnieki, vietējā skolu jaunatne, un uz to aicinās bijušo cīņu biedrus — igauņus, kā arī Latvijas valdības un armijas pārstāvjus.

Atceres sīkāka programma šāda:

1. Cēsīs: Gājiens no Uzvaras pieminekļa uz kapu svētkiem Brāļu kapos pl. 12. Atceres runas pie Uzvaras pieminekļa pl. 13.30.

2. Izbraukums uz kauju vietām: Vaiņa nolikšana Veselavā pie kritušo Igaunijas karavīru pieminekļa pl. 15. Vaiņa nolikšana Jaunraunā pie kritušo karavīru pieminekļa pl. 15.30. Kauju vietu apskate pie Liepas pag. nama pl. 16.

3. Cēsīs: Koncerts Pilsparkā pl. 18.30. Mielasts Cēsu Viesīgās biedrības zālē pl. 20.

P. S. Vilciena atiešana pl. 22.24.

endiseid sōjamehi — Vōnnu lahingu osalisi, nāiteks vabadusvōitlejate ūhing „Siemeļnieki“ („Pōhjalased“) end. Vōnnu ōpilaste rood, edasi organisatsioonid ūle kogu Lāti — Karutapjate ordu kavaleride selts ning Lāti - Eesti ūhing. Need organisatsioonid on asutanud ūhise **tegevuskomitee**, mis koosneb 28 isikust. Komitee tegevust juhīb selle juhatus, mis koosneb 8 isikust ja milles on: Vōnnu maakonna esimees, Vōnnu garnisoni ūlem kolonel K. Oleks, maakonna ūlem J. Stutser, linna-pea K. Kautse, 10. Vōnnu kaitseliidu polgu majandusosa juhataja K. Auškap, rahvakoolide inspektor D. Soste, kolonel Šēnfeld ning O. Nonats. Mōlemad viimased representeerivad komitees neid organisatsioonē, millede asukoht ei ole Vōnnu. Mālestuspidustuste peaosā korraldatakse end. lahingvāljadel Liepa valla piirides, kus kōneleivad 1919. a. vōitlustest selleaja lahingute juhīb. Enne seda asetatakse pārgē Vōnnu vennaste kalmistule, kus peetakse surnuaiapūha; Veselavas, kus on Eesti sōdurite hauad, ning Jaunrauna vennaste kalmistul. Kohalikkude valdāde seltskond hoolitseb haudāde ilustamise ja kūlaliste vastuvōtmise eest. Pidustuste lōpp on ettenāhtud Vōnnus. Mālestuspidustustest vōtavād osa peagu kōik Vōnnu lahingute osalised ja kohalik koolide noorsugu. Lahkelt palutakse ka endiseid kaasvōitlejaid — eestlasi ning Lāti valitsuse ja sōjavāe esindajaid.

Mālestuspidustuste ūksikasjalisem kava on jārgmine:

1. Vōnnus:

Rongikāik Vabadusmonumendi juurest surnuaiapūhale Vennaste kalmistul kell 12. Mālestuskōned Vabadusmonumendi juures kell 13,30.

2. Vāljāsōit lahingvāljadele.

Pārja asetamine Veselavas langēnud Eesti sōdurite ausambale kell 15. Pārja asetamine Jaunraunas langēnud sōjavāelaste ausambale kell 15,30. Lahingvāljade vaatlus Liepa vallamaja juures kell 16.

3. Vōnnus.

Kontsert Lossipārgis kell 18,30. Eine Vōnnu Seltskondliku ūhingu saalis kell 20. P. S. Rongi āramineku aeg kell 22, 24.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors zvēr. adv. M. A n t o n s.